

Sveriges Lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences

ENERGIVÄVEN

ETT PROJEKT OM TILLFÄLLIG LANDSKAPSARKITEKTUR

Anna Gustafsson och Hilda Franklin - Examenarbete Uppsala 2014
Landskapsarkitektprogrammet - Institutionen för stad och land

Sveriges lantbruksuniversitet
Fakulteten för naturresurser och jordbruksvetenskap
Institutionen för stad och land, avdelningen för landskapsarkitektur, Uppsala
Examensarbete för yrkesexamen på landskapsarkitekturprogrammet
EX0504 Självständigt arbete i landskapsarkitektur, 30 hp
Nivå: Avancerad A2E
© 2014 Anna Gustafsson och Hilda Franklin, e-post: a-gustafsson@live.se,
hildafranklin@hotmail.com
Titel på svenska: *Energiväven - ett projekt om tillfällig landskapsarkitektur*
Title in English: *Energiväven - a project in temporary landscape architecture*
Handledare: Susan Paget, institutionen för stad och land
Examinator: Ylva Dahlman, institutionen för stad och land
Biträdande examinator: Ulla Berglund, institutionen för stad och land
Foton och illustrationer: Av författarna om inget annat anges
Upphovsrätt: Samtliga bilder/foton/illustrationer/kartor i examensarbetet
publiceras med tillstånd från upphovsman
Originalformat: Liggande A4
Nyckelord: tillfällig, temporär, landskapsarkitektur, installation, Norrköping,
Östra Saltängen, Inre hamnen, gasverk
Keywords: temporary, landscape architecture, installation, Norrköping, Östra
Saltängen, Inre hamnen, gas plant
Online publication of this work: <http://epsilon.slu.se>

FÖRORD

Under en termins studier inom Urban Planning i Manchester fick vi på nära håll uppleva de möjligheter och problem som postindustriella städer står inför idag. På flera ställen i staden fanns stora ytor som förlorat sin funktion och identitet när industrier lagt ned. Vi såg en potential i dessa ytor och blev intresserade av hur de kan användas i väntan på en ny funktion. Tillfällig landskapsarkitektur har börjat diskuteras allt mer och är något som skulle kunna tillämpas i sådana miljöer. Vi såg en chans att i vårt examensarbete få undersöka det här fenomenet både teoretiskt och i praktiken.

Vi vill rikta ett stort tack till alla som på olika sätt hjälpt oss i vårt arbete. Ett särskilt tack till vår handledare Susan Paget för inspirerande samtal och engagerad vägledning. Tack även till Stadsbyggnadskontoret på Norrköpings kommun för stort engagemang och sponsring i vårt tillfälliga projekt. Till sist vill vi tacka familj och vänner för väbehövlig uppmuntran och stöttning genom hela arbetet.

SAMMANDRAG

Städer är i ständig förändring och övergången från industrisamhälle till kunskapssamhälle medför en omstrukturering av stadens ytor. Postindustriella landskap uppstår centralt i städerna och med den urbanisering som sker idag tas de ofta i anspråk med syftet att skapa nya attraktiva stadsdelar. En lyckad stadsutveckling handlar dock om mer än bara fysiska förändringar. Även om alla fysiska förutsättningar är på plats måste det finnas liv i området för att göra det attraktivt.

I detta examensarbete studeras begreppet tillfällig landskapsarkitektur och dess betydelse inom stadsplanering. Syftet är att undersöka om tillfällig landskapsarkitektur kan vara ett sätt att uppmärksamma ett utvecklingsområde och göra det attraktivt innan byggprocessen dragit igång. Arbetet är indelat i två delar. Den första delen består av en litteraturundersökning samt en studieresa och den andra delen beskriver skapandet av en tillfällig installation i det gamla industriområdet Östra Saltängen i Norrköping.

Tillfällig landskapsarkitektur är projekt som har en tydlig start och ett bestämt slut. Tiden används som designmetod vilket skapar andra förutsättningar än projekt utan tidsbegränsning. Tillfälliga aktiviteter har ökat den senaste tiden då postindustriella ytor centralt i städerna skapar tillåtande miljöer för dem att äga rum. I Danmark används tillfälliga projekt som katalysatorer för att skapa liv i nya stadsdelar. De kan ge stadens invånare en chans att återupptäcka en plats och skapa ett större engagemang för utvecklingen av området.

Industriområdet Östra Saltängen i Norrköping ska omvandlas till en ny attraktiv stadsdel. Området ligger i periferin av innerstaden men med närhet till centrum. Mitt i Östra Saltängen finns en tomt, Gamla gasverket, där Norrköpings gasverk tidigare legat. Där finns starka kulturhistoriska spår i form av karakteristiska tegelbyggnader och en asfalterad cirkel där en av gasklockorna stått. Där finns också en grönyta med stora träd som kontrasterar mot den hårda industrimiljön. Denna plats valdes ut för vårt tillfälliga projekt. De historiska spåren på platsen inspirerade oss till idén för en installation som fick namnet Energiväven. Idén grundar sig i platsens historia som viktig energikälla i Norrköping

och vi ville bevara och förstärka den historiska identiteten. Samtidigt ville vi ge folk en möjlighet att se platsen ur ett nytt perspektiv. Vi kom fram till att platsens nuvarande energi finns i träden och i människorna som besöker området och vi skissade på ideér kring hur den energin kunde förstärkas. Vi skapades en installation med trådar som drogs från träden och samlades i en konstruktion på den asfalterade cirkeln. Installationen var interaktiv och uppmanade besökare att fortsätta binda trådar i konstruktionen. Besökarna bidrog på så sätt med sin energi på platsen och tillsammans utgjorde trådarna en väv av energi som lagrades i den forna gasklockan. För att locka folk ut till området skapades en röd tråd som ledde folk från ett populärt gångstråk i centrum och vidare ut till Gamla gasverket. Installationen stod uppe under fyra dagar i maj och det kom 129 besökare. Genom samtal med besökarna och lappar med skrivna kommentarer fångade vi upp folks upplevelser av installationen. Många kommentarer var positiva och de mest förekommande orden var roligt, spännande, nytänkande och kreativt. Flera personer påpekade att de aldrig varit på platsen förut och att de inte skulle kommit dit om inte Energiväven funnits där.

Tillfälliga projekt kan fungera som verktyg i stadsutveckling då de skapar en experimentanda och gör städer mer levande. Det krävs dock resurser och mod för att våga kliva lite utanför ramarna. Med Energiväven uppmärksammades Gamla gasverket och folk blev nyfikna på områdets utveckling. Trots att tillfällig landskapsarkitektur är förgänglig kan den ändå ses som en investering för framtiden.

SUMMARY

Our society is constantly changing and the transformation from an industrial society to a knowledge-based society affects the city structure. Post-industrial landscapes are created where industries are closed down. At the same time urbanisation has taken off in bigger cities and an increase of population is followed by a densification of the inner city, often by rebuilding post-industrial sites. The Swedish former industrial city, Norrköping, has been strongly affected by these structural transformations. Big post-industrial landscapes in the city centre have been left empty. Östra Saltängen is an area in Norrköping with small industries and important harbour activities. There are big development plans in this area and the harbour and the small industries are going to be restructured to give place for a new neighborhood with housing and services. Today Östra Saltängen feels distant for most of the residents of Norrköping even though the area is centrally located in the city. Temporary landscape architecture could give attention to the site and be a way to inform and involve the population of what is happening in the city. The purpose of this master thesis is to examine how temporary landscape architecture can highlight the development area Östra Saltängen and make it attractive before the construction process has begun.

METHOD

This essay is divided into two parts. The first section examines the meaning of the concept temporary landscape architecture through a literature study and a study trip to Copenhagen in Denmark. Denmark was studied because the country is in many ways similar to Sweden but have more experience of temporary projects in urban development areas. Knowledge and inspiration were gathered from the first section and implemented in the second part of the essay. The second part is a description of the process of creating a temporary installation in Östra Saltängen. The municipality in Norrköping is working with development plans for the area and was involved in our work. Through a dialogue with them and by an inventory of Östra Saltängen a site was selected for the

installation. A program with a number of criteria that the installation should fulfill was made to help the design process forward. By sketching, building models and trying out our ideas in full-scale we experimented with different concepts for the installation.

TEMPORARY LANDSCAPE ARCHITECTURE

There is no clear definition of what temporary landscape architecture means. According to the Swedish National Encyclopedia (2014) temporary is something that occurs or acts only for a limited time. It is something that has a clear start point and an end date. Diana Balmori (2012), a landscape architect and founder of Balmori Associates, means that temporary landscape architecture use time as a design methodology. The knowledge that a project only will last for a short time gives different prerequisite compared to something that does not have an end date. Peter Bishop and Lesley Williams, authors of the book *The Temporary City* (2012), writes that one of the main driving forces behind the development of temporary activities in the city is the increase of post-industrial landscapes. It may also be a response to the rapid economic, social and technological changes in our society. Philip Jodidio writes in his book *Architecture Now!* (2011) that the architecture is also influenced by our consumer society and the quick trends that come and go. Today there is a desire to be able to follow trends more easily and temporary architecture gives an opportunity to experiment in a higher degree and to keep up with the changes. Bishop and Williams (2012) argue that temporary activities show an enthusiasm and a willingness to experiment. Furthermore, it is when planners and politicians also start to experiment that we can prepare our cities for the future. Jane Jacobs argue in her book *The Death and Life of Great American Cities* (1961) that there is a constant experimentation in the creation of cities. She believes that cities are big laboratories where planners should test their theories and learn from them. In Sweden temporary landscape architecture is a relatively new concept in urban planning. However, today the discussions about the

phenomenon are increasing and Karolina Keyzer (2012), the city architect of Stockholm, is positive to the idea of temporary landscape architecture as a tool in urban planning. She believes that one should take advantage of the new knowledge that can be provided from temporary architecture. Municipalities in Denmark have been working with temporary activities as a tool in urban development for several years. They use the temporary projects as catalysts to start city life in new neighborhoods. In Denmark there have been several temporary projects in development areas. The temporary activities are able to attract people to deserted areas and can provide a new perspective and a larger involvement in the development of a district.

ENERGIVÄVEN - A TEMPORARY INSTALLATION

The place selected for the temporary installation is a site where Norrköpings gas plant once was. We have chosen to call the site Gamla gasverket. The place is located in the centre of the district Östra Saltängen and in the development plans the area is considered as a park. The gas plant was closed down in 1988 after being the supplier of energy to Norrköping in nearly 150 years. Today you can find distinct historical traces at the site in the form of a paved circle where the gasometer previously stood. There are also preserved brick buildings with a historical value. These clear traces of history gives the place a strong identity. A small green area with big trees is located close to the paved circle. This green area contrasts to the other elements at the site. Today small businesses rent the buildings. The area is fenced and does not invite the public to the site and most citizens of Norrköping are not very familiar with Gamla gasverket. We identified the three most interesting elements at the site and they were in focus during our design process. These components were:

- The paved circle
- The trees in the green area
- The characteristic brick buildings

The trees in the green area contrast to the other elements at the site.

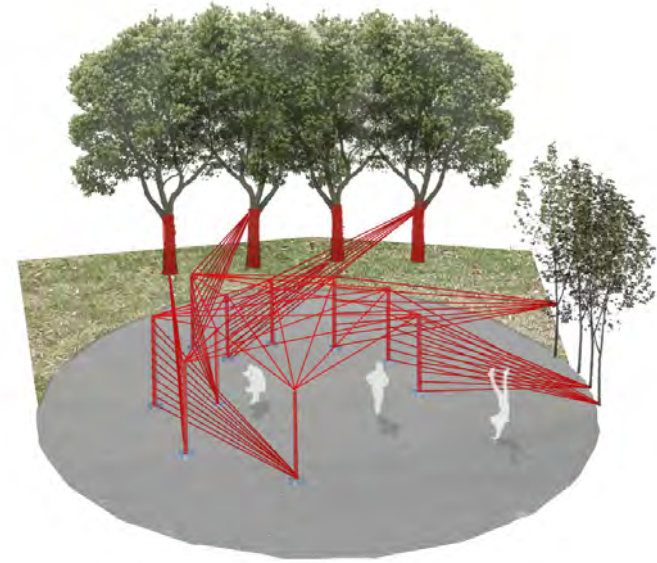
The paved circle and the brick buildings are traces that gives an understanding for the history at the site.

Before the design process started a program was developed. This program was our vision of what the installation should contribute with to the site:

- The site should get a better connection to the city center.
- The spatial scale of the site should be adjusted to human scale and the site should be more coherent.
- The historical identity of the site should be preserved and enhanced.
- The site should be flexible and interactive.
- The site should be a place for everyone.

In the design process the program was a ground for finding ideas and material to work with. By sketching, building models and try our thoughts in full-scale we reached an idea to develop further. The idea focuses on the history of the site as an important energy source in Norrköping. We chose to work with threads in our installation because it is a commonly used material in Östra Saltängen and a flexible material to work with. Through them we wanted to capture the site's current energy. We identified this energy in the trees and in the people visiting the site. By combining these two sources of energy and store them in the former gasometer it once again could become a place filled with meaning. From the trees strings were pulled into the paved circle where they were tied between poles and created a web. In this web the visitors of the site could contribute with their own threads and the installation became a web of energy, Energiväven, which was growing for each day.

To help people find the way to the site it was important to create a temptation and inform people of what was going on. We continued our work with threads and created a walk with a theme which could be followed from the popular walking path in the inner city and further out to the site. Along the way we put up posters with information about the installation.

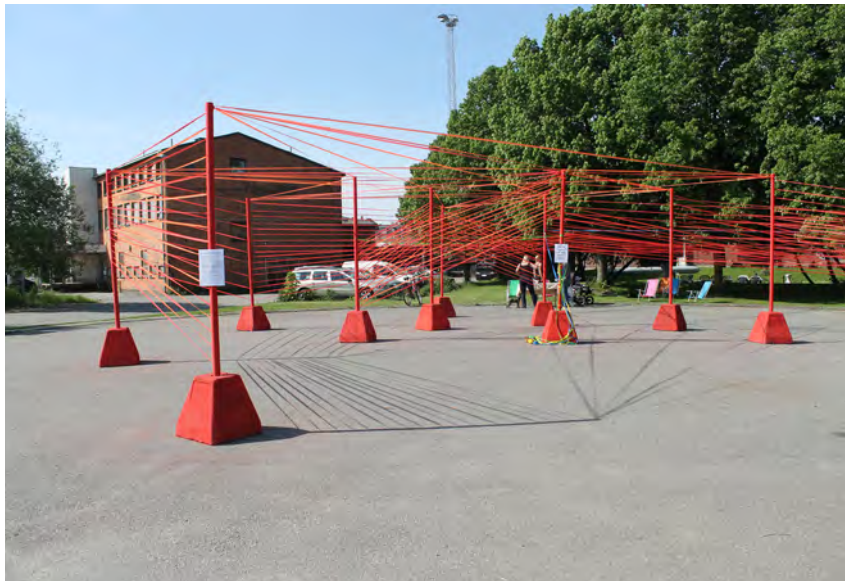
An illustration of the final construction of Energiväven.

Red threads to follow from the popular walking path.

During four days in late May, the installation was open and people could visit the area from 10 am to 7 pm. We were there on site during opening hours to observe how many people visited the site and also to get a chance to talk to them. There was a box, where visitors could leave a comment about their feelings about the installation, as well. During these four days there were 129 visitors. The two newspapers in Norrköping wrote articles about the installation which drew attention to the area even for those who were unable to come and visit the site.

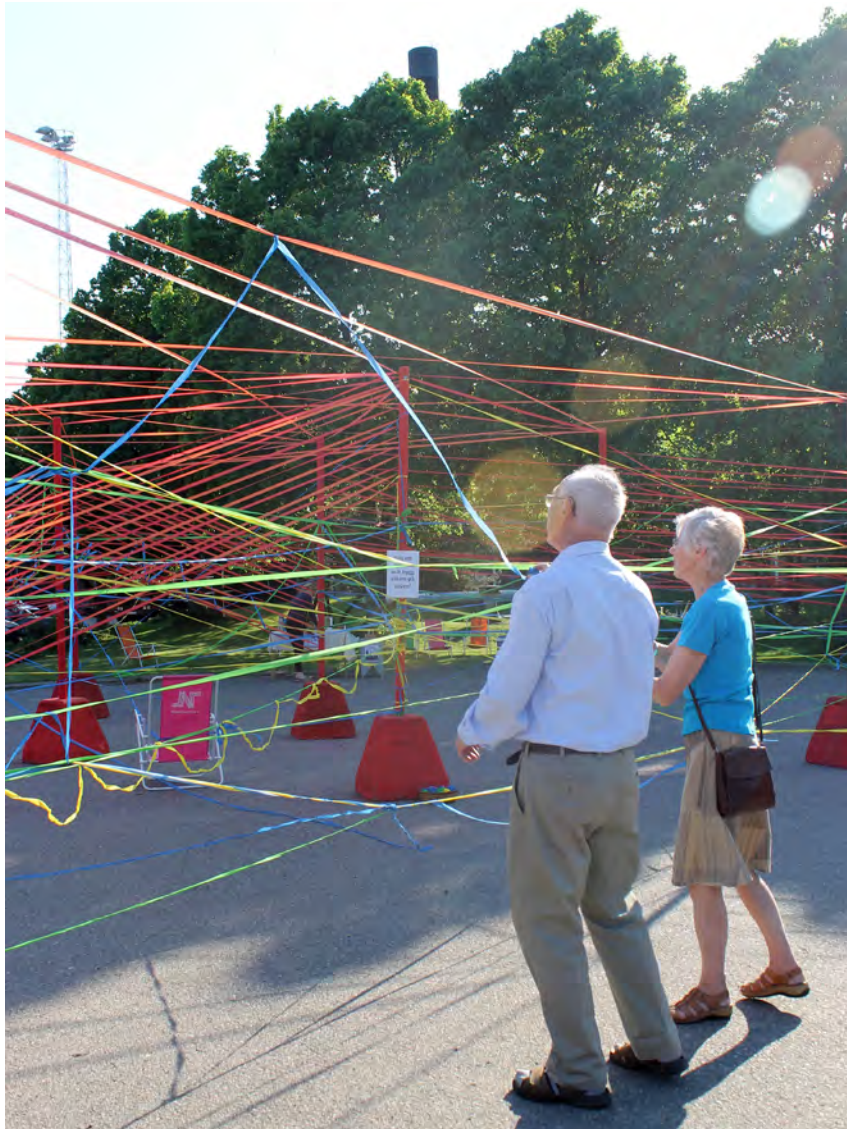
The majority of comments from the visitors were positive and words like fun, innovative and exciting were most common. Several of the visitors started to wonder about the future and the upcoming development of the area. The municipality of Norrköping were pleased with our work in Östra Saltängen. They thought it was a fun project that gave positive response in the media and they hope it can make the development in Östra Saltängen to be seen as something innovative and modern.

Energiväven at the first day just before opening.

Cooperation gave new opportunities to the visitors.

A couple helping each other to tie a thread.

A young boy visiting the site for the first time.

The installation became more colorful and lively thanks to the visitors.

DISCUSSION

The purpose of our work was to study the concept temporary landscape architecture and to examine if a temporary installation could make the development area Östra Saltängen in Norrköping attractive before the rebuilding starts. Several of the comments we received during the project said that without the installation they would never have visit Gamla gasverket or the area around it. Curiosity was the driving factor that made people follow the themed path to the site. This proves an appreciation for unexpected happenings in the city and that is something to have in mind when planning for cities and public places. Many visitors also got a positive image of the site and were curious about the development of the area.

Our process has been inspired by Balmori's (2012) theories about using time as a design process. The limitation in time and the awareness that our installation only should exist for a short while gave us a creative freedom and released us from the focus on function, accessibility and sustainability. At the same time we struggled with the construction to make it reliable for people to visit. We were also inspired by Jacobs (1961) theories about the city as a laboratory with trial and error where urban planners could test their ideas and learn from them. Throughout our design process we have experimented with concepts, ideas and materials. This spirit of experimentation has been valuable for us and it was something that continued throughout the whole process of creating the installation. People visiting the site continued the experimenting when they tied their own strings in different ways, ways we never expected them to. The interactivity of the installation hopefully gave the visitors an additional dimension to the project and a feeling of participation in the making of a new neighbourhood. We hope that this temporary project created awareness to what is happening in the district. It might be a first step to attract people to the area and make it livelier before the development starts.

Temporary landscape architecture is transient but can still be an investment for the future.

INNEHÅLL

INLEDNING	12	GESTALTNINGSPROCESS	44
BAKGRUND	13	EXPERIMENTERANDE	45
SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNING	14	MARKNADSFÖRING	55
METOD	15		
AVGRÄNSNING	17	ENERGIVÄVEN	60
		KONCEPT	61
TILLFÄLLIG LANDSKAPSARKITEKTUR	18	KONSTRUKTION	62
BEGREPPET	19	UNDER INSTALLATIONSTIDEN	64
TILLFÄLLIGHET I DAGENS SAMHÄLLE	20	RESPONS	69
TILLFÄLLIGHET I STADSPLANERING	22		
DANMARK SOM FÖREBILD	24	DISKUSSION	84
SAMMANFATTNING	26	SYFTE	85
		METODDISKUSSION	86
PLATSANALYS	28	PROGRAM	88
NORRKÖPING	29	OVÄNTADE UTMANINGAR	90
ÖSTRA SALTÄNGEN	31	DOKUMENTATION	92
DE TRE PLATSERNA	34	POSITIVARE SYN PÅ PLATSEN	92
VAL AV PLATS - GAMLA GASVERKET	36	FRAMTIDEN	93
INVENTERING OCH ANALYS	37		
PROGRAM	42	REFERENSER	94

The background of the slide features several thick, diagonal lines in red and green that intersect across the frame, creating a dynamic, geometric pattern.

INLEDNING

I det här avsnittet förklarars bakgrunden till examensarbetet. Här presenteras arbetets syfte, frågeställning och metod.

BAKGRUND

Samhället förändras ständigt. Från att ha varit ett jordbrukssamhälle har det övergått till industrisamhälle och nu sker en omstrukturering till kunskapssamhälle. Dessa förändringar påverkar på många olika nivåer. Service och kunskapsbaserade yrken tar över och industriverksamheter avvecklas. Det sätter sina spår i staden genom ytor som lämnas öde när industrier läggs ned (Arnstberg & Bergström 2010).

Samtidigt har urbaniseringen tagit fart i större städer och de förtätas för att kunna rymma den växande befolkningen i innerstaden. Idag kretsar de mest aktuella planeringsidéerna i Europa kring att förtäta staden och det handlar ofta om att bygga på gammal industrimark. Det ses som ett sätt att läka samman stadslandskapet och skapa multifunktionella bostadskvarter med nära tillgång till handel, service och kultur (Arnstberg & Bergström 2010).

Norrköping är en stad som påverkats hårt av omstruktureringen till kunskapssamhälle (Arbetets museum u.å.b). Sedan mitten på 1800-talet har Norrköping varit en av de viktigaste industristäderna i Sverige med textilindustrin i fokus (Norrköpings kommun 2011). Stadens stolthet var fabrikerna och Norrköping kallades för Sveriges Manchester som då var Europas textilhuvudstad (Arbetets museum u.å.a). På 1950-talet började avindustrialiseringen och många fabriker lades ned och lämnade stora ytor efter sig (Arbetets museum u.å.b).

Östra Saltängen är ett område i Norrköping som idag består av småindustrier och hamnverksamhet. Området är på väg att omstruktureras då hamnverksamheten ska flyttas och ge plats för bostäder och service. Östra Saltängen ligger i centrala Norrköping med närhet till både stadskärnan och resecentrum. Här finns möjligheter till att skapa en innerstadsmiljö med värden som bidrar till att staden blir mer hållbar och attraktiv (Norrköpings kommun 2013). Enligt Norrköpings kommun (2011) ska utvecklingen av Östra Saltängen ske etappvis där fokus inte bara ligger på slutmålet. Visionen är att det ska finnas kvaliteter och attraktioner i området under varje etapp. I kommunens arbete med den nya stadsdelen finns ekologiska, sociala och ekonomiska hållbarhetsaspekter i centrum. De menar dock att även om dessa aspekter är centrala i arbetet är det inte alltid tillräckligt för att området i slutändan

ska erbjuda kvaliteter som gör att folk vill bo och uppehållas sig där. Då kan mycket av arbetet och investerat kapital vara bortkastat (Norrköpings kommun 2011). I ett stort projekt som Östra Saltängen är det därför viktigt att i ett tidigt skede få befolkningen att känna sig delaktiga och engagerade i vad som händer i staden (Norrköpings kommun 2013).

Östra Saltängen är idag inget självklart besöksmål för norrköpingsbor som inte har ärenden till någon av verksamheterna i området (Norrköpings kommun 2013). I omvandlingen av Östra Saltängen är det självklart att alla fysiska förutsättningar ska finnas på plats men det är inte lika enkelt att skapa liv och aktivitet mellan husen. De är viktiga komponenter för att en plats ska kännas inbjudande och intressant men tar ofta flera år att bygga upp. Tillfällig landskapsarkitektur kan vara ett sätt att levandegöra området och göra det attraktivt redan innan byggprocessen startar. Vi tror att tillfällig landskapsarkitektur kan vara en metod för att ge området en ny identitet och bidra till att skapa ett större engagemang kring dess framtida utveckling.

SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNING

Städer förtätas och postindustriella landskap exploateras för nya attraktiva stadsdelar. Det här arbetet fokuserar på den omvandlingen av industri-miljöer och prövar hur de kan användas under planeringsprocessen och i väntan på byggnation.

Syftet med arbetet är att undersöka hur man genom tillfällig landskapsarkitektur kan uppmärksamma postindustriella områden under omvandling till nya stadsdelar. För att kunna utföra detta undersöks fenomenet tillfällig landskapsarkitektur och varför det är viktigt inom landskapsarkitektur och stadsutveckling. För att få bättre förståelse för hur tillfällig landskapsarkitektur skulle kunna ta form i ett postindustriellt område undersöks tidigare genomförda projekt i liknande miljöer.

Arbete konkretiseras och inriktas på ett specifikt geografiskt område och frågeställningen vi utgår från är:

Hur kan vi uppmärksamma utvecklingsområdet Östra Saltängen i Norrköping genom tillfällig landskapsarkitektur och på så sätt göra området attraktivt innan byggprocessen dragit igång?

En installation som skapar nytt liv och aktivitet i ett gammalt industriområde. Foto: © Henrik Anker. Hammerstrøm, Bjerre og Walton, Bænken er din, Urban Play, Køge 2012.

METOD

Arbetet är uppdelat i två delar. Den första delen består av en litteraturundersökning och en studieresa till Köpenhamn. I den undersöks vad tillfällig landskapsarkitektur innebär, hur landskapsarkitekter kan ha nytta av fenomenet och hur det kan användas för att uppmärksamma industriområden under omvandling. Den andra delen beskriver utförandet av en tillfällig installation i Östra Saltängen i Norrköping.

LITTERATURUNDERSÖKNING OCH STUDIERESA

För att undersöka innebörden av begreppet tillfällig landskapsarkitektur genomfördes en litteraturstudie. Vetenskaplig litteratur hittades genom sökning i Sveriges lantbruksuniversitets databas Primo med hjälp av sökorden "temporary landscape architecture", "tillfällig landskapsarkitektur" och "temporär landskapsarkitektur". Denna sökning ledde vidare till artiklar och böcker relevanta för ämnet och även tidigare examensarbeten om tillfällig landskapsarkitektur. Genom att titta i referenslistorna för arbetena fann vi ytterligare litteratur lämpade för studien. Utifrån de böcker vi hittade valdes dessa tre ut som huvudlitteratur:

- Bishop, P. & Williams, L. (2012) *The Temporary City*
- Jodidio, P (2011) *Temporary architecture now!*
- Overmeyer, K. (2007) *Urban Pioneers: Temporary Use and Urban Development in Berlin.*

Dessa böcker valdes då de behandlar tillfälliga projekt i stadsmiljö. De tre böckerna angriper ämnet från olika vinklar. Bishop and Williams resonerar kring begreppet tillfällighet och diskuterar vilka förutsättningar det finns för tillfälliga aktiviteter i städer. Jodidio fokuserar på tillfällig arkitektur och på vilka sätt den kan komplettera den konventionella arkitekturen. Overmeyer reflekterar kring hur tillfällighet kan vara ett verktyg inom stadsutveckling.

I studien om hur tillfällig landskapsarkitektur kan användas för att uppmärksamma områden som ska utvecklas valde vi att fokusera på Danmark. Det är ett land som är relativt likt Sverige men som ligger

steget före med att använda tillfälliga fenomen inom stadsplanering. Ett flertal kommuner i Danmark har jobbat med tillfälliga aktiviteter som ett verktyg inom stadsplanering i flera år medan det i Sverige är ett jämförelsevis nytt begrepp i diskussioner kring stadsutveckling.

Vi studerade två danska dokument som behandlar tillfälliga projekt som verktyg inom stadsutveckling i Danmark:

- Köpenhamns kommun (u.å.) *Mulighed for midlertidige anvendelser.*
- Hausenberg (2008) *Midlertidige aktiviteter som verktøy i byudviklingen.*

Dessa skrifter valdes då de beskriver hur två danska kommuner förhåller sig till tillfälliga aktiviteter i stadsplanering. De ger även exempel på genomförda projekt.

För att få ytterligare en inblick i hur Köpenhamns kommun arbetar med tillfälliga aktiviteter genomfördes ett studiebesök i Köpenhamn. Under besöket träffade vi Köpenhamns stadsarkitekt Tina Saaby för ett samtal om hur de på kommunen jobbar med tillfälliga projekt i utvecklingsområden. På plats i Köpenhamn besöktes dessa tillfälliga projekt:

- Carlsberg som är ett postindustriellt område som håller på att omvandlas till en ny stadsdel i Köpenhamn. Här används tillfälliga projekt för att levandegöra området redan i ett tidigt skede.
- Refshaleøen som är ett stort område i väntan på exploatering där mark och lokaler hyrs ut för tillfälliga aktiviteter.

Vi valde att besöka de här platserna då de representerar olika former av tillfälliga projekt. De tillfälliga projekten i Carlsberg var intressanta att studera då de är uppförda i ett industriområde under omvandling till en ny stadsdel vilket liknar situationen i Östra Saltängen. Refshaleøen erbjuder, på grund av sin stora skala, möjligheter till många olika typer av tillfälliga aktiviteter vilket gjorde det spännande att titta närmare på.

ENERGIVÄVEN - EN TILLFÄLLIG INSTALLATION

Östra Saltängen valdes ut som område för vår tillfälliga installation då det är ett hamnindustriområde som planeras att bli en ny stadsdel i Norrköping. Planeringen är ännu i ett tidigt skede och det lämpade sig bra för att testa om en tillfällig installation kan uppmärksamma ett område under utveckling innan ombyggnationen dragit igång. Norrköpings kommun var intresserade av vårt arbete och deras engagemang gjorde att vi valde att arbeta vidare med Östra Saltängen i Norrköping.

En inventering av Norrköping och Östra Saltängen genomfördes för att få en förståelse för Östra Saltängens roll i staden både historiskt och idag. Under arbetet har vi tagit del av information från Norrköpings kommun och även fört en regelbunden diskussion med dem angående vårt projekt. Denna dialog låg, tillsammans med inventeringen av Norrköping och Östra Saltängen, till grund för valet av plats för genomförandet av en tillfällig installation. När platsen hade valts ut genomfördes en analys inspirerad av Kevin Lynch (1960) där Norrköpings största målpunkter och stråk i förhållande till den valda platsen identifierades. Vi undersökte också rumskapande element och historiska spår på platsen. Sedan togs ett program fram för den utvalda platsen. Det bestod av ett antal punkter som vi förhöll oss sig till i gestaltungsarbetet.

I gestaltungsprocessen användes experimenterande som en metod för att testa olika idéer. Det följde med genom hela arbetet för att göra det möjligt att pröva oss fram ända tills installationen stod klar på plats. Med experimenterandet som grund användes flera metoder för att driva arbetet framåt. Skissande för hand var en av dem och användes i ett tidigt gestaltningsskede för att snabbt komma igång och för att på ett enkelt sätt kunna pröva och förklara olika idéer för varandra. Modellbygge användes för att få uppfattning om hur olika koncept skulle kunna ta sig i uttryck på platsen. Enklare test i fullskala genomfördes också för att få en bättre uppfattning om hur material fungerar och för att få en bättre förståelse för volymer och yttorlekar. En prototyp i skala 1:50 byggdes upp och användes som mall vid uppbyggandet av installationen på plats.

För att norrköpingsborna skulle hitta ut till Östra Saltängen och installationen genomfördes olika typer av marknadsföring dagarna

innan installationen invigdes. Affischer, sociala medier, samt annons och pressmeddelande till Norrköpings tidningar var metoder som användes för att nå ut till så många människor som möjligt.

Installationen var på plats under fyra dagar, två vardagar och två helgdagar för att fånga flera olika målgrupper. Tiden begränsades till fyra dagar på grund av befintliga verksamheter i området. Installationen var öppen från kl. 10-19 och vi var på plats för att kunna observera och samtala med besökarna. En kommentarslåda var utplacerad där besökarna kunde lämna en lapp med tre ord som beskrev deras känslor på platsen.

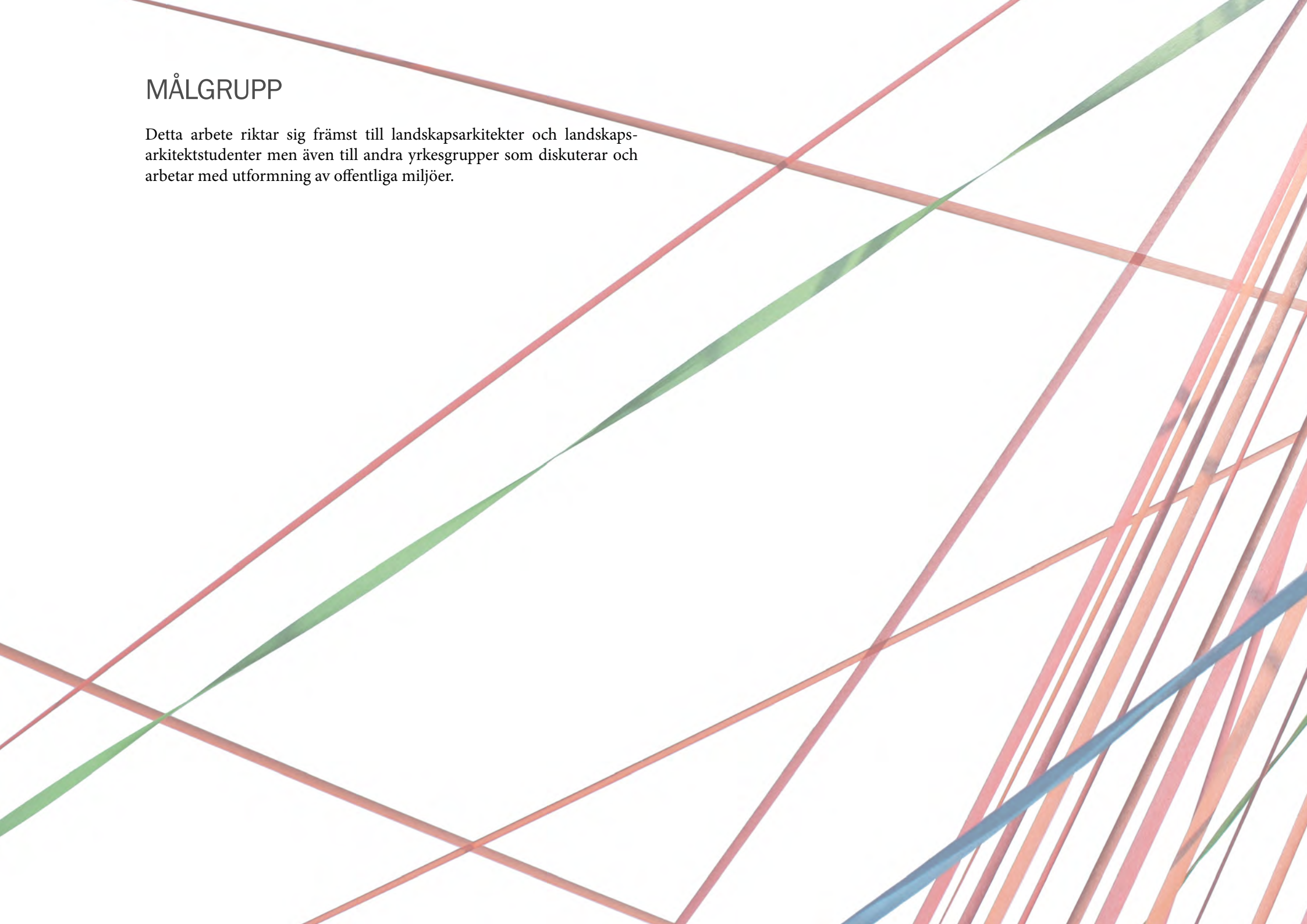
Projektet dokumenterades med hjälp av fotografier för att fånga installationens utveckling och den aktivitet som fanns på platsen. Under dagarna på plats räknades även antalet besökare dag för dag. Ett samtal med Fredrik Wallin, projektledaren för Östra Saltängen på Norrköpings kommun, genomfördes efter installationen för att ta reda på vilken betydelse installationen hade haft för Norrköpings kommun.

GRUPPPROCESSEN

Vi arbetade i par under detta examensarbete för att få möjlighet att studera mer litteratur och att kontinuerligt kunna diskutera och reflektera. Under arbetets gång har vi kritiskt granskat och omarbetat varandras texter och idéer. I skissarbetet jobbade vi tillsammans och ibland enskilt för att sedan presentera våra idéer för varandra.

MÅLGRUPP

Detta arbete riktar sig främst till landskapsarkitekter och landskapsarkitektstudenter men även till andra yrkesgrupper som diskuterar och arbetar med utformning av offentliga miljöer.

TILLFÄLLIG LANDSKAPSARKITEKTUR

I det här avsnittet beskrivs olika teorier kring begreppet tillfällig landskapsarkitektur och fenomenets betydelse inom stadsutveckling.

BEGREPPET

I följande stycke redovisas teorier kring innebörden av tillfällig landskapsarkitektur och andra liknande begrepp.

Nationalencyklopedin (2014) definierar ordet *tillfällig* som något som förekommer eller är verksamt endast under en begränsad tid. *Landskapsarkitektur* definieras av samma källa som en disciplin och verksamhet med syfte att förändra och anpassa landskapet för människans behov. Den omfattar stads-, kultur- och naturmiljöer på alla nivåer och har som uppgift i att rumsligt organisera den yttre miljön, ge den värde och identitet (Nationalencyklopedin 2014).

Diana Balmori, landskapsarkitekt och grundare av Balmori Associates, förklarar i sin bok *A landscape manifesto* (2010) att landskap ständigt förändras. Det förekommer i nuet, precis som vi människor, och det är just i stunden vi kan fånga det. Balmori förklarar det såhär:

”A landscape, like a moment, never happens twice. This lack of fixity is landscape’s asset.”

(Balmori 2010 s. 119)

Balmori (2010) menar att alla landskap är tillfälliga men att det som definierar fenomenet tillfällig landskapsarkitektur är att tiden används som en designmetod. Genom att vara medveten om att något bara ska existera under en kortare tid skapas andra förutsättningar än när något ska hålla för all framtid (Balmori 2010).

Det finns många angränsande begrepp till tillfällig landskapsarkitektur som syftar på ungefär samma sak. Peter Bishop, professor i Urban Design och författare Leslie Williams använder konceptet tillfälliga aktiviteter i sin bok *The Temporary City* (2012). Där hävdar de att sökandet efter beständighet är något som styr många av de val vi gör som människor. Vi strävar efter att uppnå hållbara resultat och permanenta lösningar. Vidare menar Bishop och Williams (2012) att vi lurar oss själva genom att tro att världen är permanent och att det enda som vi vet säkert är att allt förändras. De förklarar att tillfällighet är ett svårt begrepp att reda ut men att det är något som avser en begränsad tidsperiod med en tydlig start och ett bestämt slut. Vidare funderar de kring att om det gäller en tillräckligt lång tidsperiod så är egentligen

allt tillfälligt fast med skillnaden att vissa företeelser håller längre än andra. Ett problem som Bishop och Williams (2012) identifierat med tillfälliga aktiviteter är att de bara kan urskiljas som tillfälliga i efterhand. En användning är inte tillfällig förrän den har försvunnit och på så sätt bevisat att den var det. Detta har som följd att vi ofta får kännedom om ett spännande tillfälligt fenomen först när det inte längre finns kvar att besöka (Bishop & Williams, 2012).

Philip Jodidio är författare till boken *Temporary architecture now!* (2011) där han diskuterar kring begreppet tillfällig arkitektur. Han skriver att det som är tillfälligt är en motsats till det som är permanent. Han menar att all arkitektur är tillfällig men hur kortvarig den är beror på byggmaterialets kvalitet och andra faktorer som väder och vind. Journalisten Carl Undéhn (2012) resonerar kring bredden av tillfällig arkitektur i en artikel i tidsskriften RUM. Han menar att det är svårt att sätta in det i ett specifikt fack. Han funderar också kring den tillfälliga delen av begreppet och menar att det snarare är flexibel arkitektur det handlar om. Han syftar på byggnader och landskap som enkelt går att forma om. Bishop och Williams (2012) beskriver också bredden av tillfälliga aktiviteter. De menar att tillfälliga aktiviteter kan vara planerade och formella men det finns också de som är spontana, informella och olagliga. Dessutom varierar syftet med aktiviteterna. Vissa sker i form av demonstrationer och politiskt motstånd medan andra är arrangemang som kommuner eller regeringen styrt upp. Bishop och Williams (2012) skriver att tillfälliga aktiviteter kan skilja sig åt när det gäller tidsbegränsningen. En del aktiviteter sträcker sig över längre tidsperioder till exempel flera år och andra är kortvariga, kanske bara över en kväll. Undéhn (2012) funderar kring om man kan kalla projekt för tillfälliga om livslängden för projekten inte längre handlar om veckor utan om år.

Det finns ingen enkel definition av tillfällig landskapsarkitektur men det är ett fenomen som diskuteras mer och mer. Under följande del undersöks varför fenomenet har ökat den senaste tiden och vad tillfällig landskapsarkitektur kan betyda för vårt samhälle idag.

TILLFÄLLIGHET I DAGENS SAMHÄLLE

Tillfälliga aktiviteter är inte ett nytt fenomen men de har ökat i omfattning och deras intensitet har förändrats, skriver Bishop och Williams (2012). De menar att tillfälliga aktiviteter kan ses som en reaktion på vår osäkra framtid och de snabba ekonomiska, sociala och teknologiska förändringar som sker i vår samtid. De snabba förändringarna gör att nuet blir kortare och vårt fokus på omedelbar tillfredsställelse gör att vi hittar nöjen i flyktiga upplevelser. Bishop och Williams (2012) funderar kring om detta är en mentalitet som sprids i världen och som kan göra att tillfällighet i olika former och upplevelser utvecklas. De tror att ökningen av tillfälliga aktiviteter kan vara en effekt av den ständiga och allt snabbare transformationen av städer.

Bishop och Williams (2012) menar att ett av skälen till att tillfälliga aktiviteter ökat är de stora postindustriella landskap som har uppkommit i städerna. Sedan 1960-talet har stora områden i Europa och Nordamerika övergivits på grund av den industriella omstruktureringen. Industrier har försvunnit och lämnat stora urbana områden tomma. Med nya tekniker kan varor levereras direkt och behoven av stora lager i städerna minskar. I flera traditionella hamnstäder har detta lett till att stora områden nära stadskärnan lämnas outnyttjade. Bishop och Williams (2012) menar att det är dessa postindustriella ytor som lämnar plats för tillfälliga aktiviteter. Platserna är fyllda av både ett tidsmässigt och ett rumsligt vakuum som står mitt i mellan en gammal och ny användning och därför blir de områden där tillfälliga projekt ofta tar plats (Bishop and Williams, 2012).

Jodidio (2011) menar att en annan anledning till att tillfällig arkitektur har ökat mycket de senaste åren kan vara ekonomiska begränsningar. Dessa begränsningar gör att billiga och tillfälliga projekt blir allt vanligare. En annan orsak kan vara att många människor inte längre vågar bygga något med kravet att det ska hålla i flera årtionden. Vidare menar Jodidio (2011) att arkitekturen påverkas av det konsumtionssamhälle vi lever i idag och av de snabba trender som hela tiden kommer och går. Det finns en vilja att kunna följa trender lättare och genom tillfällig arkitektur ges en möjlighet att experimentera i högre

grad som gör det enklare att följa med i utvecklingen av morgondagen (Jodidio, 2011). Dessutom uppstår mer kreativ frihet med tillfällig arkitektur då den inte har de begränsningar som mer långsiktig arkitektur har. Tillfällig arkitektur kan på så sätt fungera som en källa till inspiration för den mer konventionella arkitekturen. Jodidio (2011) förklarar vidare att genom tillfällig arkitektur kan gränserna mellan konstnärer och arkitekter suddas ut och ge nya möjligheter för båda sidorna.

Ny teknik har enligt Bishop och Williams (2012) också spelat en stor roll för utvecklingen av tillfälliga aktiviteter. Den teknologi vi har idag gör det möjligt att sprida information om tillfälliga aktiviteter snabbt och med stor genomslagskraft. Med Internet och sociala nätverk går det att på ett snabbt och billigt sätt nå ut till många människor. Detta gör att aktiviteter som tar plats i utkanten av staden också kan göras synliga för allmänheten (Bishop and Williams 2012). Genom att dessa tillfälliga aktiviteter offentliggörs skapas en större frihet i staden och det uppstår platser där olika funktioner kan blandas. Vi blir mindre bundna till specifika platser i staden (Bishop and Williams 2012).

En interaktiv installation som skapar liv i ett postindustriellt område. Photo: © Tuala Hjørnø, Raumlabor, Gynge, Urban Play, Køge 2012.

Undéhn (2012) tar upp kritik som riktats mot tillfälliga projekt. Han menar att det i dagens slit- och slängsamhälle finns en risk att de tillfälliga projekten kasseras när de är "färdiga" och på så sätt skapar massa avfall. OS i Aten 2004 är ett sådant exempel där flera av arenorna som byggdes upp idag står övergivna. Även inför OS i London 2012 fanns en oro att detta skulle ske men då byggdes arenor som skulle vara temporära och flexibla och kunna byggas om eller kunna plockas ned och säljas vidare (Undéhn 2012).

Samtidigt som det finns problem är det något som lockar i det tillfälliga. Det är spännande när en plats förvandlas under en kort tid för att sedan plötsligt försvinna, skriver Undéhn (2012). Bishop och Williams (2012) resonerar på samma sätt och menar att tillfälliga aktiviteter har fått positiv respons och skapar glädje hos allmänheten och att det är viktigt att de som jobbar med stadsutveckling förstår detta. Vidare förklarar de att denna entusiasm visar att det finns en uppskattning för experimenterande i staden och en vilja att fortsätta använda det i stadsutvecklingen. De skriver:

"When planners and policy makers start to experiment as well, this could represent a powerful mechanism to retune our cities for whatever lies ahead."

(Bishop & Williams 2012 s. 35)

Bishop och Williams (2012) anser att det är först när planerare och politiker också börjar experimentera som våra städer kan anpassas och formas för framtiden.

Följande del går in djupare på vad tillfälliga projekt kan bidra med i stadsplanering och vad det har för betydelse för utvecklingen av

En installation som visar på en vilja att experimentera i stadsmiljö. Foto: © Suzanne Tidwell, Artificial Light, Occidental Park, Seattle.

TILLFÄLLIGHET I STADSPLANERING

Jane Jacobs, författare till boken *The Death and Life of Great American Cities*, menar att det är ett ständigt experimenterande i skapandet av städer. Hon beskriver det såhär:

“Cities are an immense laboratory of trial and error, failure and success in city building and city design.”

(Jacobs 1961, s .6)

Städer är som stora laboratorium i stadsbyggnad, med försök och misstag samt misslyckande och framgång. Vidare menar hon att det är i detta laboratorium som stadplanerare bör dra lärdom och testa sina olika teorier (Jacobs 1961).

Arkitekten Camilo Calderon skriver i tidsskriften *Arkitektur* (2011) att tillfälliga aktiviteter kan bidra till att skapa social hållbarhet. Den sociala aspekten blir ofta bortglömd när det handlar om hållbarhetsfrågor. Han förklarar vikten av socio-spatiala processer då brukaren skapar en nära relation till rummet. Genom tillfälliga projekt kan socio-spatiala processer skapas vilket kan leda till att lokalbefolkningen engageras i planering, formgivning och skötsel av offentliga rum. Calderon (2011) beskriver projekt där offentliga rum blir till laboratorium där olika användningar och utformningar testats. Med tillfälliga projekt kan man ändra formgivningens mål från att vara rent estetiska till att vara sociala (Calderon, 2011).

Bishop och Williams (2012) menar att en större frihet i staden kan främja tillfälliga aktiviteter. Det tillfälliga måste tillåtas att hända vilket kan leda till vissa svårigheter inom stadsplanering. De förklarar dock att ett nytt synsätt på översiktsplanering börjar ta form. Nu beskrivs framtiden ofta i friare visioner istället för ett idealiserat slutmål och det finns tankar kring att utvecklingen ska ske genom anpassningsbara etapper. Bishop och Williams (2012) menar att viljan att värdera och försöka bygga på det som redan finns på platsen har ökat och att brukarmedverkan blir vanligare inom stadplanering. Mindre tillfälliga projekt kan leda processen framåt och på så sätt spela en stor roll i ett långsiktigt sammanhang. Bishop och Williams (2012) påpekar dock att

för att tillfälliga aktiviteter ska vara så effektiva som möjligt ska de inte vara en prototyp för en långsiktigare lösning utan de ska själva fungera som en viktig del av stadsrummet. De tror att det är för tidigt att säga om tillfälliga aktiviteter är början på ett nytt sätt att arbeta på inom stadsplanering. Vidare menar de att vi måste frånga känsla av kontroll som funnits i 1900-talets stadsplanering för att med tillfälliga aktiviteter nå ett nytänkande och en flexibilitet i 2000-talets stadsplanering.

Klaus Overmeyer är en tysk landskapsarkitekt som skrivit boken *Urban pioneers: Temporary Use and Urban Development in Berlin* (2007). Han skriver om begreppet tillfällig användning som något där människor kan få utrymme för sin kreativitet samtidigt som det kan skapa möjligheter för en urban utveckling och på så sätt bli en viktig del i stadsutvecklingen. Tillfällig användning är även till fördel för markägare då gömda områden genom dem kan föras fram i ljuset. Vidare menar Overmeyer (2007) att det är två parter involverade i tillfällig användning av platser. Det är brukaren av platsen och markägaren. De har båda ett intresse för platsen men ofta olika syften. Markägaren vill öka markens värde medan brukaren vill använda platsen och bidra till att den återupplivas. Overmeyer (2007) anser att det är viktigt att klargöra kommunens roll i detta. Kommunen äger mycket mark och står inför utmaningar med vandalism och förfall i överblivna områden. Genom att främja tillfälliga projekt i dessa områden kan de få nytt liv och bidra till att skapa en mer levande stadsbild. Overmeyer (2007) förklarar att kommuner ofta saknar de finansiella medlen för att direkt lösa problemen genom att investera i egna projekt. De måste därför vara de som tar initiativ och medlar processer. Genom att stötta partners och nätverk som har resurser kan oanvända ytor åter bli en del av staden. Overmeyer (2007) beskriver vidare att i flera postindustriella städer finns det ofta stora obebyggda och oplanerade områden. Dessa ytor skapar barriärer mellan omgivande områden och behöver återintegreras i staden. Vidare anser han att dessa områden snarare är en utmaning och en möjlighet än ett problem. Tillfälliga projekt kan i dessa områden bidra med en experimentanda och på så sätt göra dem mer levande. Overmeyer (2007) menar dock att kvalitet och typ på tillfälliga projekt varierar stort. Vissa

projekt är endast igång för en kort stund medan andra är på plats en längre tid. Det finns projekt som till en början var tänkta som tillfälliga men som rotar sig och växer och på så sätt bidrar till en plats långsiktiga utveckling. Projekten sker under en begränsad tidsperiod men kan ändå påbörja en positiv utveckling genom ett helt område menar Overmeyer (2007). Vidare hävdar han att tillfällig användning bör bli ett verktyg inom stadsplanering på alla nivåer i stadsförvaltningen.

Bishop och Williams (2012) skriver att tillfällig användning kan vara en lösning på utmaningar som stadsplanerare ställs inför idag. Tillfälliga aktiviteter fyller luckor och skapar nya upplevelser av det urbana landskapet. Om det används på rätt sätt i stadsplanering kan det skapa stora möjligheter. Vidare menar de att tillfälliga aktiviteter tidigare inte har lockat planerare och arkitekter men att de ändå alltid har varit en viktig del i den urbana kulturen och utvecklingen av den. Idag finns det ett ökat intresse för tillfälliga aktiviteter och de möjligheter de kan medföra och det är viktigt att stadsplanerare, politiker, arkitekter och designers ser staden som flexibel och något som är i ständig förändring (Bishop & Williams 2012).

I Sverige finns det ingen utarbetad metod för hur tillfällig landskapsarkitektur kan användas som verktyg i kommunal stadsplanering. Undéhn (2012) frågar sig dock om inte tillfällig arkitektur i Sverige kan vara lösningen på samtidens behov och utmaningar som städer ställs inför idag. Max Zinnecker, undervisande arkitekt i hållbar stadsutveckling vid KTH, säger i en intervju genomförd av Undéhn (2012) att han ser stora möjligheter för tillfälliga projekt, framförallt i Stockholm som är en så snabbt växande stad och där stadsplaneringen är väldigt långsiktig. Stockholms stadsarkitekt, Karolina Keyzer säger, även hon i en intervju av Undéhn (2012), att tillfälliga strukturer och arkitektur kan vara något för Stockholm. Tillfälliga projekt ger ofta möjlighet till att testa innovativa lösningar genom att pröva sig fram. Att det skett en ökning av den här typen av projekt tror Keyzer inte bara beror på den ekonomiska situationen och en vilja att bygga klimatsmart utan även på att det finns behov av mer medborgarinverkan i stadsbyggnadssammanhang (Undéhn 2012). Keyzer (2012) beskriver vidare i en krönika med titeln

Häng med i tiden! vikten av tillfälliga projekt som katalysatorer för att starta upp förändringar i städer. Hon menar att tillfälligheten ger oändliga möjligheter till att testa sådant man aldrig tidigare vågat göra och det kan även engagera och skapa fördjupade diskussioner om stadens utveckling. Stockholm, som står inför stora förändringar, borde dra nytta av den nya kunskap som tillfällig arkitektur erbjuder. Hon avslutar med att säga att genom detta fenomen kan Stockholm bli ett laboratorium för framtidens arkitektur och stadsutveckling. I Keyzers (2012) resonemang finns likheter med Jacobs (1961) tankar från 60-talet. Redan då fanns funderingar kring vikten av att stadsplanerare vågar experimentera i staden. Experiment i form av tillfälliga projekt kan bidra till ett större engagemang kring stadsplanering men i Sverige är begreppet fortfarande relativt nytt. Det finns dock en vilja att undersöka fenomenet närmare.

Danmark är ett land där man jobbat med tillfällig användning under en längre period och i ett flertal stadsutvecklingsprojekt. I nästa del följer därför en fördjupning om hur de jobbar med tillfälliga aktiviteter i stadsplanering.

DANMARK SOM FÖREBILD

Uppkomsten av tillfälliga aktiviteter i Danmark är tydligt knutet till övergången från industrisamhälle till kunskapssamhälle. De postindustriella landskapen som denna övergång medför lämnar plats för tillfälliga aktiviteter. Från att ha varit ett fenomen ofta på gränsen till olagligt är nu tillfälliga aktiviteter på väg att bli ett erkänt verktyg som används kommunalt inom stadsutveckling (Hausenberg 2008).

Lyckad stadsutveckling handlar om mer än fysiska förändringar, skriver Köpenhamns kommun (2009). De förklarar vidare att i ett nyutvecklat området finns ofta alla fysiska förutsättningar på plats men det är något som fattas för att området ska vara intressant – folklivet. Att det finns aktivitet mellan husen är en viktig komponent för att göra en plats levande men det kan ta många år innan det blir så. I Danmark används tillfälliga projekt som katalysatorer för att göra nya stadsdelar mer levande. Genom att skapa tillfälliga användningar tidigt i processen kan man göra en plats intressant och attraktiv redan innan en egentlig stadsutveckling är påbörjad. När stadsutvecklingen i ett område drar ut på tiden finns det risk att platsen utsätts för vandalism och förfall vilket kan skapa en negativ bild av området. Tillfälliga användningar kan vara en strategi för att förebygga att detta händer genom att området ges en ny identitet och attraktion i väntan på att utvecklas (Köpenhamns kommun 2009). Tillfälliga aktiviteter kan ge stadens invånare en chans att återupptäcka ett område och dess potential. De kan belysa nya behov och ställa krav på platsens utveckling. Medborgarna kan få perspektiv och förståelse för platsen samt en möjlighet till att vara med och påverka utvecklingsprocessen i området (Hausenberg 2008).

Köpenhamns kommun (2009) förklarar att det är många aktörer som har att vinna på tillfälliga aktiviteter. Stadsplanerarna får möjlighet att skapa nya hållbara stadsdelar och invånarna får mer yta att vistas på i staden. Kreativa aktörer med behov av billiga och spännande platser får tillfälle att utföra sin konst och det är i exploatörernas intresse att deras investeringar ger utdelning. Köpenhamns kommun (2009) ser det som självklarhet att undersöka fenomenet tillfällig användning och ta reda på hur det kan gynnas i stadens rum och byggnader.

I ett samtal med Köpenhamns stadsarkitekt Tina Saaby¹ säger hon att

det mest positiva med tillfällig landskapsarkitektur är att något plötsligt händer i staden. Hon förklarar att det ger liv till platser och att det är ett sätt att få ut invånarna i staden. Hon menar att tillfälliga projekt ofta engagerar invånarna och det blir ett sätt för människor från olika sociala grupper att mötas. Saaby betonar även betydelsen av tillfälliga aktiviteter då de ger utrymme till att experimentera.

Saaby menar att det finns ett dilemma med att använda tillfälliga projekt som verktyg i stadsplanering eftersom det bör vara en mer formell metod samtidigt som det ska vara fritt och anarkistiskt. Det står i stor kontrast till de andra planeringsmetoderna som Köpenhamns kommun använder. Saaby understryker ändå vikten av att experimentera i stadsmiljöer och förklarar att på Köpenhamns kommun arbetar de efter mottot ”Urban life before urban space and urban space before buildings”. Hon beskriver att kommunen försöker vara öppen för att låta saker hända spontant i staden och jobbar med hur det kan bli enklare att få tillstånd till tillfälliga aktiviteter. Hon anser dock att många städer och stadsplanerare inte alltid har modet att göra det då krav från styrande politiker gör att allt måste gå korrekt till. En av de största barriärerna för tillfälliga projekt är att regelverket tar så lång tid, berättar Saaby. Även för tillfälliga projekt kan det ta tid att få tillstånd och när de väl får det är det inte säkert att projekten fortfarande är möjliga att utföra.

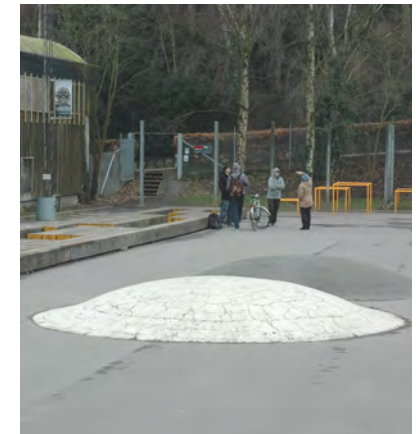
Saaby anser att det ofta blir problem om tillfälliga projekt övergår till permanenta eftersom det då är andra lagar som gäller och det finns en risk att aktiviteterna tappar sitt värde. Christiania är ett exempel på en plats som ses som permanent men som från början var tänkt att vara tillfällig. Enligt Saaby är Christiania ett av de äldsta tillfälliga projekten i Danmark och det finns fortfarande kvar att besöka. Hon berättar att området har funnits i över trettio år och det diskuteras om det verkligen kan räknas som tillfälligt fortfarande. De första åren var Christiania en stor succé men problemet är att många inte längre ser det som tillfälligt och nu undersöker kommunen om det går att göra området mer formellt och permanent. Hon förklarar vidare att det är svårt att göra det då det skapar andra förutsättningar och området skulle inte längre kunna vara inhägnat och inte ha kvar de restriktioner som de har idag.

Refshaleøen är ett gammalt industriområde i Köpenhamns hamnområde som vi besökte under vårt studiebesök i Danmark. Tina Saaby² berättar att Refshaleøen tidigare varit helt avspärrat men att det nu planeras att bli en ny stadsdel här. Det är byggstart 2025 och innan dess får tillfälliga aktiviteter möjlighet att fylla platsen och skapa liv i området. Ytor och lokaler hyrs ut till olika aktiviteter och här finns allt från stora klätterhallar till urban odling. Vid vårt besök var området relativt tomt på aktivitet utomhus med undantag för en del vägarbete. Det fanns dock spår av utomhusaktiviteter som beachvolley och odling men då vi var där i början på mars användes de inte. Området förbereddes under den här tiden förmodligen inför Eurovision Song Contest som anordnades i maj 2014 i ett gammalt skeppsvarv på Refshaleøen. Detta medförde att området kändes avstängt på vissa platser och det i kombination med årstiden och det kalla vädret kan ha bidragit till att det inte var så mycket folk där. Saaby berättar dock att i stort sätt alla lokaler i området är uthyrda till olika företag och organisationer och att det på sommaren är full aktivitet med restauranger och tillfälliga caféer utmed vattnet. Hon förklarar vidare att detta inte är den typ av område som folk vanligtvis uppehåller sig i men att alla aktiviteter och verksamheter som nu finns där tillfälligt lockar folk till området.

På Refshaleøen fanns spår av urban odling.

Carlsberg är ett före detta industriområde som tidigare dominerats av ett bryggeri som flyttade sin verksamhet från området 2006. Området ligger periferin av Köpenhamns stadskärna och omvandlas nu till en ny stadsdel med service och bostäder. I väntan på att utvecklingen ska ske har tre platser i området gjorts om till tillfälliga stadsrum. Genom de tre tillfälliga platserna har området återupplivats och även fått en ny betydelse för invånarna i Köpenhamn (Danish Architecture Centre, DAC 2014). Saaby berättar att alla lokalerna i området har varit uthyrda till en låg hyra ända sedan början av projektet. Hon förklarar att detta skapat rörelse och liv på platsen innan byggnationen börjat och menar att det är en ekonomisk förtjänst för båda parter, hyresgästerna får tillgång till en billig lokal och för kommunen blir det en investering eftersom området blir känt och därmed ökar i värde. De tillfälliga projekten i Carlsberg har ett kortare tidsperspektiv än Refshaleøen. Idag är det drygt fyra år sedan den första tillfälliga platsen invigdes. Vid vårt besök i området fanns dock inte alla tre platserna kvar och det var ganska folktomt eftersom området nu har börjat bebyggas.

Tap E Plads och Boble Plads kändes ödsliga vid vårt besök i Carlsberg.

² Tina Saaby, stadsarkitekt Köpenhamn. Samtal den 5 mars 2014

SAMMANFATTNING

Det finns inget tydligt klargörande av vad begreppet tillfällig landskapsarkitektur innebär. Enligt Nationalencyklopedin (2014) betyder *tillfällig* något som förekommer eller är verksamt under en begränsad tid, alltså något som har ett start- och slutdatum. Det finns närbesläktade uttryck till tillfällig landskapsarkitektur som har liknande betydelse. I Danmark kallas fenomenet för tillfällig användning och i andra fall förekommer begrepp som tillfälliga aktiviteter eller tillfällig arkitektur. Inom tillfällig landskapsarkitektur används tiden som designmetod, skriver Balmori (2012). Hon menar att ett projekt som ska existera under en begränsad tid skapas under andra förutsättningar än ett projekt där det inte finns ett slutdatum. Detta är en väsentlig aspekt i tillfällig landskapsarkitektur och något som vi bär med oss i vårt fortsatta arbete. Krav på hållbarhet, funktion och tillgänglighet ges inte lika stort fokus som i traditionell landskapsarkitektur vilket kan skapa en friare gestaltningsprocess.

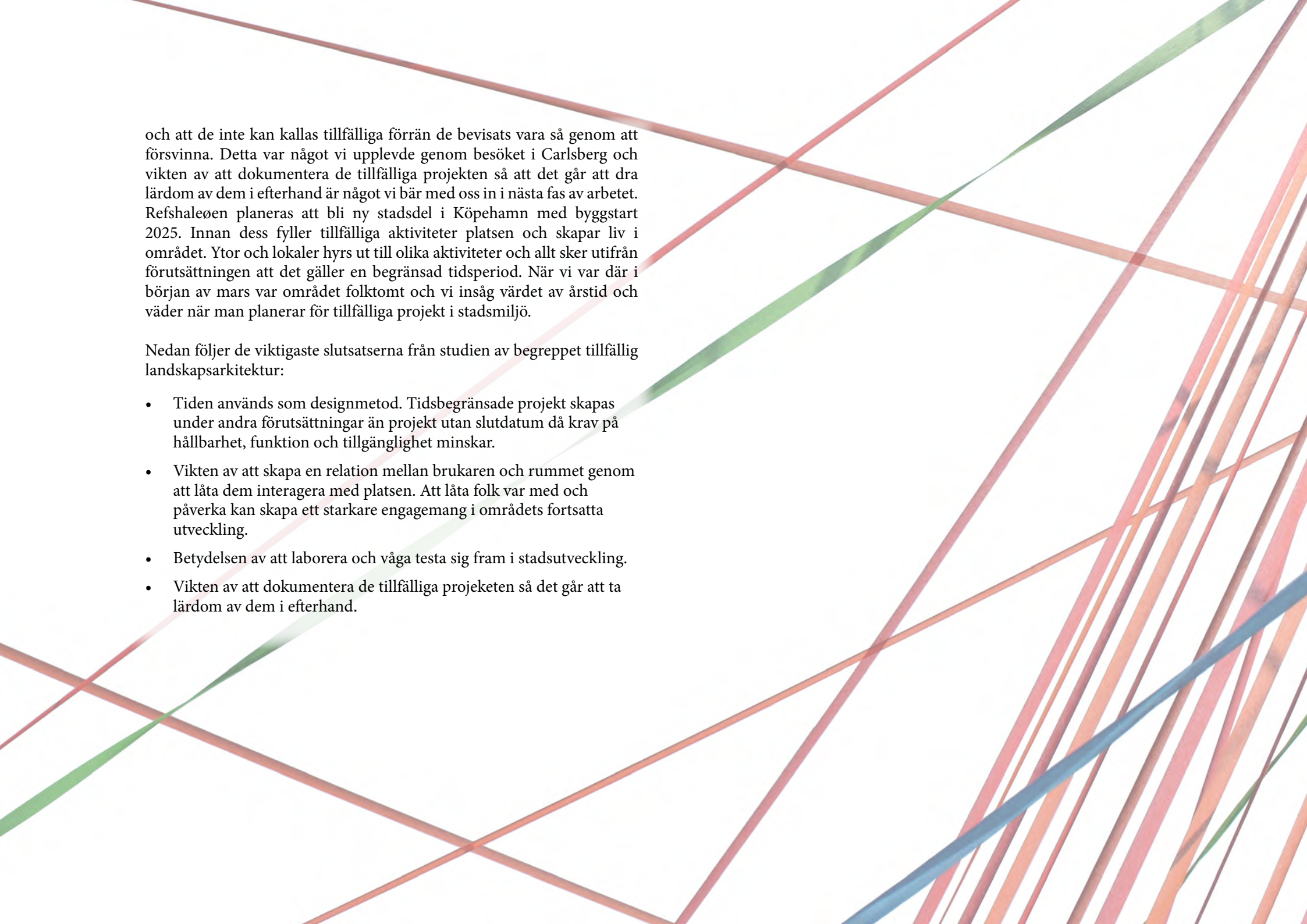
Tillfälliga aktiviteter i staden har ökat de senaste åren. En av de främsta drivkrafterna bakom denna utveckling är att allt fler post-industriella landskap uppkommer centralt i städer och gör stora ytor tillgängliga, skriver Bishop & Williams (2012). De beskriver även ökningen av tillfälliga aktiviteter som en respons på vår tids snabba ekonomiska, sociala och teknologiska förändringar. Jodidio (2011) resonerar i liknande banor och menar att tillfällig arkitektur gör det enklare att följa de snabba trender som kommer och går i dagens samhälle. Vidare beskriver han att tillfälliga projekt ger en möjlighet till experimenterande och en chans att på så sätt följa med i utvecklingen. Bishop och Williams (2012) menar att tillfälliga aktiviteter visar på en entusiasm och uppskattning för experimenterande i stadsmiljö. De förklarar vidare att det är först när politiker och stadsplanerare också börjar experimentera som våra städer kan anpassas och formas för framtiden. På samma sätt resonerar Jacobs (1961) då hon beskriver städer som laboratorium för stadsbyggnad där stadsplanerare genom experimenterande kan testa och dra lärdom av sina olika teorier. Flera av de författare vars litteratur vi studerat framställer tillfälliga projekt som något som kan skapa ett nytänkande och en flexibilitet som krävs för att möta de krav som ställs på framtidens

stadsplanering. Calderon (2011) beskriver socio-spatiala processer och hur de kan skapas genom tillfälliga aktiviteter och göra folk engagerade i planering och formgivning av en plats. Dessa processer skapar en nära relation mellan brukaren och rummet och kan ändra formgivningens mål från rent estetiska till sociala. I vårt fortsatta arbete tar vi med oss vikten av att skapa en relation mellan besökarna och rummet genom att låta dem interagera med platsen. Detta kan skapa en starkare koppling till platsen och ge besökaren en förhöjd upplevelse. Betydelsen av att laborera och testa sig fram i stadsutvecklingen tar vi också med oss till i vårt fortsatta arbete med en egen tillfällig installation.

I Sverige är tillfällig landskapsarkitektur ett relativt nytt begrepp inom stadsplanering. Det har dock börjat diskuteras mer och Stockholms stadsarkitekt Karolina Keyzer (2012) är positiv till en utveckling av fenomenet som ett verktyg inom stadsplanering.

I Danmark har tillfälliga aktiviteter fungerat som ett verktyg i stadsutveckling i flera år. Där används de tillfälliga projekten som katalysatorer för att skapa liv i nya stadsdelar (Københavns Kommune 2009). Tillfälliga aktiviteterna lockar folk till övergivna områden och kan ge medborgarna en större förståelse för platsen, låta dem se den ur ett nytt perspektiv och få dem engagerade i områdets utveckling (Hausenberg 2008). Tina Saaby³ förklarar att det mest positiva med tillfällig landskapsarkitektur är att något plötsligt händer i staden och det ger nytt liv till platser. Återigen tar vi med oss idén om att låta folk vara med och påverka platsen genom interaktion och på så sätt skapa ett starkare engagemang i områdets fortsatta utveckling.

Ett relativt nyligen genomfört tillfälligt projekt är delar av området Carlsberg i Köpenhamn. Carlsberg är ett före detta bryggeriområde som omvandlas till en ny stadsdel med bostäder och service. Där har flera tillfälliga installationer gjort att det gamla industriområdet blivit en aktiv del av staden redan innan området börjat bebyggas. Vid vårt besök i Carlsberg fanns inte alla tillfälliga installationer kvar. Att tillfälliga fenomen upptäcks först när de inte längre finns kvar att besöka är ett problem som Bishop och Williams (2012) har identifierat. De förklarar vidare att tillfälliga aktiviteter bara kan urskiljas som tillfälliga i efterhand

och att de inte kan kallas tillfälliga förrän de bevisats vara så genom att försvinna. Detta var något vi upplevde genom besöket i Carlsberg och vikten av att dokumentera de tillfälliga projekten så att det går att dra lärdom av dem i efterhand är något vi bär med oss in i nästa fas av arbetet. Refshaleøen planeras att bli ny stadsdel i Köpenhamn med byggstart 2025. Innan dess fyller tillfälliga aktiviteter platsen och skapar liv i området. Ytor och lokaler hyrs ut till olika aktiviteter och allt sker utifrån förutsättningen att det gäller en begränsad tidsperiod. När vi var där i början av mars var området folktomt och vi insåg värdet av årstid och väder när man planerar för tillfälliga projekt i stadsmiljö.

Nedan följer de viktigaste slutsatserna från studien av begreppet tillfällig landskapsarkitektur:

- Tiden används som designmetod. Tidsbegränsade projekt skapas under andra förutsättningar än projekt utan slutdatum då krav på hållbarhet, funktion och tillgänglighet minskar.
- Vikten av att skapa en relation mellan brukaren och rummet genom att låta dem interagera med platsen. Att låta folk vara med och påverka kan skapa ett starkare engagemang i områdets fortsatta utveckling.
- Betydelsen av att laborera och våga testa sig fram i stadsutveckling.
- Vikten av att dokumentera de tillfälliga projekten så det går att ta lärdom av dem i efterhand.

PLATSANALYS

I det här avsnittet redovisas inventeringar av Norrköping och Östra Saltängen. Här beskrivs också val av plats samt den analys och det program som ligger till grund för gestaltungsarbetet.

NORRKÖPING

Följande del beskriver Norrköpings utveckling från medeltid till nutid och vad som har varit viktigt för staden genom historien.

Norrköping började utveckla en stadstruktur under medeltiden. Det som lockade folk dit var det breda vattendraget Motala ström som med sina mäktiga fall går genom staden, från sjön Glan och via Bråviken vidare ut i Östersjön. De kraftiga fallen gav möjlighet till vattenkraft och fiske och de första bofasta i trakten var just fiskare och mjölnare som byggde upp kvarnar utmed vattnet (Malmberg 1983). Under slutet av 1300-talet fick Norrköping sina stadsrättigheter bekräftade och år 1384 brukar räknas som starten för Norrköping som stad (Upplev Norrköping u.å.).

Under flera århundraden har Norrköpings hamn varit viktig för stadens tillväxt men även för utvecklingen av den svenska industrin. Under 1600-talet bosatte sig affärsmannen Louis De Geer i Norrköping och med honom kom stadens första storhetstid. Flera industrier grundades, folkmängden ökade och hamnen expanderade (Norrköpings Hamn & Stuveri u.å.) För att vara en stad i Norden har Norrköping en ovanligt lång industrihistoria. Under 1800-talet kom den första globaliseringsvågen då textilindustrin fick sitt genombrott i staden. Även andra industriverksamheter som pappersindustri etablerades i Norrköping under den tiden (Upplev Norrköping u.å.).

Bilden visar Östergötlands och Norrköpings placering i Sverige samt Östra Saltängens plats i Norrköping.

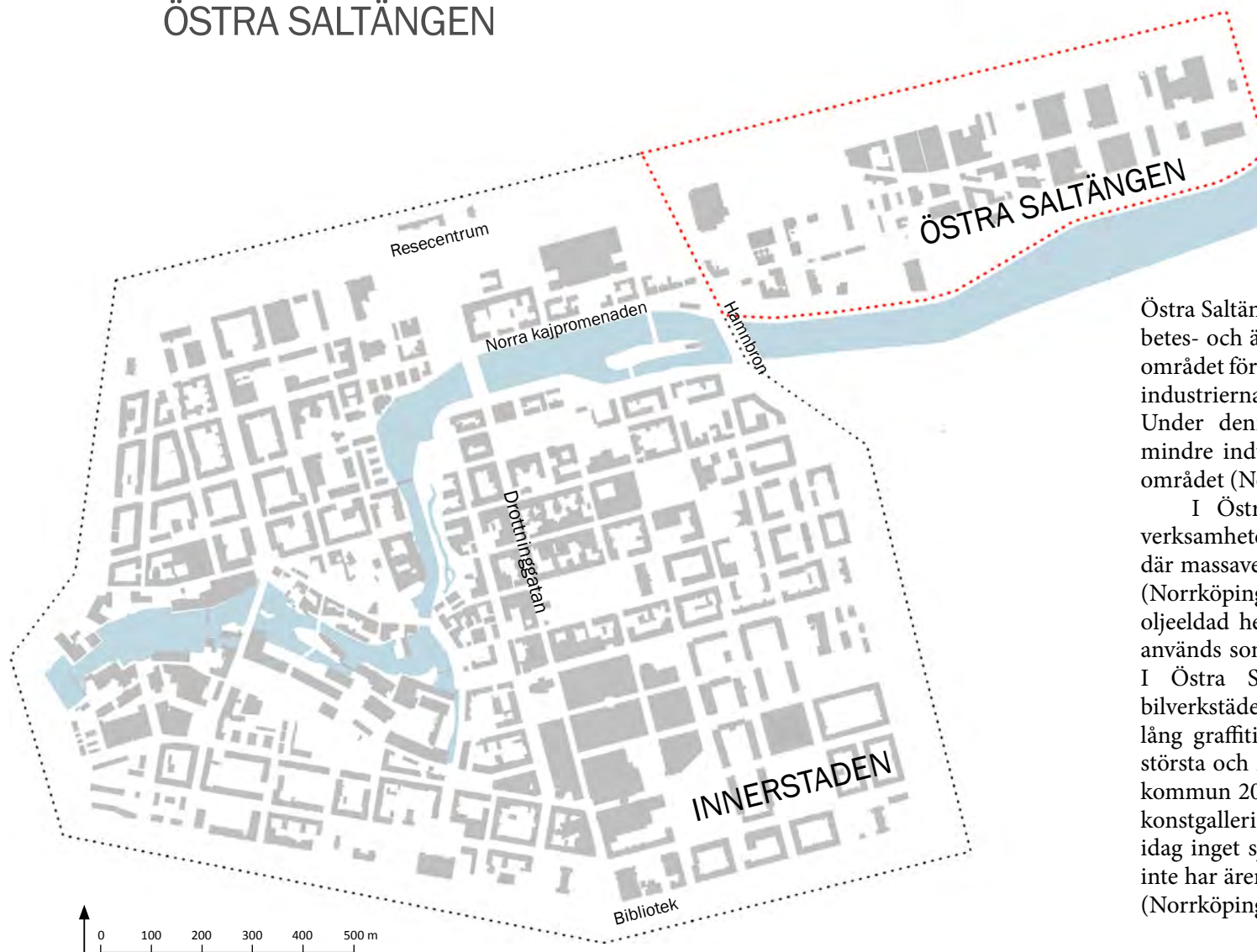
I slutet av 1900-talet skedde stora avindustrialiseringar i norra Europa och det ledde till en svår omställningstid för Norrköping. Staden var under den här tiden full av arbetare utan högre utbildning men med stora kunskaper inom speciella områden vilket gjorde det besvärligt att omplacera dem till andra verksamheter. Omvandlingen skapade också stora strukturella förändringar i staden då industrier flyttades ut till stadens periferi och allt färre människor arbetade inne i staden. Industrilandskapet som låg centralt i Norrköping tömdes på människor och aktivitet (Norrköpings kommun 2011).

Övergången från industristad till kunskapssamhälle har gått långsamt i Norrköping men den har skett och pågår fortfarande. Idag ställs stora krav på stadsutveckling och ett levande och stimulerande stadsliv värderas högt när det gäller tillväxt och välmående (Norrköpings kommun 2011). Norrköpings kommun (2011) beskriver staden som liten i ett europeiskt perspektiv men menar att det finns en storstadskänsla och en urban intensitet i staden. Det finns ett brett spektrum av funktioner, uttryck, möten och upplevelser (Norrköpings kommun 2012). Idag satsar Norrköping på en image som en stad för alla och med en ny logotyp Let's create Norrköping vill man visa att allt är möjligt och att Norrköping är en stad i ständig förändring samt en kreativ mötesplats (Arbetets museum u.å.).

Idag fylls det gamla industrilandskapet av kultur.

ÖSTRA SALTÄNGEN

Östra Saltängen var ursprungligen ett deltalandskap med betes- och ängsmarker. I början av 1600-talet bebyggdes området för första gången. Under 1800-talet expanderade industrierna i staden och hamnens betydelse blev större. Under denna tid tillkom magasinlokaler, verkstäder, mindre industrier samt ett av Sveriges första gasverk i området (Norrköpings kommun 2013).

I Östra Saltängen finns idag en mängd olika verksamheter. En stor del består av hamnverksamhet där massaved, skrot, spannmål, gummi och kol hanteras (Norrköpings kommun 2013). I området finns också en oljeeldad hetvattencentral som ägs av E.ON. Centralen används som reservaggregat för stadens fjärrvärmeverk. I Östra Saltängen finns även verksamheter som bilverkstäder och mindre företag. Här finns en ca 500 meter lång graffitivägg som sedan 90-talet har varit Sveriges största och mest kända lagliga graffitivägg (Norrköpings kommun 2013). Även en lunchrestaurang, Saltis, och ett konstgalleri, NP33, finns att besöka. Östra Saltängen är idag inget självklart besöksmål för norrköpingsbor som inte har ärenden till någon av verksamheterna i området (Norrköpings kommun 2013).

Inventeringskarta som visar Östra Saltängens situation i Norrköping. Kartunderlag: © Norrköpings kommun.

1. Hamnverksamhet.

2. Restaurang Saltis.

3. Bilverkstäder.

4. Sveriges längsta lagliga graffitivägg.

Flygfoto över Östra Saltängen där några av verksamheterna som finns i området är utmärkta. Fotounderlag: © Stadsbyggnadskontoret, Norrköpings kommun.

VISION ÖSTRA SALTÄNGEN

Östra Saltängen står inför stora förändringar då en ny stadsdel planeras här. Norrköpings kommun har tagit fram en vision för Östra Saltängen där de beskriver att området ska innehålla samma kvaliteter som finns i innerstaden idag (Norrköpings kommun, 2012). Östra Saltängen ska dessutom tillföra nya kvaliteter och funktioner i staden. Området har en tydlig hamnkarakter och här finns möjligheter i stora ytor och en lång tillgänglig kaj (Norrköpings kommuns 2012). I Planprogrammet för Östra Saltängen (2013) förklarar Norrköpings kommun att utvecklingen av området ska ske i etapper och att resan är minst lika viktig som målet. Norrköpings kommun beskriver framtiden för Östra Saltängen såhär:

"I det framtida Östra Saltängen finns det både bostäder och arbetsplatser, service och handel. Kajstråket kantas av medelhöga kvarter med caféer, restauranger och andra publika aktiviteter i bottenvåningarna. Kajen är både en promenad längs vattnet och en zon med olika aktiviteter där man gärna vill uppehålla sig."

(Norrköpings kommun 2013, s. 14)

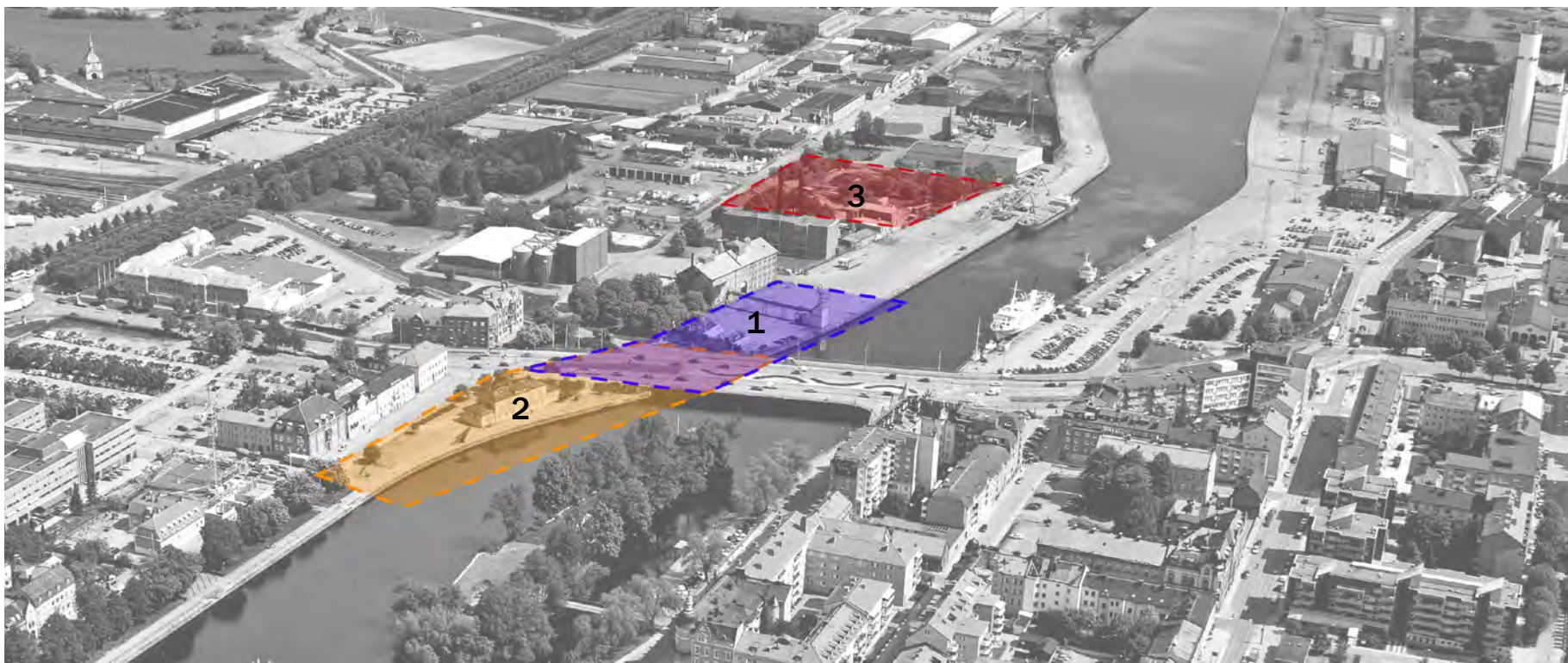
Norrköpings kommuns vision över den nya stadsdelen Östra Saltängen. Illustration: © Erik Telldén, Norrköpings kommun.

DE TRE PLATSERNA

Följande del beskriver processen kring valet av plats för den tillfälliga installationen.

Målet med vårt projekt var att ta ett första steg mot att skapa folkliv och aktivitet i Östra Saltängen innan ombyggnationen dragit igång. Då området ligger i periferin av Norrköpings innerstad var det viktigt att projektet utfördes på en plats som på något sätt kunde knyta an till innerstaden. En annan betydelsefull aspekt för oss var att platsen skulle vara en före detta industritomt som inte används som stadsrum idag. Detta

var viktigt då vi ville uppmärksamma områdets historia och samtidigt visa på platsens potential och nya möjligheter. I början av projektet var det också viktigt att platsen låg nära Motala ström. En stor kvalitet i Östra Saltängen är det vattennära läget och det var något vi ville förstärka med vår installation. Utifrån dessa aspekter och genom diskussioner med Stadsbyggnadskontoret på Norrköpings kommun valdes tre platser ut. Dessa undersöktes vidare för att se om de var lämpliga för en tillfällig installation.

Valet stod mellan tre platser: 1. Andreas kvarn, 2. Tullhuset och 3. Gamla gasverket. Fotounderlag: © Stadsbyggnadskontoret, Norrköpings kommun.

1. ANDREAS KVARN

Den första platsen vi undersökte var en stor hårdgjord yta vid Andreas Kvarn precis öster om Hamnbron. Det är ett område som vid första anblicken verkar vara en nedlagd industrihamn. Platsen är tänkt att vara del i den första etappen i utvecklingen av Östra Saltängen och ingår i Kanontorget som ska fungera som den nya stadsdelens framsida. På platsen finns karaktäristiska tegelbyggnader från slutet av 1800-talet och en kaj kopplad till Motala ström. Området ägs av Norrköpings kommun men hyrs idag ut till Forsbecks AB som säljer spannmål, foder och gödsel. Platsen är för närvarande inhägnad vilket gör den otillgänglig.

Andreas kvarn. Foto: © Erik Telldén, Norrköpings kommun.

2. TULLHUSET

Den andra platsen vi undersökte var området väster om Hamnbron. Platsen består av en kullerstenbelagd yta med ett gammalt tullhus från slutet av 1700-talet. Detta område ingår, liksom Andreas kvarn, i den första etappen av utvecklingen av Östra Saltängen och ska bli en del av det nya Kanontorget. Läget är attraktivt med närhet till Motala ström. Platsen är idag inget tydlig stadsrum men har heller inte känslan av en före detta industritomt vilket placerar den i gränslandet mellan innerstaden och industriområdet. Kommunen har tidigare ägt tullhuset och marken runt omkring men sålde nyligen detta till Bromsens fastigheter.

Tullhuset.

3. GAMLA GASVERKET

Den tredje platsen som undersöktes var området där Norrköpings gasverk tidigare legat. Vi har valt att kalla platsen för Gamla gasverket. Platsen ligger en bit in i Östra Saltängen och planeras bli en park i det nya området. Här syns tydliga spår från historien med rester av gasverket som ger platsen en stark identitet. Marken ägs av kommunen men lokalerna på platsen är uthyrda till mindre verksamheter som Flottans män, Magda Svenssons skeppshandel och RVA Rörservice. Området är inhägnat men det finns en grind som är öppen till kl. 16.30 på vardagar.

Gamla gasverket. Foto: © Erik Telldén, Norrköpings kommun.

VAL AV PLATS - GAMLA GASVERKET

Vid vårt val av plats fördes en regelbunden dialog med Norrköpings kommun. Vi diskuterade lämpliga platser utifrån deras visioner över områdets utveckling och var det fanns möjlighet att få tillstånd för ett tillfälligt projekt.

Andreas kvarn verkade till en början vara en plats som lämpade sig väl utifrån de aspekter vi tittat på. Efter fortsatta diskussioner med Norrköpings kommun framgick det dock att hamnverksamheten på platsen fortfarande var aktiv vilket gjorde det omöjligt att använda platsen i vårt syfte.

Vid Tullhuset fick vi tillstånd från markägaren Bromsens fastigheter att vara på platsen. Området hade dock redan uppmärksammats i andra projekt utförda av Norrköpings kommun och är inte längre en tydlig del av industriområdet. Detta gjorde att platsen kändes mindre intressant att arbeta vidare med och den valdes därför bort.

Kring det Gamla gasverket var kulturhistorien påtaglig och platsen kändes därför spännande att jobba vidare med. Kommunen äger marken och det är ingen större industriverksamhet kvar på platsen vilket gjorde det möjligt att få tillstånd att använda tomten. Detta var avgörande när vi valde platsen. I det framtida Östra Saltängen planeras här en park som ska bli en ny mötesplats i Norrköping. Dessa aspekter vägde i slutändan tyngre än kriteriet om en tydlig koppling till Motala ström och kriteriet att platsen skulle vara lokaliserad i början av Östra Saltängen, nära stadskärnan. Istället var det en spännande utmaning att locka folk längre in i området och på så sätt kunna uppmärksamma även andra delar av Östra Saltängen.

INVENTERING OCH ANALYS

I följande del redovisas inventering och analys av Gamla gasverket. Här beskrivs platsens historia, dess situation i Norrköping idag och dess framtid.

HISTORIA

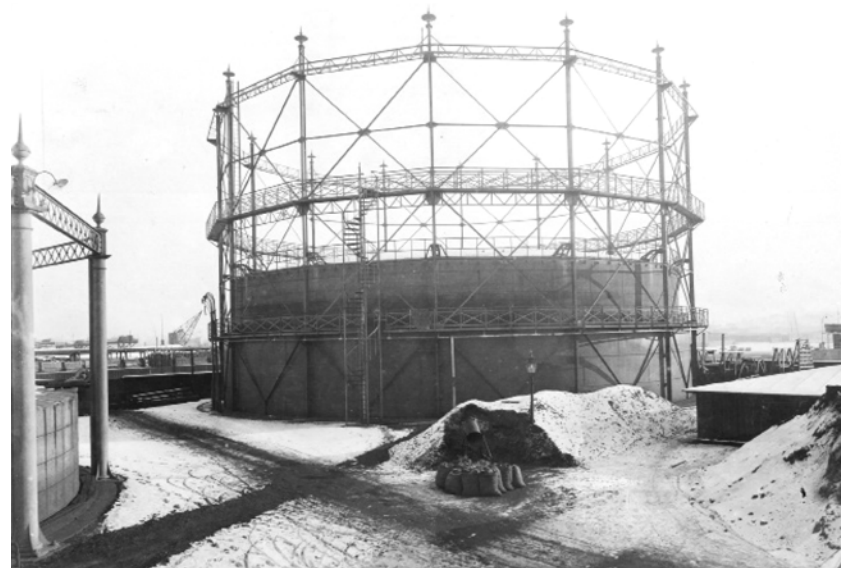
Norrköpings gasverk startades år 1851 och bestod då av tre gasklockor och ett antal tegelbyggnader. Med gasledningar etablerade kunde de första lyktstolparna för gas monteras upp i staden (Ekdahl 1951). Gasverket i Norrköping var från början ett privatägt kolgasverk där man genom förgasning av kol fick ut gas. I processen utvanns även lönsamma men miljöfarliga biprodukter som koks, ammoniak och bensen (Ekdahl 1951). Norrköpingsborna var nöjda med den nya belysningen och förändringen beskrevs såhär:

“Det sken, som gasen åstadkom, var både praktfullare och behagligare än även de bästa vaxljuslågorna”

(Ekdahl 1951, s. 34)

Folk vande sig med gasens bekvämligheter och år 1857 byggdes en ny gasklocka för att kunna klara den ökade kapaciteten och 1882 gick gasverket över från privat till kommunal ägo. I slutet av 1800-talet blev den elektriska glödlampan allt starkare på marknaden och det skapade en rädsla att den skulle konkurrera ut gasen. Men under samma tid utvecklades även Auers gasglödljus. Denna produkt gjorde att gasverkets verksamhet kunde fortsätta. Att använda gas vid matlagning blev mer och mer populärt och år 1905 uppfördes gasklocka nummer fem för att möta den växande förbrukningen (Ekdahl 1951).

Kolgasverket var en smutsig och miljöfarlig process och 1963 övergick det till att bli ett spaltgasverk. Råvaran som användes i den produktionen var lättbensin, nafta eller butan. Trots denna förändring beslutades år 1972 att gasverket skulle avvecklas och 1988 lades det slutligen ned (Turist Norrköping u.å.).

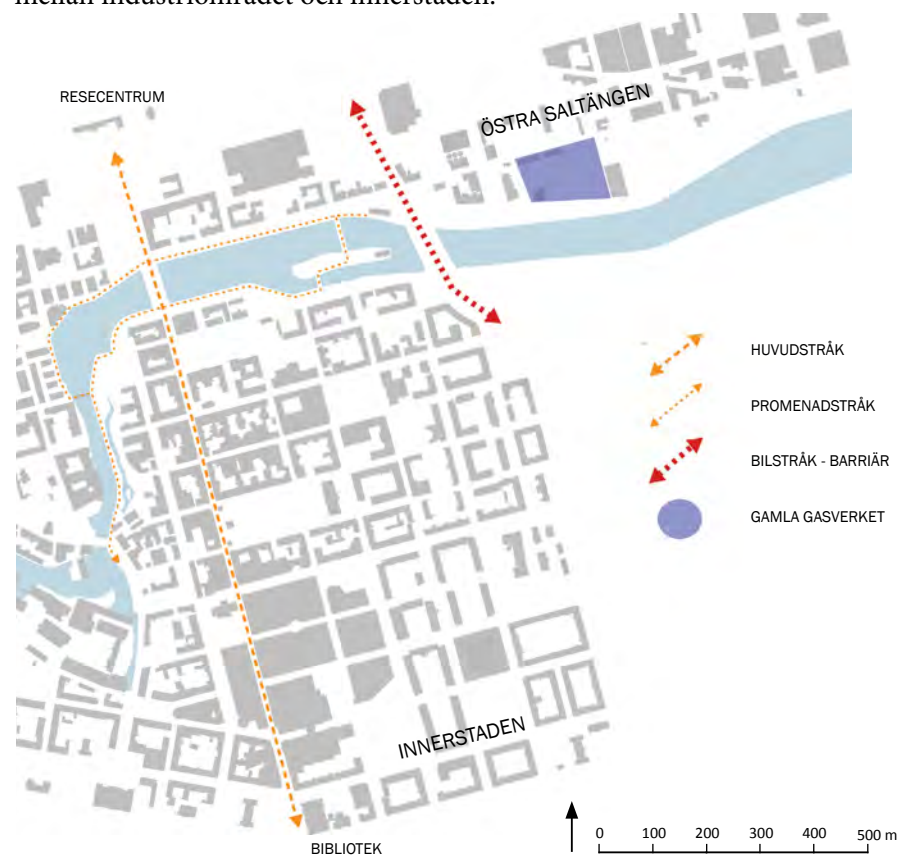
Två av Gasverkets gasklockor. Foto: © Norrköpings stadsarkiv.

Gasverket år 1906. Gasverket hade då fem gasklockor. Karta: © Norrköpings stadsarkiv.

GAMLA GASVERKET I NORRKÖPING

Ett av de största stråken i Norrköping leder utmed Drottninggatan som går mellan Norrköpings resecentrum och stadens centrum. I anslutning till detta större stråk finns ett populärt promenadstråk som går utmed Motala ström i både östlig och västlig riktning. I öster tar denna gångväg tvärt slut vid Hamnbron som gränsar till industriområdet Östra Saltängen. Hamnbron är tungt trafikerad och fungerar som en barriär mellan industriområdet och innerstaden.

Analyskarta som visar viktiga stråk i förhållande till Gamla Gasverket.
Kartunderlag: © Norrköpings kommun.

Det populära kajstråket som leder längs Motala ström mot Östra Saltängen.

Den trafikerade Hamnbron är en barriär mellan kajstråket och Östra Saltängen.

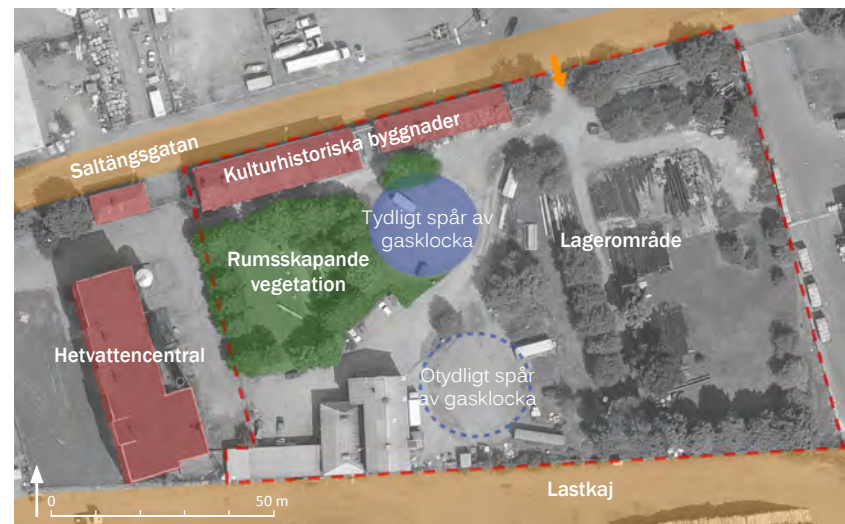
DAGENS SITUATION

Vägen som leder in i Östra Saltängen från innerstaden heter Saltängsgatan. Den passerar förbi Gamla gasverket och är trafikerad av tunga fordon. Tomten som gasverket tidigare låg på ägs idag av Norrköpings kommun som i sin tur hyr ut lokalerna till olika mindre verksamheter. Platsen är idag inhägnad men grindarna hålls öppna under vardagar då verksamheterna är igång. Kulturhistoriska tegelbyggnader från tiden då gasverket var aktivt avgränsar mot den trafikerade Saltängsgatan. EON:s karaktäristiska hetvattencentral gränsar till området i väster. Mitt i området finns en stor asfalterad cirkel, inramad av granitblock i marknivå, som är ett tydligt spår från platsens historiska användning. Där har en av gasverkets gasklockor stått. Cirkeln med dess starka form skapar tillsammans med tegelbyggnaderna en historisk identitet på platsen. Idag används en av byggnaderna till organisationen Flottans mäns verksamhet och den asfalterade cirkeln används som parkering. Andra verksamheter som finns på platsen är Magda Svensson skeppshandel, RVA Rörservice och ett antal verkstäder för olika typer av mekaniker.

Väster om den asfalterade cirkeln finns ett mindre parkområde med olika instrument som har använts inom sjövapnet. Denna yta förvaltas av Flottans män. Ett antal större lindar står på parkytan och de mjuka formerna hos vegetationen skapar kontrast till de hårdgjorda ytorna runt om. Träden är betydelsefulla på platsen då de fungerar som rumsskapande och bryter av mot industrimiljön både i form och färg.

Vi identifierade de tre viktigaste elementen på platsen och hade dem i fokus i vårt fortsatta arbete. De var:

- Den asfalterade cirkeln.
- Träden på parkytan.
- De kulturhistoriska tegelbyggnaderna.

Analys av de viktigaste elementen vid Gamla gasverket. Kartunderlag: © Norrköpings kommun.

Flygbild över Gamla gasverket som visar rumsligheten på platsen. Foto: © Stadsbyggnadskontoret, Norrköpings kommun.

Cirkeln där den gamla gasklockan stått. Foto: © Erik Telldén, Norrköpings kommun.

Träden som rumskapande vegetation. Foto: © Erik Telldén, Norrköpings kommun.

En av de kulturhistoriska tegelbyggnaderna samt mindre träd som bidrar till rumslighet.

FRAMTID

Norrköpings kommun (2011) skriver att Gamla gasverket i framtiden ska utvecklas till en attraktiv park i området och kallas för Gasverksparken. Där ska det finnas aktiviteter för alla åldrar och plats för marknader, kulturevenemang och filmfestivaler. Parken ska fungera som en mötesplats för boende i området och för besökare. Det ska bli en plats för kultur, caféverksamhet, skatebana och andra aktiviteter och ska identifieras med en öppen attityd och experimentanda. Kulturen i och kring Gasverksparken ska vara en magnet som drar folk. Saltängsgatan som går utanför Gasverkstomten planeras att bli ett av de viktigaste stråken i området som binder ihop Östra och Västra Saltängen (Norrköpings kommun, 2011).

Norrköpings kommuns vision för den framtida Gasverksparken.
Illustration: © Erik Telldén, Norrköpings kommun.

Planerna för Östra Saltängen har fått främst negativ publicitet i tidningarna i Norrköping under våren. Det finns en oro för de stora kostnader som krävs vid en sanering av den kontaminerade marken och de aktiva företagen i området är bekymrade över sin framtid.

Eon stämmer kommunen

**Saneringen kan kosta
kommunen 300 miljoner**

**Lång väg att gå till ny
stadsidyll**

**Miljardbelopp krävs för att
skapa nya Saltängen**

**Priset för att flytta hamnen:
En miljard**

**Stor oro när företag kan
tvingas flytta**

Collage av vårens rubriker från tidningarna Folkbladet och Norrköpings tidningar.

PROGRAM

Utifrån studier av begreppet tillfällig landskapsarkitektur och en inventering och analys av platsen Gamla gasverket togs ett program fram för vad vi ville att installationen skulle bidra med på platsen.

En av lärdomarna från vår litteraturstudie var att tillfälliga projekt kan få folk att återupptäcka övergivna områden. Med vår installation ville vi göra detta genom att först och främst locka folk till platsen. Tomten ligger en bit in i Östra Saltängen vilket i sig ligger i utkanten av innerstaden. För att komma dit måste först den hårt trafikerade Hamnbron korsas och sedan följer en sträcka utmed Saltängsgatan som domineras av transportfordon. En viktig del var därför att skapa en tydligare koppling till staden som leder folk vidare mot Gamla gasverket.

Vid analysen av Gamla gasverket fann vi att den asfalterade cirkeln mitt i området känns lockande och skapar en stark karaktär på platsen. Samtidigt upplevs ytan som stor och ödslig med himlen som enda begränsning. De historiska byggnaderna ramar in området och de stora lindarna skapar till viss del rumslighet. Det finns flera starka element på platsen men för att locka fram en vilja att uppehålla sig i området var det betydelsefullt att skapa en helhet på platsen samtidigt som skalan anpassas mer till människan.

Genom litteraturstudien kom vi fram till att tillfälliga projekt kan skapa en förståelse för platser och ge medborgare en chans att se dem från ett nytt perspektiv. På Gamla gasverket är historien som industritomt påtaglig och dess identitet grundar sig i den även då industrin sedan länge är nedlagd. Med vår installation ville vi visa på platsens historiska betydelse samtidigt som dess framtida potential och möjligheter belystes. Att bevara och förstärka platsens identitet var därför betydelsefullt.

En viktig lärdom från vår litteraturstudie var också att tillfälliga projekt är ett sätt att engagera folk och ge dem en möjlighet att vara med och påverka stadsutvecklingen. Tillfälliga projekt skapar frihet och ger utrymme för experimenterande. Genom litteraturstudien lärde vi oss att tillfälliga projekt kan skapa en kontinuerlig och nära relation mellan brukarna och rummet genom socio-spatiala processer och på så sätt ändra formgivningens mål från att vara helt estetiska till att vara sociala. Detta är en viktig aspekt med det tillfälliga och med vår installation ville vi skapa

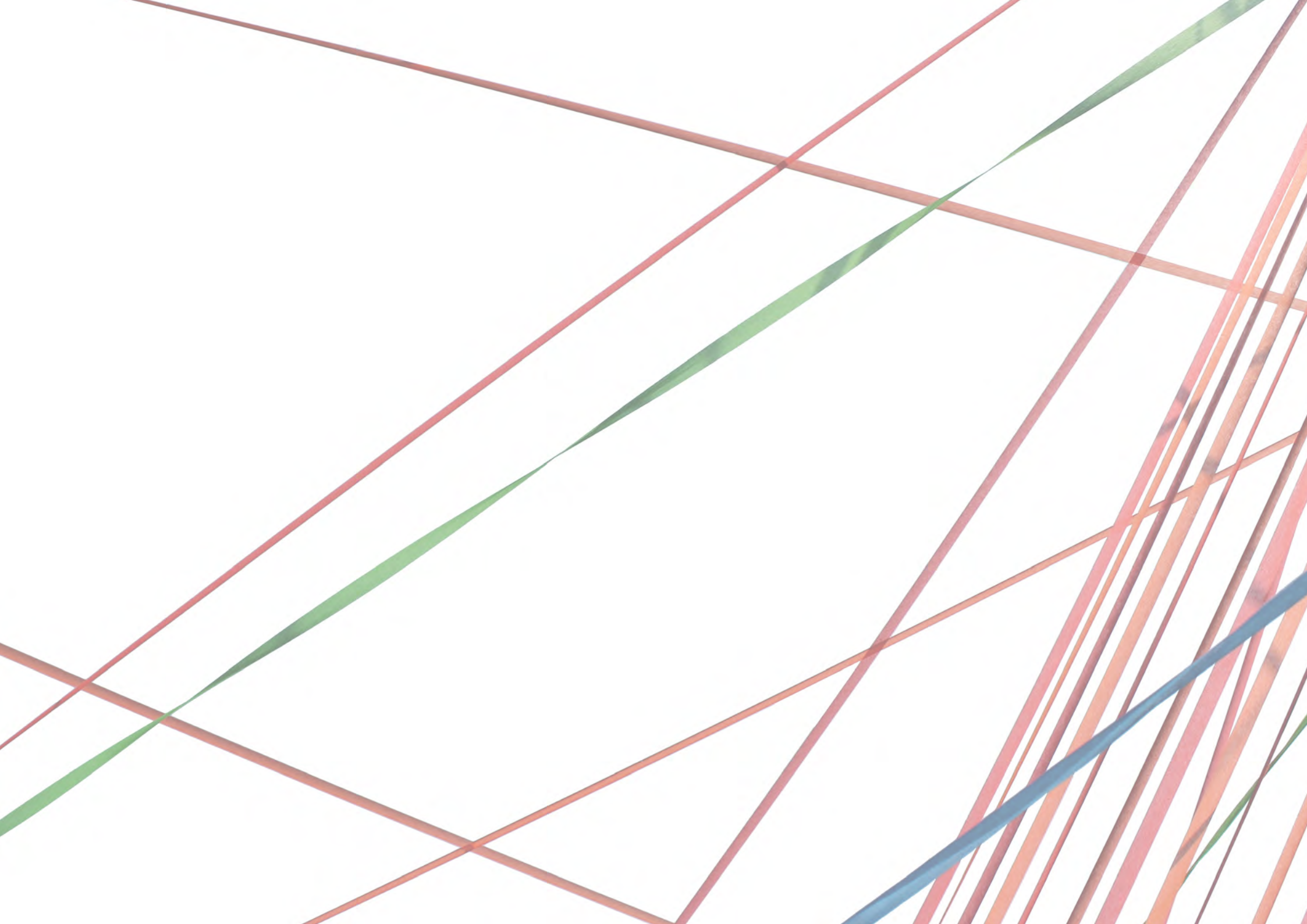
en sådan process. Det var betydelsefullt att skapa en känsla av delaktighet, framkalla en lust att experimentera och på så vis förhoppningsvis ge ett starkare minne av platsen hos besökarna. Detta ville vi göra genom en flexibel och interaktiv plats där folk får vara med och forma.

Syftet med projektet var att uppmärksamma området och för att locka så många olika samhällsgrupper och åldrar till platsen var det viktigt att det skulle vara en plats som passar alla.

En lärdom från våra platsbesök i Köpenhamn var att det är betydelsefullt att tänka på att de tillfälliga projekten används olika mycket beroende på projekt och årstid. Människor vistas mer utomhus under de varmare och ljusare delarna av året. Vilka veckodagar projektet utförs kan avgöra om folk har möjlighet att besöka det. Tidpunkten för installationen var därför en viktig aspekt att ta med för att vårt projekt skulle locka så många besökare som möjligt.

Här sammanfattas i punkter det viktigaste som vi tar med i det fortsatta gestaltungsarbetet. Installationen ska:

- Skapa en tydligare koppling till staden.
- Ge platsen en helhet samtidigt som skalan anpassas mer till människan.
- Bevara och förstärka platsens identitet.
- Vara flexibel och interaktiv.
- Kännas som en plats för alla.
- Vara på plats under en tidsperiod som tilltalar många olika besökare

GESTALTNINGSPROCESS

I det här avsnittet beskrivs processen som med programpunkterna i fokus ledde fram till installationen Energiväven.

EXPERIMENTERANDE

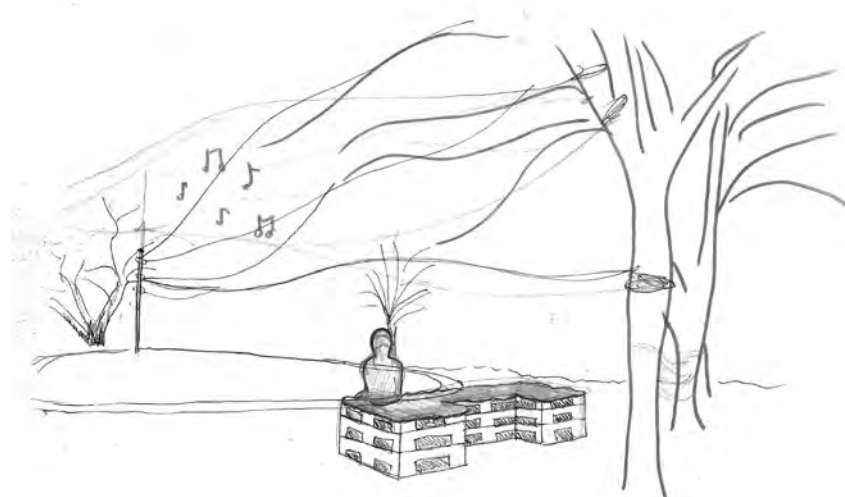
Jane Jacobs (1961) förklarar att städer är som stora laboratorium där man har möjlighet att testa idéer och lära sig från det. Det är en tanke som vi tog med från litteraturstudien. Det är betydelsefullt att tillfälliga projekt får vara experimenterande och det är viktigt att våga testa sig fram inom stadsutveckling. På samma sätt var det, i vårt arbete, grundläggande att laborera och pröva oss fram genom processen. Med programmet som grund skissade vi på idéer för installationen på platsen Gamla gasverket.

DE FYRA MATERIALEN

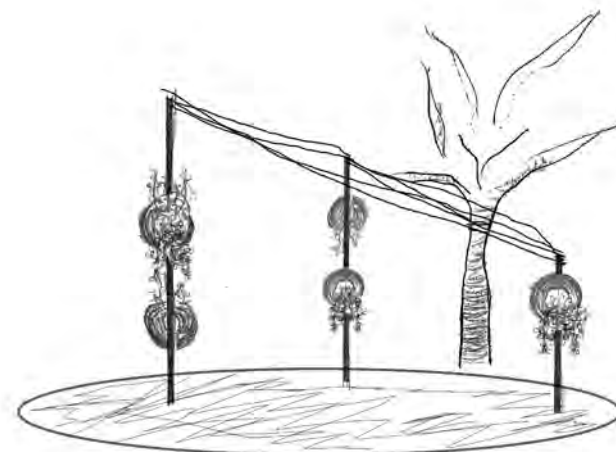
De olika idéerna diskuterades och analyserades och det ledde fram till ett första koncept för projektet. Det byggde på att arbeta med material som är karakteristiska för området Östra Saltängen men där de används på ett nytt sätt. Med materialet kan områdets identitet fångas upp och förstärkas samtidigt som platsens nya möjligheter belysas. Urvalsprocessen av material grundade sig i inventeringen av Östra Saltängen och fyra material, som symboliserar området på olika sätt, valdes ut. En viktig aspekt var dessutom att materialen skulle vara möjliga för oss att få tag på utan för hög kostnad och utan större transporthjälp. De valda materialen fanns antingen att få tag på i området eller i något av Norrköpings kommuns förråd. De material som valdes ut var:

- **Lastpallar:** Ett material som återfinns i nästan alla verksamheter i Östra Saltängen och som ofta förknippas med hamnverksamhet.
- **Däck:** Ett material från bilverkstäder i området som symboliserar en verksamhet som pågår utöver hamnindustrin.
- **Graffiti:** En viktig del i området. Med graffitin finns också en möjlighet att göra folk delaktiga och interagera med platsen.
- **Rep:** Ett vanligt förekommande material i hamnen

De utvalda materialen användes som variabler i vårt eget laboratorium där de testades i olika former och konstellationer. På följande uppslag visas skisser där materialen prövas för nya användningsområden.

Tidig skiss med valda material där lastpallar utgör sittplatser och rep skapar rumslighet.

En skiss där pelare med däck används som hållare för växter. Repen bildar känslan av ett tak.

LASTPALLAR

Lastpallar finns i stora staplar på flera platser i Östra Saltängen.

Med lastpallar kan en sittmöbel byggas.

DÄCK

Ett flertal bilverkstäder har stora förråd av däck vid sin verksamhet.

Däcken kan omvandlas till en plantering för blommor.

GRAFFITI

Sveriges längsta graffitivägg finns i området.

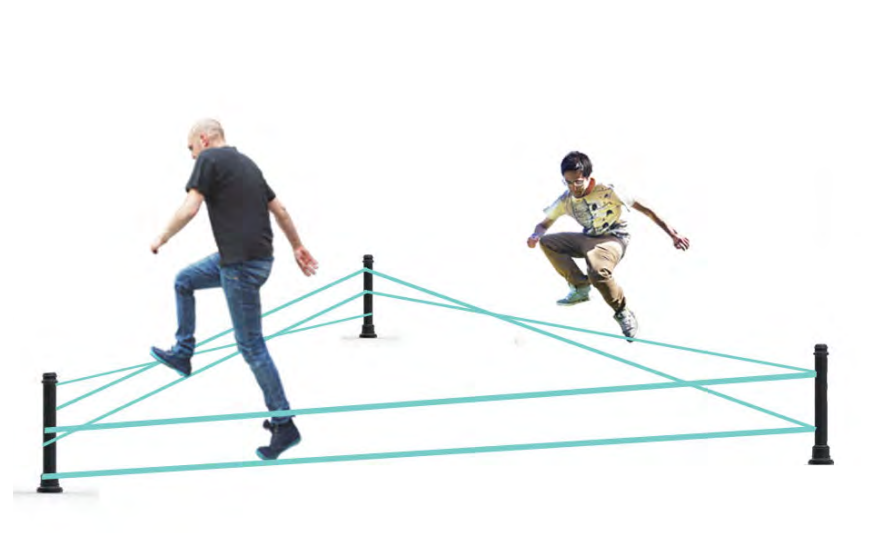

En portabel graffitivägg erbjuder alla att vara med och måla.

REP

Rep är ett material man ofta ser i hamnen i Östra Saltängen.

Rep som inbjuder till lek skapar aktivitet på platsen.

VAL AV MATERIAL - REP

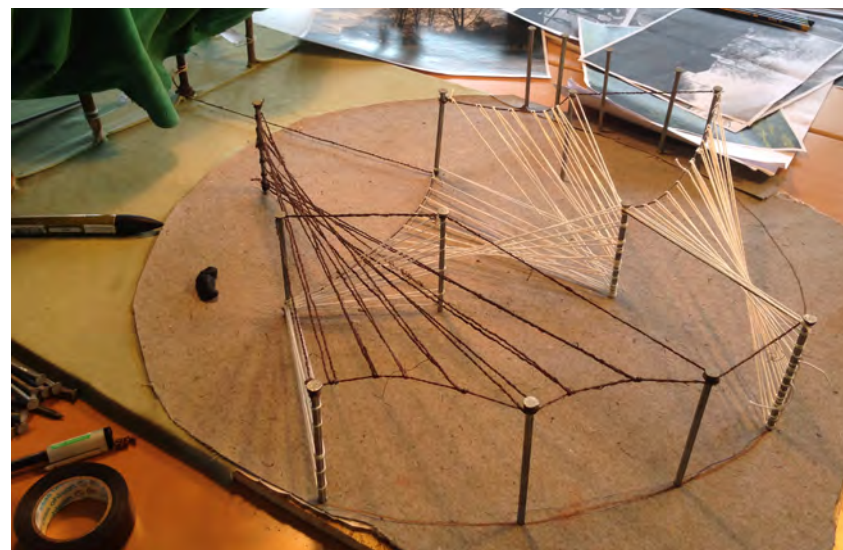
Arbetet fortsatte med att testa materialens volymer och former i en modell av Gamla gasverket i skala 1:50. Materialen prövades även i fullskala utomhus på Ultuna i Uppsala för att få en förståelse för hållfasthet och skala. I detta skede upplevdes konceptet som spretigt då det innehöll så många olika material. Arbetet fortsatte med att renodla idéerna där ett material åt gången undersöktes i både skiss och modell. I de testerna uppfattade vi repet som flexibelt och smidigt att arbeta med. Det var det material som var mest inspirerande eftersom det inte har en bestämd form vilket ger större gestaltungs-frihet. Rep har även potential då Gamla gasverket, med hjälp av det, kan bindas samman samt ges en tydligare karaktär och helhet. Dessutom är det ett material som dels är förankrat i Östra Saltängen som hamnområde men även i Norrköpings historia som textilstad. Rep är även ett material som är lätt att använda interaktivt. Vi såg också möjligheten att med rep eller en röd tråd, på ett naturligt sätt, skapa den viktiga kopplingen till staden. Med rep som utgångspunkt fortsatte gestaltungsarbetet.

Konceptet kändes spretigt när materialen testades tillsammans i modell i skala 1:50.

Test av idé med lastpallar som en sittkonstruktion i fullskala på Ultuna.

Ett första test i modell med enbart rep som material.

INSPIRATION - REP BLIR TRÅD

För att komma vidare i gestaltungsprocessen söktes inspiration. I det skedet av arbetet översattes materialet rep till tråd då vi fann flera inspirerande projekt där olika sorters tråd används som grundmaterial. Två projekt fann vi särskilt intressanta. De är väldigt olika men båda innehåller kvaliteter som vi ville uppnå i vår installation. Den ena inspirationskällan var den franske trådkonstnären Sebastien Preschoux. Han skapar ofta sina trådkonstverk i samband med träd ute i skogen (Gitlow 2010). Vi upplevde hans trådkonstruktioner som hänförande och avancerade och som konstverk färdiga att betraktas.

En avancerad trådkonstruktion av Sebastien Preschoux. Foto: © Ludovic Le Couster, Miami Vice, Sebastien Preschoux, Morocco, 2012.

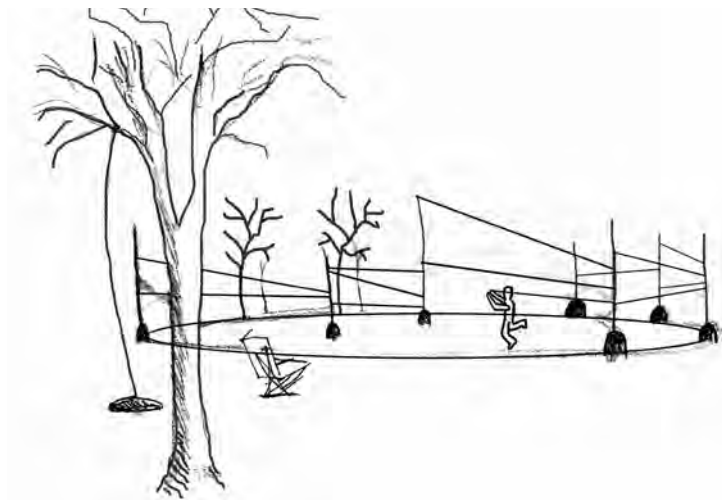
Det andra projektet som fungerade som inspiration var den interaktiva installationen Tangle skapad av The Polyglot Theatre i Australien. Där får varje besökare ett nystan och tillsammans bygger de upp en installation runt 25 uppställda stolpar (Time out 2012). Vårt mål var att på ett liknande sätt skapa en interaktiv installation men det var svårt att förutse om det skulle komma något folk och interagera med den på Gamla gasverket. Därför var det viktigt för oss att skapa en installation som i sig själv var en attraktion och som harmoniserade med platsen liknande Preschoux's konstverk. Umaningen låg i att skapa en sådan installation som samtidigt uppmuntrar och bjuder in besökare att interagera med den. Vi inspirerades av båda projektens sätt att använda trådar och inledde en skissprocess där de sammanfördes i en ny form.

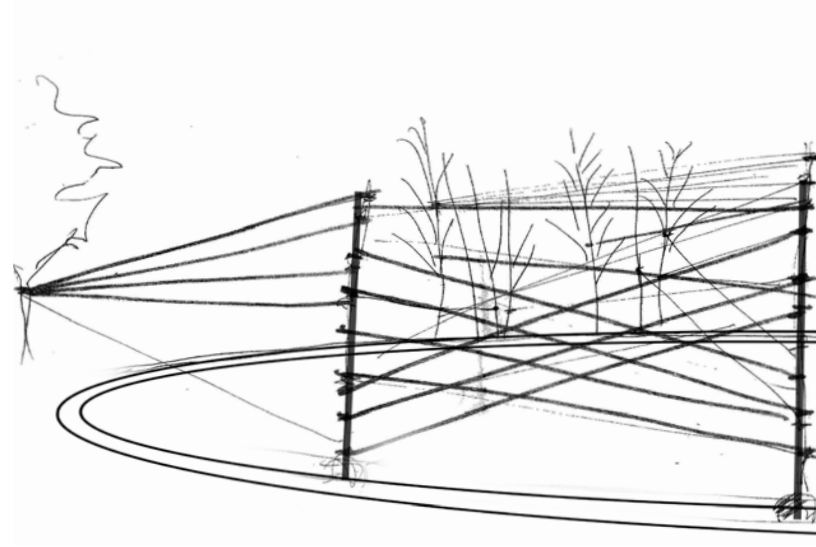
Interaktion i projektet Tangle där besökarna skapar installationen genom att dra trådar. Foto: © <http://www.playbasedlearning.com.au>.

TRÅDAR OCH ENERGI I FOKUS

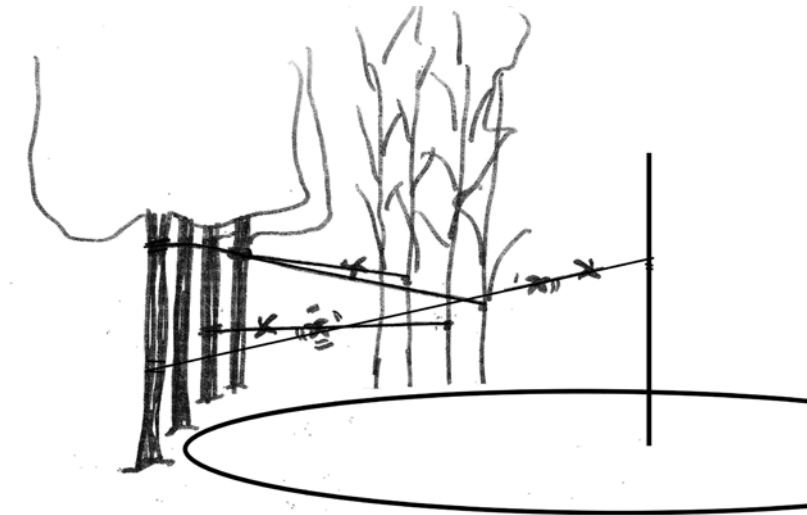
Utifrån inspirationskällorna fortsatte arbetet med att, i skiss och modell, testa sätt att förankra idén på Gamla gasverket. Vi utgick från den betydelse platsen haft för Norrköping genom historien. Gasverket var under lång tid en viktig energikälla för staden och vi ville bevara och förstärka det kulturhistoriska värdet på platsen. Den asfalterade cirkeln där gasklockan en gång stått och lagrade energi kändes som en naturlig utgångspunkt. Vi funderade kring var energin på platsen finns idag och vi identifierade den i de stora träden. Det finns också kraft och liv i de människor som vistas där. Vi startade en skissprocess med både trådar och energi i fokus och tog fram förslag där trådar dras från träden och samlas i en konstruktion i den forna gasklockan. Tanken var att låta besökarna interagera med konstruktionen och bidra med sina egna trådar. På så sätt kan platsens energi förenas med den mänskliga energin och tillsammans utgör de en representation av gasklockans tidigare funktion. Idén byggde på att samla trådarna som i en väv i den forna gasklockan och på så sätt lyfta fram den och åter göra den till en betydelsefull plats.

Träd och stolpar som besökaren binder trådar emellan.

Repen bildar en vägg för att skapa rumslighet på platsen där gasklockan stått.

Rep med vindsnurrar som fångar energin i vinden.

FÄSTPUNKTER

För att lyckas bygga upp väven krävdes en stabil konstruktion. Olika typer av stolpar och mindre träd testades som fästpunkter men det krävdes kraftiga föremål för att hålla trådarna på plats. Tanken från början var att vi skulle använda återvunnet material från Östra Saltängen både på grund av vår låga budget och för att återkoppla till verksamheter på platsen. Det var dock svårt att hitta material som var tillräckligt stabilt och som vi fick tillåtelse att använda. I Norrköpings kommuns förråd hittade vi ett antal betongfundament och metallstolpar. Dessa var stabila nog och användes som grund att bygga upp väven kring.

Mindre betongfundament med stolpar och trädstammar testades som fästpunkter.

Björkstammar skapade kontrast till den hårda industrimiljön men vek sig när trådarna spändes.

TRÅDMATERIAL

För att projektet tydligt skulle symbolisera energi och skapa en effekt på platsen krävdes starka färger och stora mängder tråd. Trådarna i konstruktionen behövde dessutom vara slitstarka och tillräckligt grova för att synas på platsen. Detta var svårt att få tag på med en låg budget. Vi prövade olika slags material som kunde symbolisera trådar, allt från presentsnöre till belysningslingor. Vi bestämde oss tillslut för ett material som kallas märkband och som bland annat används för att markera ut skog som ska avverkas. De är band som är drygt 1 cm breda och som i huvudsak består av cellulosa. Märkbanden är regn- och vindtåliga, finns i flera färger och går dessutom att återvinna. Med trådmaterialet bestämt påbörjades utformningen av konstruktionen för väven.

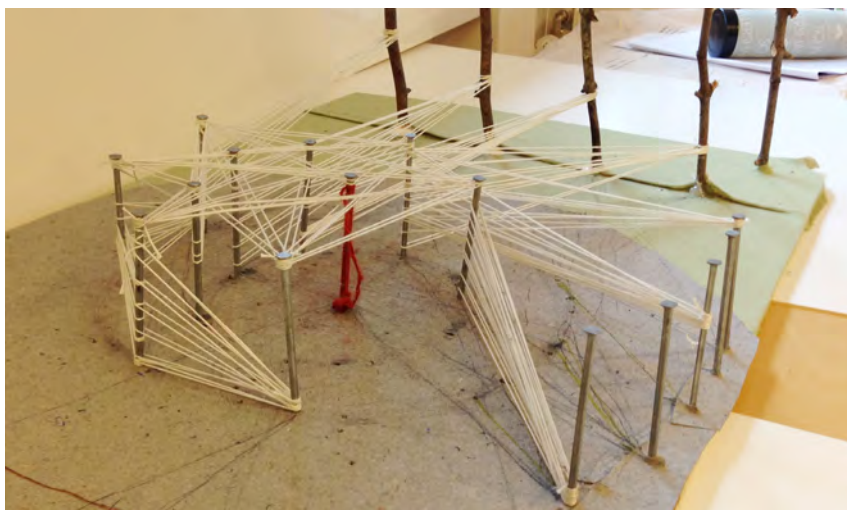
Test av olika slags trådar som skapar skuggspel på marken.

Presentsnöre som virats runt trädstammen.

STRUKTUR

För att förstärka gasklockans form testades olika konstruktioner i modell. Vi prövade att använda hela asfaltsytan men även att skapa strukturer på mindre platser i cirkeln. Kvadrater, hela cirklar och halvcirkclar prövades för att tillslut landa i en form liknande en spiralsnäcka. Vi utgick från mitten av cirkeln och byggde utifrån den. Med en stolpe i mitten skapas en utgångspunkt för besökarna när de binder sin egen tråd. Dessutom bidrar stolpen till att mitten av cirkeln inte känns så tom. I modellkonstruktion fortsatte arbetet med att binda trådar på olika sätt mellan träden och de utplacerade stolparna. Genom att trådarna drogs snett från träden in mot cirkeln förstärktes spiralformen i modellen. Vi upplevde också att dynamiken i installationen ökade genom att trådarna bands på olika höjder. I modellen började en väv av trådar ta form och vi arbetade fram en prototyp för installationen i skala 1:50 samt en konstruktionskiss att utgå från på plats. När konstruktionsarbetet påbörjades på Gamla gasverket fick vi hjälp av PEAB, som anlätades av Norrköpings kommun, med att placera ut betongfundament och stolpar. Arbetet fortsatte sedan med att binda trådar i grundkonstruktionen.

En modellprototyp i skala 1:50.

Positioner för betongfundamenten markerades med kitor och stenar.

Betongfundament placeras ut på de utmarkerade positionerna med hjälp av PEAB.

RUMSLIGHET OCH FÄRG

Modellprototypen låg till grund när de första trådarna drogs men vi insåg ganska snabbt att rumsligheten var annorlunda på plats jämfört med i modell. Platsen kändes större när vi var där och trådarna i modellen var dessutom för tjocka i förhållande till övriga delar av modellen. Det krävdes en del modifieringar och en större mängd märkband för att skapa den känsla av väggar och tak som fanns i modellen. När väven monterades upp testades olika färger på banden. Då trådarna i installationen skulle symbolisera energi och vi tidigare nämnt den röda tråden i projektet blev det en självklar färg att testa. Den starka röda färgen fungerade väl på platsen då den kontrasterade tydligt mot den gröna vegetationen samtidigt som den harmoniserade med tegelbyggnaderna runt omkring. Detta gjorde installationen dynamisk och föränderlig. I slutskedet av uppbyggandet lades ett fåtal orange band till för att skapa mer liv i installationen. Betongfundamenten sprayades röda för att göra dem till en del av installationen och genom att linda banden tätt runt stolparna blev helhetskänslan starkare.

Laborerande av olika sätt att göra betongsuggorna röda.

Stolparna innan och efter de lindades med röda band.

MARKNADSFÖRING

Nästa utmaning var att få norrköpingsborna att hitta ut till Gamla gasverket. Med tråden som utgångspunkt såg vi en möjlighet att binda ihop platsen och samtidigt marknadsföra projektet på vägen dit. Denna del beskriver de olika metoder som användes för att marknadsföra projektet samt utvecklingen av den röda tråden från innerstaden.

AFFISHERING OCH MEDIA

Veckan innan installationen skulle vara på plats undersöktes platser i staden där det var tillåtet att affischa och vi skapade en plansch med kort information om projektet. Affischerna sattes upp både utomhus och inomhus runt om i Norrköpings innerstad. Även sociala medier användes för att marknadsföra projektet. Genom dessa hoppades vi kunna nå ut till många människor snabbt och enkelt. Ett evenemang skapades på Facebook och hashtaggen #Energiväven skapades på Instagram så att folk kunde följa våra bilder på när installationen tog form och även lägga upp egna bilder vid besök på platsen. Tidigare under våren lades också två blogginlägg ut på kommunens blogg *Next: Norrköping* för att beskriva vårt arbete och skapa ett intresse för projektet. Några dagar innan installationen var på plats kontaktade vi också de två största tidningarna i staden, Norrköpings Tidningar och Folkbladet, för att väcka ett medieintresse. Norrköpings kommun hjälpte till med att skicka ut ett pressmeddelande och sätta in en annons i Norrköpings Tidningar.

DEN RÖDA TRÅDEN

I analysen av Gamla gasverkets plats i staden identifierades ett populärt promenadstråk, Norra kajpromenaden, som går utmed Motala ström mot Östra Saltängen. Här är det många människor som rör sig och det kändes därför som en bra startpunkt för den röda tråden som skulle leda besökarna till installationen. Även vid skapandet av den röda tråden användes märkband. Vi testade olika färger på banden och olika sätt att linda dem på och kom fram till att rött och orange kontrasterade bäst mot den gråa stadsmiljön. Det gjorde att slingan syntes väl och förhoppningsvis blev lättare att följa. Dagen innan installationen öppnades bestämdes utformningen av den slutgiltiga slingan utmed kajpromenaden.

Affischen som sattes upp runt om i Norrköping.

DEN RÖDA TRÅDEN - TEST

Olika sätt att linda in räcken prövades.

Stolpar lindades in med olika färger.

Test av färg på märkbanden. Den röda och orange färgen kontrasterade bäst mot stadsmiljön.

DEN RÖDA TRÅDEN - SLUTRESULTAT

En stor affisch och röda och orangea band lindade runt belysningsstolpar inledde slingan.

Det slutgiltiga resultatet, i rött och orange, på räcket utmed kajpromenaden.

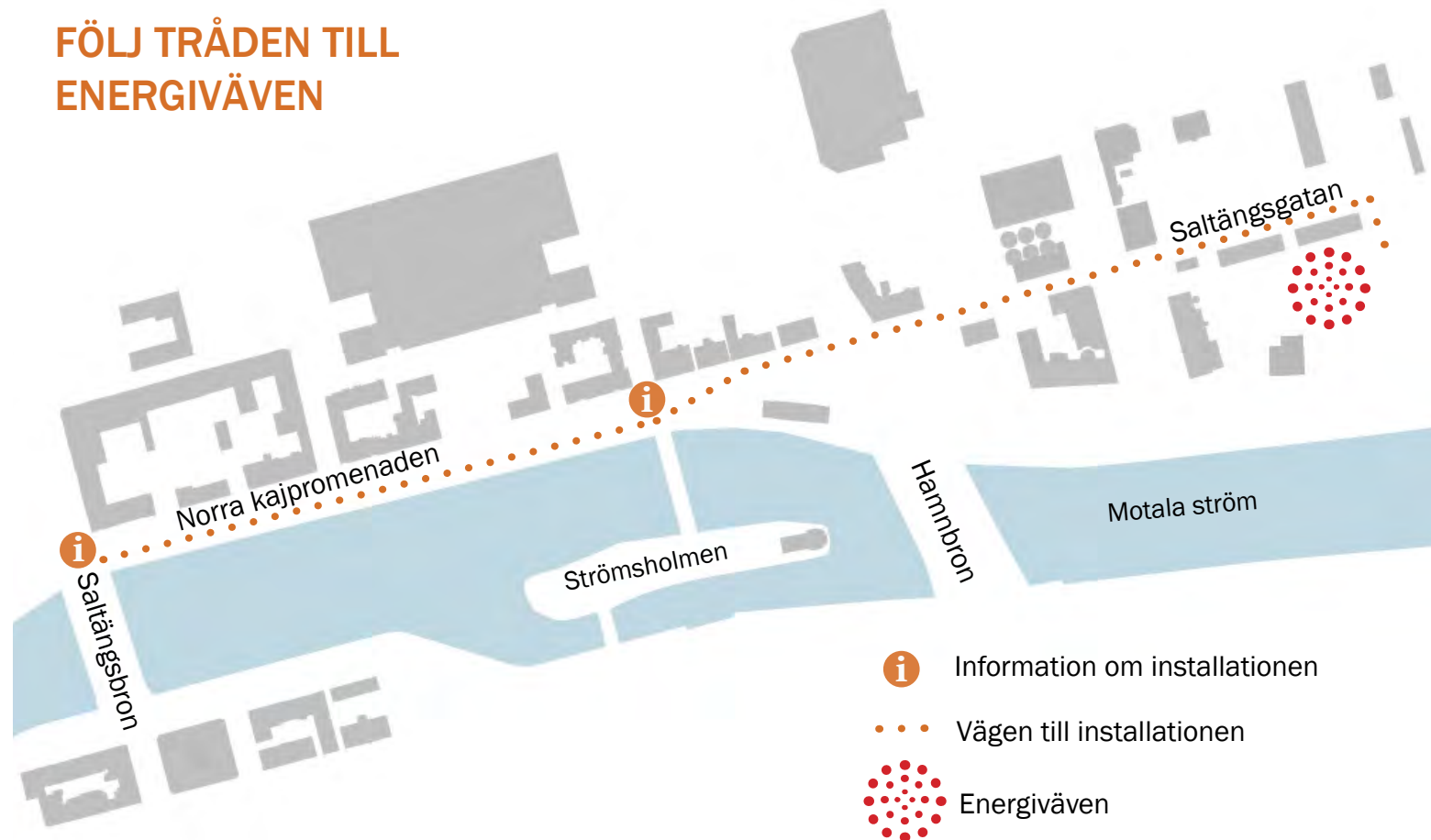

Efter kajpromenaden ledde inlindade träd och lyktstolpar vidare mot installationen.

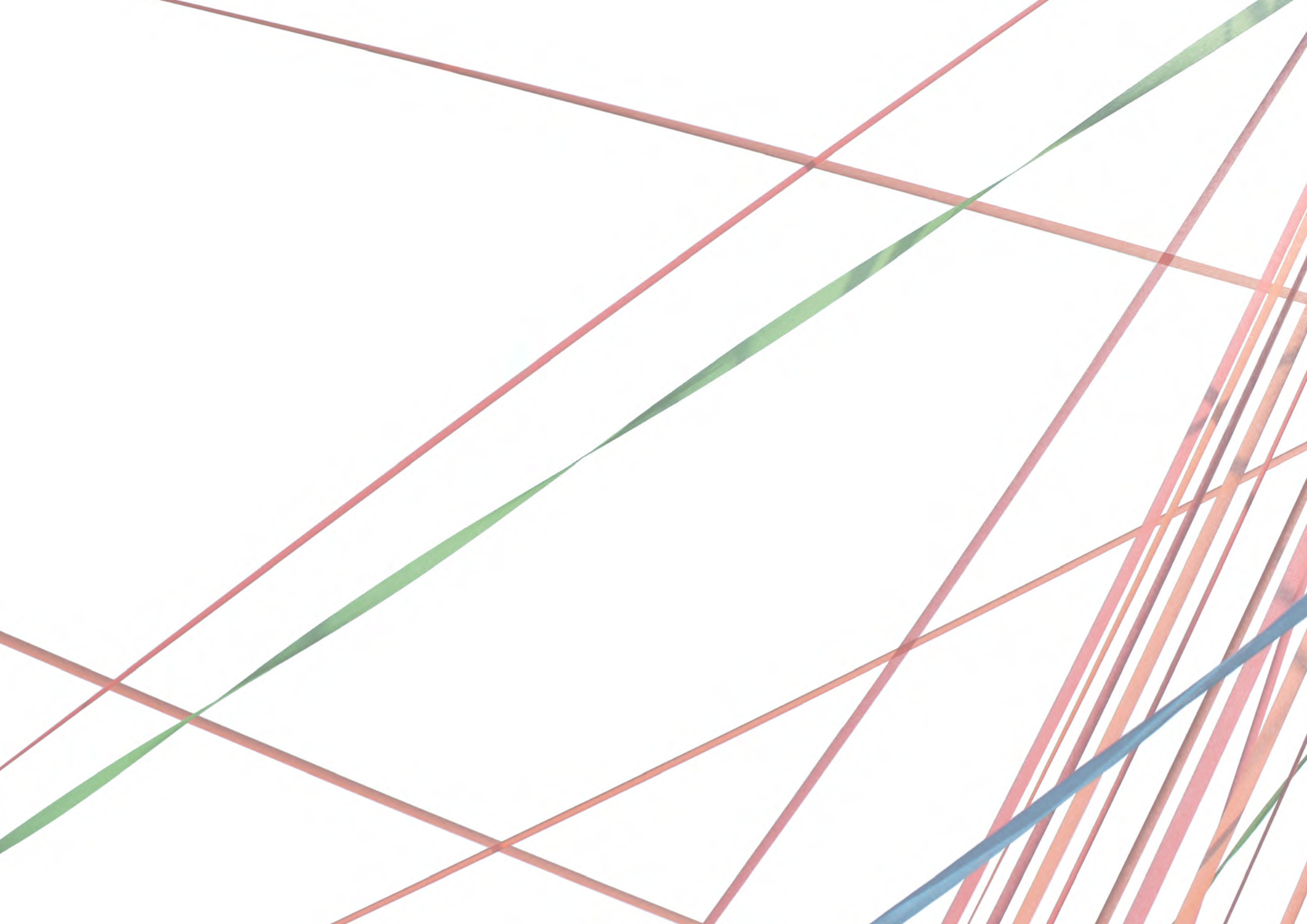
En pil i grinden markerade entrén till Gamla gasverket.

FÖLJ TRÅDEN TILL ENERGIVÄVEN

↑
0 50 100 150 200 m
Kartunderlag: © Norrköpings kommun.

Den röda tråden startade vid Saltängsbron. Kartan ovan fanns att hämta vid två informationspunkter utmed slingan. Den förtydligade vägen ut till Energiväven. Den röda tråden utgjorde en drygt 800 meter lång promenad från Saltängsbron till Gamla gasverket.

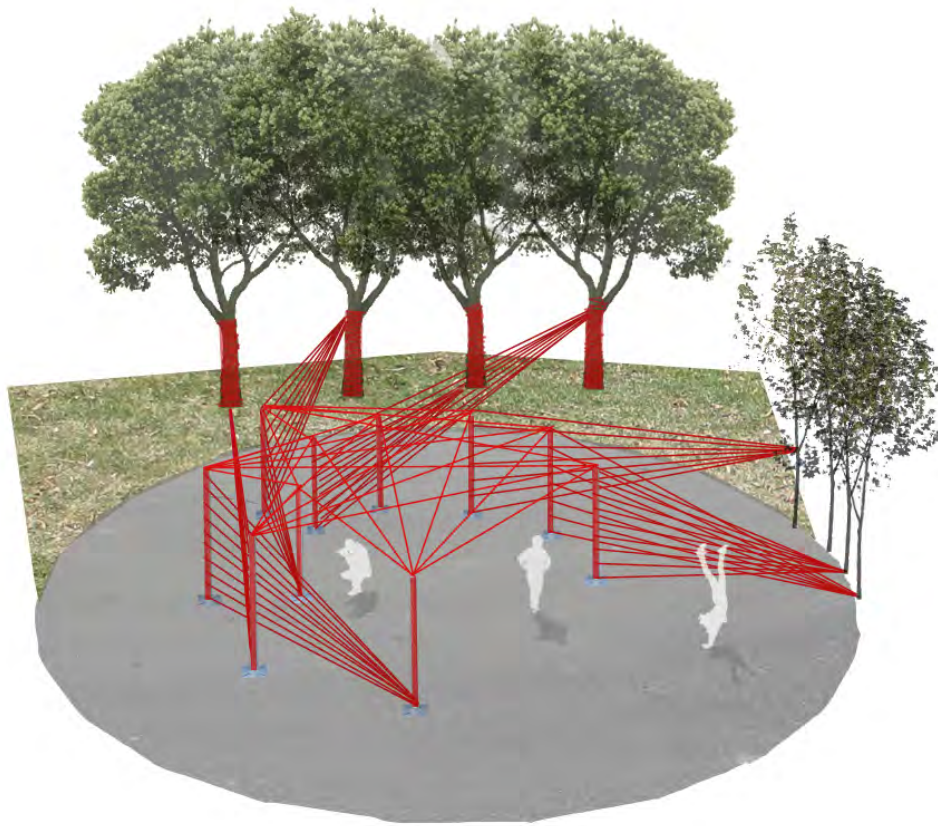

ENERGIVÄVEN

I det här avsnittet redovisas konceptet och konstruktionen av Energiväven. Här beskrivs installationens utveckling och de reaktioner den väckte hos besökare och i media.

KONCEPT

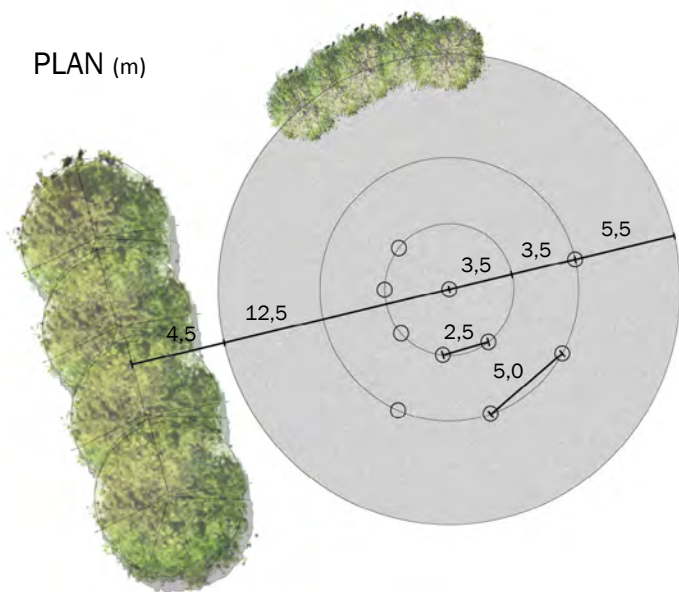
Vision över installationen Energiväven

Energiväven förenar trådar från träden som symboliserar energin på platsen med trådar bundna av besökarna som symboliserar den mänskliga energin. De samlas som i en väv i den forna gasklockan och på så sätt lyfts den fram och blir åter en betydelsefull plats. Människor som besöker platsen får möjlighet att bidra med sin energi och interagera med platsen genom att binda en egen tråd. En ny sorts energi lagras på platsen och tillsammans utgör trådarna en representation av gasklockans tidigare funktion och skapar en väv av energi på platsen.

PLATS	Gamla gasverket
TID	4 dagar, kl. 10.00-19.00
MATERIAL	Betongfundament 10 st. Metallstolpar 10 st. Märkband 4,5 km

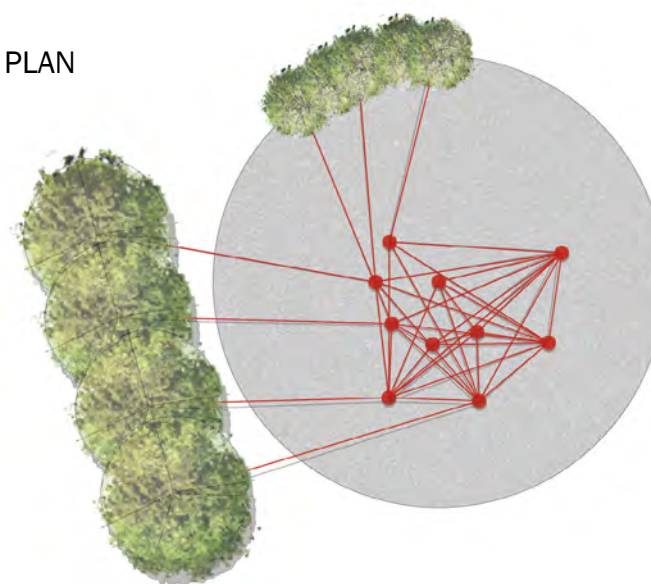
KONSTRUKTION

PLAN (m)

Stolparnas placering utgår från cirkelns mittpunkt. De är förskjutna i förhållande till varandra för att skapa dynamik i installationen.

PLAN

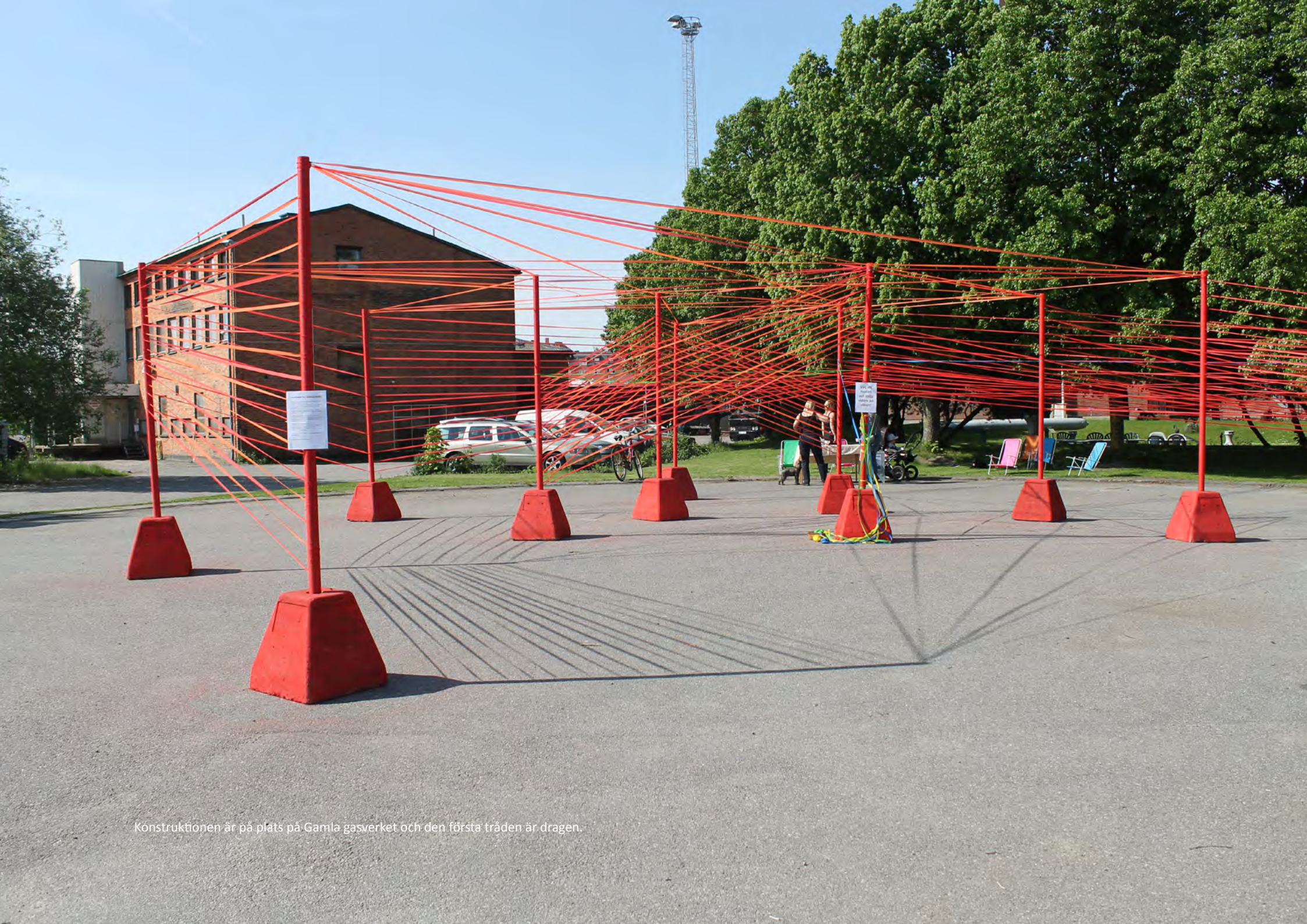

Planen visar hur trådar är dragna i konstruktionen samt från träden in till stolparna. Tillsammans skapar de formen av en spiralsnäcka.

SEKTION (m)

Sektionen visar höjder i installationen och hur de röda trådarna samspelar med tegelbyggnaderna samt kontrasterar mot träden.

Konstruktionen är på plats på Gamla gasverket och den första tråden är dragen.

UNDER INSTALLATIONSTIDEN

Under fyra dagar, från torsdag till söndag, i slutet på maj stod installationen uppe på Gamla gasverket i Norrköping. Här beskrivs vad som hände under dessa dagar.

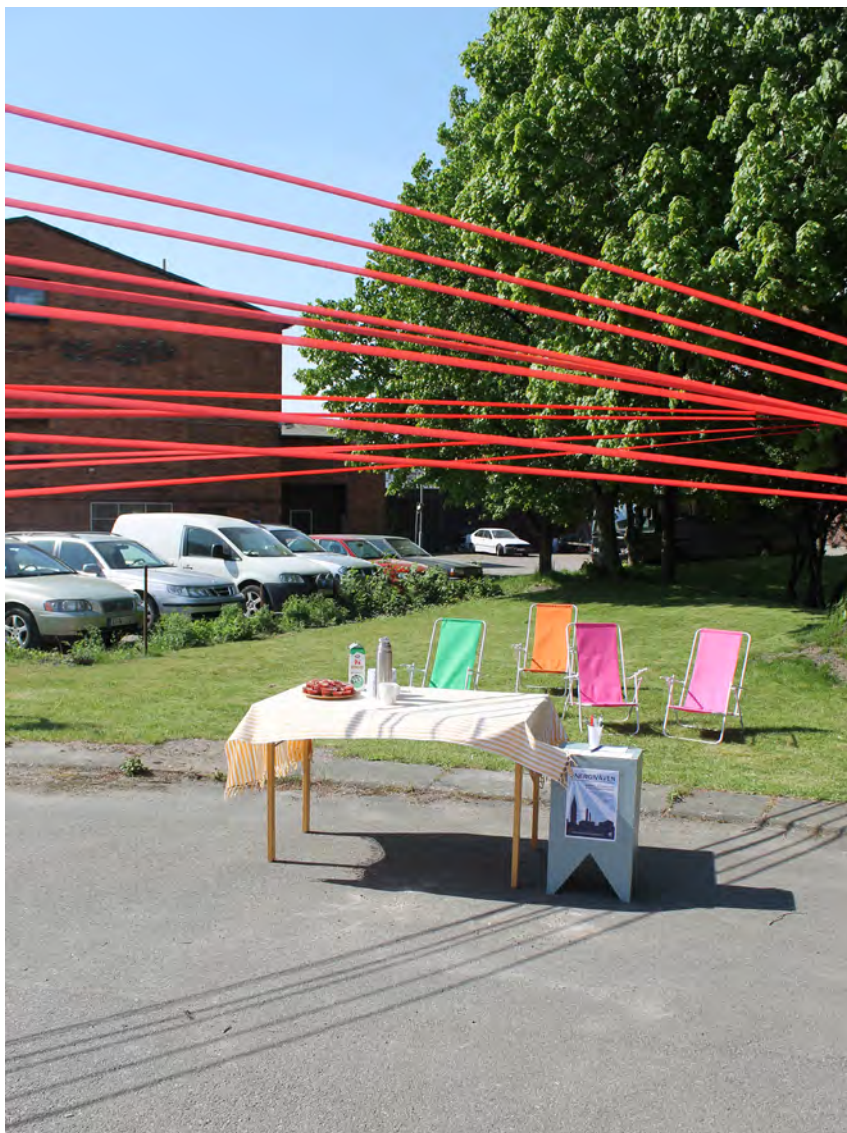
För att locka människor till att interagera med installationen förbereddes nystan och en skylt som uppmanade besökarna att knyta en egen tråd i väven. Genom att ha nystan i olika färger, blått, gult och grönt, gavs besökaren en valmöjlighet och därmed blev tråden något mer personlig. Vi valde bort färgerna röd och orange då dessa redan fanns med i grundkonstruktionen och vi ville kunna urskilja vilka trådar som besökarna tillfört. Installationen var öppen mellan kl. 10-19 för att så många som möjligt skulle ha chans att komma dit. Vi var på plats hela tiden och fick på så sätt möjlighet att observera hur många som besökte platsen och även en chans att samtala med besökarna om deras tankar kring installationen och platsen. Genom att placera ut ett antal solstolar på gräsytan under träden hoppades vi få folk att stanna upp en längre tid på platsen. Vi bjöd på fika och flera personer slog sig ned i stolarna och samtalande. Under större delen av tiden som installationen stod upp var det varmt väder och strålande solsken.

Första dagen precis innan installationen öppnat.

Skylt uppsatt för att locka besökarna att binda in sin tråd i väven.

Solstolar utställda på gräsytan och fika som tack för lämnade kommentarer.

Besökare slog sig ned och fikade i solstolarna.

En första skymt av installationen från entrén till Gamla gasverket.

PUBLICITET

På Norrköpings kommuns blogg *Next: Norrköping* publicerades den 11 april ett blogginlägg inför vårt projekt i området. Rubriken var "Anna och Hilda skapar nytt liv i Östra Saltängen" och inlägget hade i början av september 2014 haft 385 besökare. Det är många jämfört med de andra blogginläggen med i genomsnitt 50-100 besökare.

Under den första dagen som installationen var på plats kom både Norrköpings Tidningar och Folkbladet för att fotografera och prata med oss. Nästa dag fanns projektet med på första sidan och på ett uppslag i Norrköpings Tidningar samt i en mindre artikel i Folkbladet.

Konstverk minner om Saltängens historia

10:24 | 14-05-23

KONST Ett temporärt konstverk har uppförts på Gasverkstomten på Östra Saltängen. "Energiväven" är en påminnelse om historia i en stadsdel som snart ska rivas och byggas om.

En ny installation på gamla Saltängen

Av Jan Nordström. Uppdaterad 2014-05-23

NORRKÖPING Alltifrån Saltängsbron är det just nu, längs kajen, som en med band snitslad bana. Följer man den har man snart hamnat i en tillfällig landskapsarkitektur, mitt i gammal Saltängsmiljö.

Rubriker från artiklarna i Folkbladet och Norrköpings Tidningar.

Mittuppslaget i Norrköpings Tidningar dagen efter öppning.

BESÖKARE

Under de fyra dagar som installationen stod uppe kom det totalt 129 besökare i olika åldrar. Våra trognaste besökare var en man och son med hund som kom förbi varje dag för att se hur installationen förändrades. Deras första besök var redan kvällen innan installationen öppnade.

Under installationstiden fanns det möjlighet för besökarna att skriva en kommentar om platsen på en lapp och lägga i en låda på platsen. Flera personer gjorde detta medan andra föredrog att prata direkt med oss om de tankar de hade kring installationen och situationen i Östra Saltängen.

Installationen och dess utveckling dokumenterades med fotografier under de fyra dagar den stod uppe.

Lådan där besökarna fick lämna en kommentar om deras känslor kring installationen.

Våra trognaste besökare som lämnar en kommentar om installationen.

Installationen har blivit färgladare efter dag tre när besökarna bidragit med sina egna trådar.

RESPONS

I denna del redovisas fotografier och reaktioner från besökare. Kommentarer om besökarens upplevelser av platsen och installationen samlades in både muntligt och skriftligt. Vi såg ett mönster i kommentarerna och delade in dem i fyra olika kategorier. De fyra kategorierna vi valde ut var: *Minnen från historien*, *Känslan i nuet*, *Den röda tråden* samt *Tankar om framtiden*. Kommentarer består både av ord och längre citat.

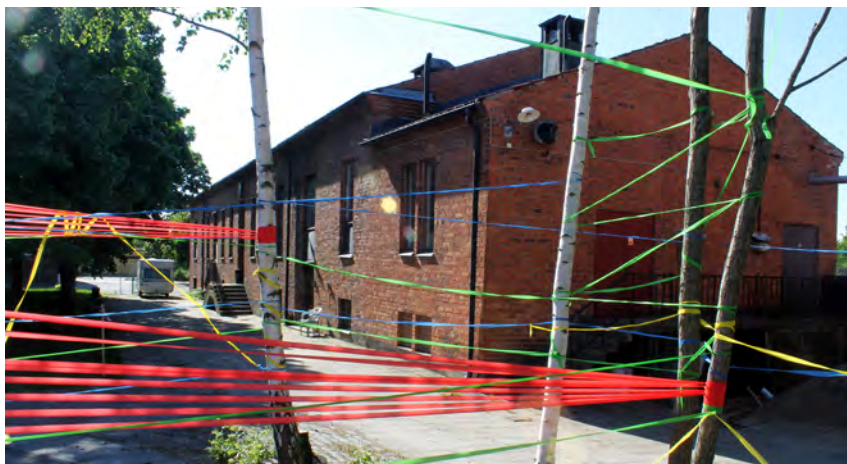
MINNEN FRÅN HISTORIEN

Här redovisas kommentarer och citat som handlar om platsens historia och några av besökarnas relation till den.

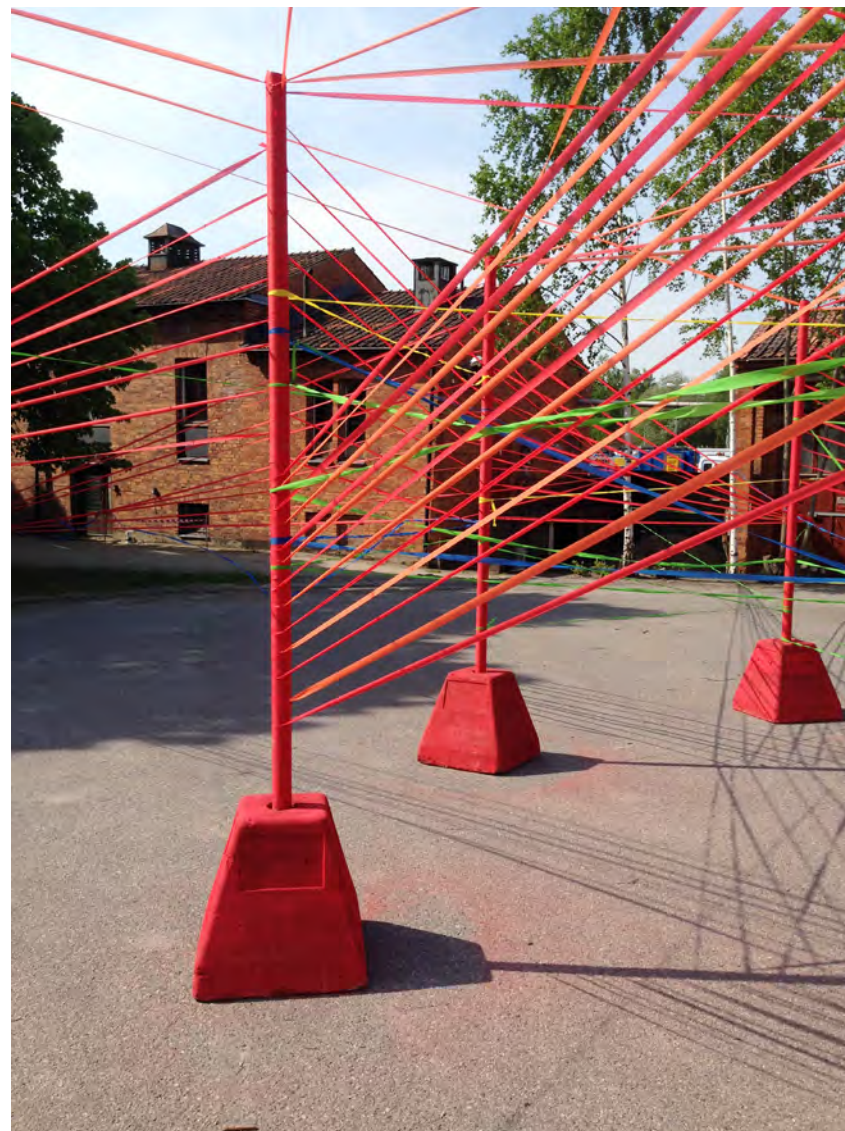
Norrköpingshistoria, historia, kulturminne, Norrköpings historia, historia, giftig grund, kulturbyggnader

"Senast jag var här var på 70-talet då var det ett läskigt område med porrklubb, så känns det inte nu, vilken skillnad!" (Kvinna 50 år)

"Min sambos mamma städade här på 1930-talet" (Man 70 år)

De historiska byggnaderna på platsen.

De röda trådarna harmoniserar med de historiska byggnaderna i bakgrunden.

KÄNSLAN I NUET

I denna kategori har ord och kommentarer samlats kring hur besökarna kände vid besöket på platsen.

Kul idé, skitigt, kul grej! kraft, skönhet, kreativitet, roligt, kreativt, intressant, baksida, otillgängligt, roligt, mysigt, kul, nyskapande, självklart, aktivitet, fulsnygg, laddat, byggstart, uppfräschning, tankeväckande, bra initiativ, spännande projekt, spännande, kultur, nytänk, glädje, nyfikenhet, rörelse, energibomb på gasklockans plats, nytänkande, spänning, harmoni, lummigt, fridfullt, spännande, glädje, sommarkärlek, inspiration, nyskapande kreativitet, insnärjdhet, nyskapande, färggrant, busigt, inspirerande, lekfullt, lycklig, äntligen, vackert, påhittigt, roligt, verkstadskänsla, lummigt, kultur, spännande!, nydanade, fränt, jättehäftigt.

”Energiladdade linjer av tillfällig natur på giftig grund blir grunden för nya generationer i ett förhoppningsvis spännande landskap för mycket glädje” (Man 60 år)

”Hoppas fler folk kommer!” (Kvinna 30 år)

”Trådarnas mönster återspeglar de skelettmönster som återfinns i hamnmiljön i båtarnas master och kranarnas metallskelett och dess historiska mönster dras in i centrum på den gamla gasklockan” (Man 60 år).

”Vi lindar blått och gult ihop – det blir som studentexamen!” (Kvinna 50 år)

”Vi har inte varit här förut, nu fick vi chansen, det är kul!” (Man 30 år)

”Vilket jäkla jobb ni har gjort!” (Kvinna 30 år)

”Jäklar vad häftigt, hur kom ni på det här?” (Kvinna 30 år)

”Har aldrig satt min fot här förut, häftigt!” (Man 30 år)

”Installationen fångar cirkeln, den känns påtagligt” (Kvinna 60 år)

”Jag fastnade för den starka cirkelformen, här har det varit något, är mer sugen på den än på ett nystan – okej jag tar väl ett nystan, det känns bra!” (Kvinna 60 år)

”Jag hade aldrig kommit hit annars, jättefint!” (Kvinna 50 år).

”Hihihi, binda min egen tråd...?” (Kvinna 70 år).

”Bra tanke ni översatte, ni har lyckats, vad häftigt” (Man 30 år).

”Jag har varit här förut och tittat, jag har följt graffitin så är en van flanör här och hittar hit” (Kvinna 60 år)

”Vad fint ni har gjort” (Kvinna 30 år)

”Vad har ni för band?” (Kvinna 60 år)

”Jag ska säga till alla vi möter att komma hit. Det ni gör är jätteviktigt!” (Kvinna 60 år)

”Jag hade aldrig kommit hit annars, har aldrig satt min fot i det här området tidigare” (Kvinna 50 år)

”Bra initiativ, det behövs mer kultur som det här” (Man 50 år)

”Vad mycket häftigt det fanns här, ska passa på att cykla runt lite i området när jag ändå är här” (Kvinna 70 år)

”Goda hallongrottor” (Kvinna 40 år)

”Vi cyklade hit bara för det här. Ta ett kort på mig, det här finns bara nu, det kommer försvinna sen, det kommer aldrig finnas igen!” (Man 40 år)

”Energi i ett flerdimensionellt verk, känsla för platsen- stark! Cirkelformen attraherar, kul att få göra något – att få bidra med sin tråd i väven. En underbar kväll med mycket grönska och fågelsång i en bortglömd oas som vi nu får ta till vårt hjärta in i framtiden, tack!” (Kvinna 70 år)

Besökare hjälps åt för att få tråden dit de vill.

Samarbete skapar möjligheter att dra trådar på nya sätt.

Besökare interagerar med träden på platsen.

Interaktion på hög nivå.

En besökare bygger vidare på trådarna som strålar ut från träden.

Det finns många sätt att binda en tråd på.

Trådarna skapar ett transparent tak med himlen som bakgrund.

Installationen samspelar med kranarna i hamnen. Foto: © Peter Lager.

Skuggspel mot asfalten skapar ytterligare en dimension av installationen.

Installationen kontrasterar mot det lummiga gröna.

För varje dag blev det en större utmaning att ta sig fram i installationen.

*”När jag skapade min lilla del av
energiväven blev upplevelsen av
platsen förstärkt och jag blev fylld
av energi och harmoni”*

Kvinna 60 år

DEN RÖDA TRÅDEN

Här samlas besökarnas kommentarer om slingan som man kunde följa från Norra kajpromenaden ut till Gamla gasverket.

"Det var kul att hitta något oväntat på stan och bli "utlurad" någonstans där jag aldrig varit"

"Blev nyfiken när jag såg de röda snörena längs strömmen och ville se vad man kom fram till"

"Det var spännande att se broschyrerna vid bron i stan" (Kvinna 60)

"Jättetrevligt att ni började vandringen redan vid Saltängsbron!" (Kvinna 30 år)

"Det var smart att linda in stolparna i stan, att börja inne i stan" (Kvinna 60 år)

"Det är inte lätt att hitta när man kommer från andra håller men jag såg pilen i staket och vände." (Man 40 år)

Utsikt mot Rådhuset och Motala ström från Norra kajpromenaden.

I Östra Saltängen harmoniserade de inlindade stolparna med tegelfasaderna.

En pil i staketet ledde besökaren vidare mot Gamla gasverket.

*”Vi skulle ta en glass och såg
banden så vi följde dom”*

Man 20 år

TANKAR OM FRAMTIDEN

I denna kategori presenteras ord och funderingar kring framtiden på platsen.

Gentrifieras, saneringsbehov, samarbete, utvecklingsbart, möjligheter, förändring, inflytande, ny miljö, uppföljning.

“Kan tänka mig att bo här i framtiden.”

“Får mig intresserad att följa området i framtiden.”

“Behålls gasverkskontoret?”

“Vad händer nu?”

“Behåll parken!”

“Grund för nya generationer i ett förhoppningsvis spännande landskap med mycket glädje.”

“Vi binder samman våra trådar som ett tecken för samarbete vilket kommer krävas i detta projekt” (Kvinnor 60 respektive 30 år)

”Vi gjorde en slags snubbeltråd som symboliserar ekonomin, först går den lågt man undrar hur ska det här gå sen vandrar den högre som visar att det finns hopp” (Kvinna 40 år)

”Jag hoppas det kan bli sådana här projekt här, det finns verkligen potential” (kvinna 40 år)

”Hoppas ni tänt en gnista” (Kvinna 60 år)

”Hoppas det blir några fler sådana här saker här!” (Kvinna 60)

”Det var väl såhär det började i Industrilandskapet...” (Kvinna 60 år)

Elsa 6 månader, framtiden i Östra Saltängen?

*"Hoppas det blir några fler sådana
här saker här!"*

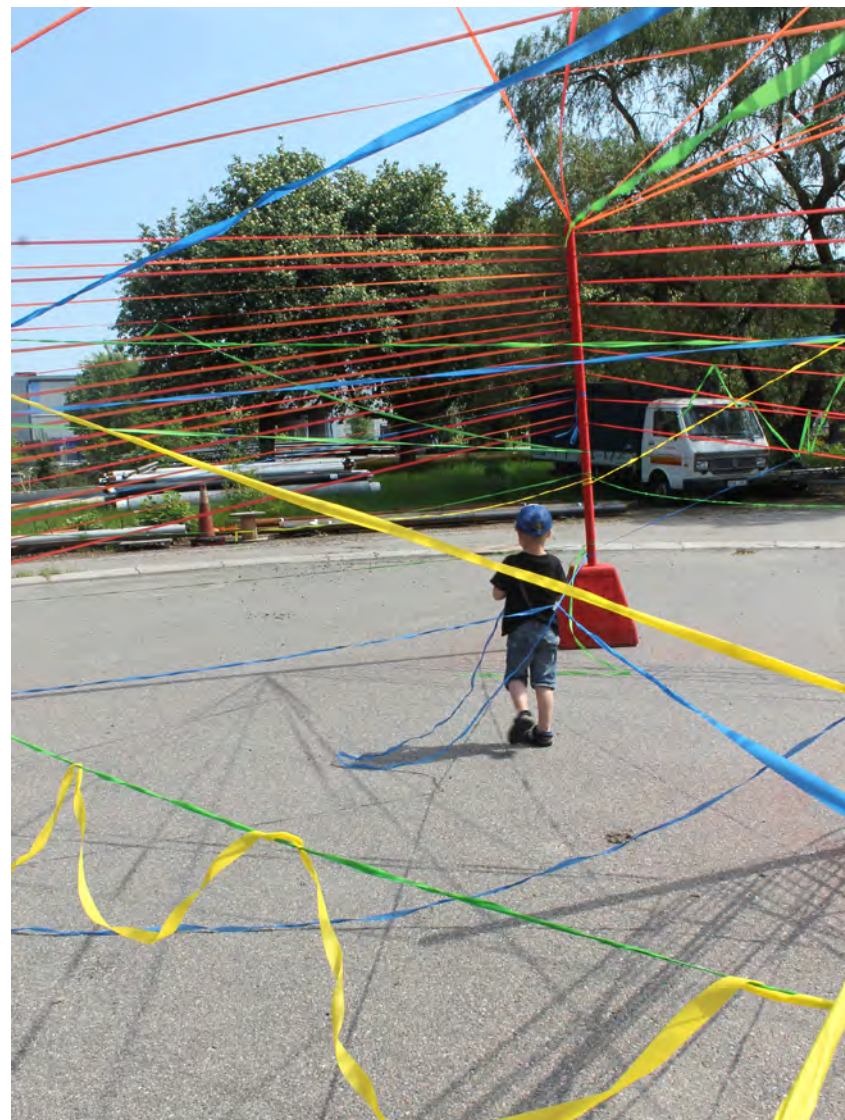
Kvinna 60 år

SAMMANFATTNING AV KOMMENTARER OCH SAMTAL

Här följer en sammanfattning av kommentarerna från de fyra olika kategorierna. Majoriteten av kommentarerna som lämnades vid installationen var positiva. Vissa hade redan en relation till platsen och lade fokus på dess historiska betydelse. Samtidigt tog flera personer upp tankar kring områdets framtid. Det fanns både oro för hur området skulle omvandlas och nyfikenhet att följa utvecklingen av den nya stadsdelen. Oron bestod främst i det saneringsbehov som finns då det är föroreningar från det gamla gasverket kvar i marken. Vissa frågade sig också om de mindre verksamheter och även de äldre byggnaderna skulle få finnas kvar på platsen när den omvandlats. Många kommentarer tog upp en önskan om fler projekt i området, lik vår installation och en undran över en uppföljning av projektet.

Installationen beskrevs som rolig, spännande, nytänkande och kreativ. Det var många som kommenterade att de aldrig satt sin fot på platsen förut och att de aldrig skulle komma dit om det inte vore för den tillfälliga installationen. Den röda tråden som ledde ut till området var uppskattad då det väckte nyfikenhet och lockade folk vidare mot installationen.

En yngre besökare är för första men kanske inte sista gången på Gamla gasverket.

NORRKÖPINGS KOMMUN

Avdelningen Fysisk planering på Norrköpings kommun kom den andra dagen och besökte installationen. För att ta reda på vad de tänkte kring vårt tillfälliga projekt mailade vi projektledaren för Östra Saltängen Fredrik Wallin⁴ och ställde några frågor. Frågorna och svaren redovisas nedan.

Vad hade du som projektledare för förväntningar på vårt arbete och blev det som du tänkt dig?

Min förväntan var dels att hålla kontakter med universitet vid liv eftersom det både gagnar projektet och oss som arbetsgivare då det ger oss kontakter med intressanta personer för framtiden, dels att öka intresset bland allmänhet och företag i Norrköping för vad som är på gång i stadsdelen. Det är ett enkelt sätt att väcka intresse på ett lockande och odramatiskt sätt. Och det blev smartare, bättre och roligare än jag tänkt mig. Sen handlar det också om hur vi gör PR för installationen, vi kanske hade kunnat jobba ännu mer med det och andra happenings omkring samtidigt.

Vilken betydelse har vår installation haft för kommunens arbete med Östra Saltängen?

Positiv genom att fler läser om stadsdelen i media och att det gav positiv press. Det är också roligt att projektet Östra Saltängen kan upplevas som nytänkande, modernt och i framkant vad avser Stadsbyggnadskontorets arbete. Det har också gjort mitt och projektgruppens arbete roligare.

Kan ni tänka er att arbeta vidare med tillfälliga installationer/projekt i den fortsatta planeringen av Östra Saltängen?

Ja absolut. Det är en resurs- och timingfråga, oftast har vi ingen som har tid att driva denna typ av projekt i vår "löpande" verksamhet. Det gäller också att man skapar utrymme för fantasi och vågar gå utanför ramarna lite lite grann.

Tror du att tillfälliga projekt skulle kunna bli ett verktyg som kommunen kan använda i fler stadsutvecklingsprojekt i Norrköping?

Självklart. Vi kan använda det betydligt mer men det finns en ovana och en brist på tid hos oss vilket gör att det oftast inte finns i vår budget och då blir det svårt att genomföra det.

Full aktivitet när personal från Norrköpings kommun binder sina trådar.

The background of the slide is white, featuring several thick, diagonal lines that intersect. Most of these lines are red, with varying shades from a deep maroon to a bright red. One prominent green line runs diagonally from the upper left towards the middle right. The lines have a slightly textured, hand-drawn appearance.

DISKUSSION

I det här avsnittet reflekterar vi kring resultat från det teoretiska och praktiska arbetet. Här diskuteras de metoder som använts samt problem som uppstått. Avsnittet avslutas med en reflektion kring tillfällig landskapsarkitekturs betydelse i framtidens stadsplanering.

TIDEN SOM GESTALTNINGSMETOD

Syftet med vårt examensarbete var att undersöka hur man genom tillfällig landskapsarkitektur kan uppmärksamma postindustriella områden under omvandling till nya stadsdelar. Frågeställningen vi arbetat efter är:

Hur kan vi uppmärksamma utvecklingsområdet Östra Saltängen i Norrköping genom tillfällig landskapsarkitektur och göra området attraktivt innan byggprocessen dragit igång?

För att svara på frågeställningen undersöktes begreppet tillfällig landskapsarkitektur. Det var svårt då det fanns många olika begrepp kring tillfällighet i litteraturen vi studerade. Det var problematiskt att avgränsa arbetet och förstå vilka begrepp som var relevanta för vårt syfte. Vi insåg dock efterhand att det som skiljer begreppen åt är hur de tar form men att det viktiga är den gemensamma nämnaren att de sker under en begränsad tidsperiod. Med denna insikt bedömde vi att alla former av tillfällighet i stadsmiljö var intressanta att undersöka oavsett om det kallas för tillfällig arkitektur, tillfällig landskapsarkitektur eller tillfälliga aktiviteter.

Under arbetet med vår installation har utgångspunkten varit att den ska stå uppe under en begränsad tid och som Balmori (2010) skriver har tiden fungerat som en gestaltningsmetod. Detta har påverkat våra idéer och beslut och om projektet hade stått uppe under en längre period hade det antagligen sett annorlunda ut. Andra problem och möjligheter hade uppstått som exempelvis krav på hållbarare material. Sen kan man fråga sig om projektet hade behövt vara upp en längre tid för att fler människor skulle hinna upptäcka det och för att området skulle uppmärksammas ytterligare. Undhén (2012) betonar dock att det är något som lockar med det tillfälliga. Att installationen bara var uppe fyra dagar kan ha skapat en nyfikenhet och en lust att besöka då det bara finns så kort. Denna teori stärks av en av kommentarerna vi fick av besökarna på installationen:

”Vi cyklade hit bara för det här. Ta ett kort på mig, det här finns bara nu, det kommer försvinna sen, det kommer aldrig finnas igen!”

(Man 40 år)

Efter fjärde dagen klipptes Energiväven ner och försvann från platsen.

METODDISKUSSION

I vårt arbete undersöktes tillfällig landskapsarkitektur både teoretiskt och praktiskt. Den teoretiska delen består av en litteraturstudie och studieresa och den praktiska beskriver uppförandet av en tillfällig installation. Här följer en diskussion om hur de olika metoderna fungerade för att svara på frågeställningen och uppfylla syftet med arbetet.

LITTERATURUNDERSÖKNING OCH STUDIEBESÖK

Genom att börja med litteraturstudien skapade vi oss en plattform att utgå från i arbetet med den tillfälliga installationen. Litteraturundersökningen gav oss möjlighet att sätta oss in i begreppen kring tillfällighet. Det skapade en förståelse för vad tillfälliga projekt verkligen innebär vilket hjälpte oss vidare i vårt fortsatta arbete. Studieresan hade som syfte att ge en inblick i hur Köpenhamns kommun arbetar med tillfälliga projekt i stadsplanering. Samtalet med Köpenhamns stadsarkitekt Tina Saaby⁵ kompletterade det vi läst i litteraturen och gav oss en inblick i hur en kommun kan arbeta med tillfällighet samt vilka svårigheter som finns när man använder det som ett verktyg i stadsplaneringen. I övrigt gav studieresan inte riktigt så mycket som vi önskat. Vi insåg att platsbesök av tillfälliga projekt inte alltid är så enkelt. Bishop och Williams (2012) skriver att vi ofta får kännedom om spännande tillfälliga fenomen först när det inte längre finns kvar att besöka. Just denna problematik kring undersökandet av tillfälliga projekt upplevde vi vid vår studieresa till Köpenhamn. Flera av projekten i Carlsberg som vi planerat att besöka hade tagits bort då området hade börjat bebyggas. Konsekvenserna av att tillfälliga projekt försvinner gör platsbesök till en metod som är svår att använda. Det kan vara effektivare att titta på dokumenterade projekt än att försöka besöka pågående projekt. Vi märkte även att många av de tillfälliga installationer som är utomhus är säsongsberoende. De står uppe och är mest besökta på sommarhalvåret. Vi genomförde vår studieresa i början av mars då många av de platser vi besökte inte användes.

TILLFÄLLIGT PROJEKT

Efter litteraturundersökningen och studieresan till Köpenhamn påbörjades arbetet med en tillfällig installation i Östra Saltängen i Norrköping. Utförandet av en tillfällig installation genomfördes för att kunna undersöka vår frågeställning närmare. Genom att studera ämnet såväl teoretiskt som praktiskt har vi fått en chans att tillämpa det vi lärt oss under litteraturstudien i vårt eget projekt. Bishop och Williams (2012) skriver att tillfälliga projekt kan leda processen framåt och på så sätt spela en stor roll i ett långsiktigt sammanhang. När vi arbetade med gestaltningen av vår installation i Östra Saltängen funderade vi kring om projektet skulle kunna fungera som ett test inför hur den framtida användningen skulle kunna ta form. Vi kom fram till att den kreativa frihet som ett tillfälligt projekt ger var viktig att bejaka. Genom att låta projektet vara sitt eget, fritt från den framtida visionen över hur platsen ska användas befriades vi från lösningar och begränsningar kring funktioner som permanenta projekt kräver. Vi valde att fokusera på platsens känsla idag och på så sätt genererades en skaparlust och friare tankar.

Mycket av den litteratur vi studerat betonar vikten av experimenterande i staden. I arbete med vår installation tog vi med oss insikten om möjligheten till experimenterande som tillfälliga projekt ger. Experimenterandet var en metod som ledde oss framåt i idé- och gestaltungsarbetet. Genom att hela tiden testa våra idéer har vi fått kunskap i vad som fungerar och inte fungerar. På så sätt har vi direkt kunnat tillämpa de lärdomar vi fått och installationen genomgick förändringar ända fram till invigningen. Experimenterandet fortsatte även under de fyra dagar då installationen stod uppe men då var det inte vi utan besökarna som laborerade.

Genom hela projekt har vi laborerat med form, färg och material i skiss, modell och fullskala. Skissarbetet var en viktig metod då vi genom det kunde förklara och diskutera våra olika idéer. Det var ett verktyg vi hade med oss under hela arbetet där vi snabbt kunde visa och testa tankar som kom upp. Skisser varvades med modellbygge där vi fick en bättre förståelse för skala och rumlighet på platsen. I modellen kunde man tydligare se hur de olika elementen samspelade med varandra. Det var

genom test i modell som vi insåg att det krävdes ett tydligt helhetsgrepp för att binda samman platsen. Parallellt med skiss- och modellarbete prövades material i fullskala. Det gav en insikt i hållfasthet och vilka material som passade både praktiskt och estetiskt. Under uppbyggnaden av installationen fick vi möjlighet att röra oss i den vilket gav en känsla för de volymer som krävdes för att skapa rumslighet. Att testa våra idéer i fullskala var för oss en viktig metod som gav lärdommar som vi inte såg i skiss och modell. Metoden kan vara ett komplement till de klassiska gestaltningsmetoderna inom landskapsarkitektur då idéer och teorier kan testas direkt i verklig skala och miljö.

GRUPPROCESSEN

Vi valde att jobba i grupp under examensarbetet för att kunna föra en ständig diskussion och använda varandra som bollplank. Det var nyttigt att arbeta ihop då vi tvingades att sätta ord på våra tankar och argumentera för våra olika idéer. När man är två finns det en kontinuerlig diskussion genom arbetet. Detta är såklart positivt men samtidigt en utmaning då det är svårt att hålla reda på allt som sagts och se till att man hela tiden har samma fokus i arbetet. Här finns det en oerhörd betydelse i att skriva ned och samla det som sägs i diskussionerna. Detta har varit en brist i vårt arbete och kanske krävt extra tid då saker behövts diskuterats en extra gång. I övrigt har det faktum att vi varit två gjort att vi fått chansen att se våra idéer från den andras perspektiv. Arbetet har berikats av att vi har olika erfarenheter från olika kursmoment och praktiksituationer. Vi har därmed fått en bredare kunskapsbank att utgå från. Dessutom är det roligare att vara två.

En postindustriell miljö i väntan på omvandling i Östra Saltängen.

PROGRAM

Uti från litteraturundersökningen, studieresan och vår analys av Gamla gasverket togs ett program fram för vad ville att Energiväven skulle bidra med på platsen. Genom programmet fann vi ett sätt att ta med de viktigaste lärdomarna från litteraturstudien och applicera dem i den praktiska delen av arbetet. I denna del resonerar vi kring punkterna i programmet och hur vi lyckades uppfylla dem.

TYDLIGARE KOPPLING TILL STADEN

Den röda tråden skapade kopplingen mellan staden och Energiväven. Många av besökarna berättade att de tack vare den hittade till installationen. Den var effektiv och trots att den bara innebar ett litet ingrepp i stadsmiljön så väckte den nyfikenhet. Nyfikenheten var en drivande faktor och spänningen som skapades när något oväntat dök upp i staden var avgörande för att locka ut folk till installationen. Den röda tråden blev en viktig del av vårt arbete och vi insåg att man genom enkla medel kan påverka människors rörelsemönster i staden. Denna insikt tror vi är viktig att ha med till framtida stadsutvecklingsprojekt.

HELHET OCH RUMSLIGHET

Träden, cirkeln och byggnaderna bands samman genom trådarna och bildade en helhetkänsla på platsen. Trådarna skapade en fysisk koppling mellan träden och den asfalterade cirkeln. Byggnaderna integrerades med installationen genom dess samspel med de röda och orange banden. I ett tidigt skede av gestaltningsprocessen testades flera olika material tillsammans i modell. Vi upptäckte att det blev spretigt med så många material på Gamla gasverket. Det är en plats med många starka element och då kan det vara en fördel att använda få men tydliga tillägg för att det inte ska bli rörigt. Det kan även göra att de element som finns på platsen blir mer synliga. För oss var det en viktig brytpunkt när vi vågade fokusera på bara ett material. Tråd är både enkelt och mångfunktionellt och med tråden lyckades vi skapa den helhet vi sökte.

Med märkband som symboliserade tråd i vår installation lyckades vi skapa den rumslighet vi var ute efter. Banden var tätt dragna vilket krävde mer material än vad vi planerat. De skapade en transparent rumslighet

där besökaren inte var instängd men samtidigt heller inte lika exponerad som tidigare när cirkeln var helt tom. Banden i installationen skapade tillsammans med träden rum där skalan var anpassad till människan. Den anpassade skalan tror vi bidrog till att besökarna vågade ta sig in i cirkeln och ta del av platsen.

IDENTITET

Idén till Energiväven grundar sig i platsens historiska identitet som viktig energikälla i Norrköping men utvecklades för att få besökare att se platsen ur ett nytt perspektiv. Det var en utmaning att belysa platsens historia och dess framtid på samma gång. Genom att lyfta platsen ur två perspektiv uppstod olika reaktioner hos besökarna. De rörde platsens historia men även tankar om områdets utveckling. Hade vi valt att bara jobba vidare med en av aspekterna hade installationen kanske inte uppnått samma djup. Energiväven var komplex och ringade in en aktuell diskussion samt visade på möjligheten att använda kulturhistorien i en ny form. Med installationen skapades en tydligare identitet. Något vi tar med oss från vårt projekt är betydelsen av att visa respekt för en plats historia men samtidigt våga anpassa den efter dagens och framtidens behov.

INTERAKTION

En viktig lärdom från vår litteraturstudie var att tillfälliga projekt kan fungera som ett sätt att engagera människor i en plats. Vi ville genom en socio-spatial process ge besökaren en känsla av delaktighet och ett starkare minne av platsen. I projektet Energiväven fick besökaren vara med och bygga upp installationen. Vi var dock oroliga att de inte skulle våga interagera med installationen men de flesta besökarna tyckte att det var spännande att få binda sin egen tråd. Det var roligt att se. Vi hade byggt upp en grund som besökarna fick binda vidare på vilket gjorde det mindre dramatiskt att binda den första tråden. Vi lyckades med vårt mål att skapa en installation som folk uppskattade som den var men som samtidigt uppmuntrade till interaktion. Det var en av våra svåraste utmaningar rent gestaltningsmässigt och något vi reflekterade mycket kring. Därför var det särskilt glädjande att se att det fungerade som vi

hoppats. När besökarna hade bundit sin tråd stannade de gärna upp en stund efteråt och ställde frågor för att förstå vad de varit med och skapat. Då fick vi även möjlighet att samtala med besökarna och ta reda på vad de upplevde på platsen vilket hjälpte oss i dokumentationen. Tack vare besökarnas bidrag blev installationen mer lekfull och dynamisk. Det var spännande att se den utvecklas och några besökare återkom för att se hur den förändrades dag för dag. Besökarna integrerade med installationen på alla möjliga sätt och band sina trådar i former vi aldrig kunnat tänka oss. Det var inspirerande att se och belyste värdet av att låta folk vara delaktiga i formgivningen av platser. Det kan ge information om hur folk uppfattar en plats vilket kan skilja sig från den uppfattningen man har som landskapsarkitekt. En landskapsarkitekt är skolad att analytiskt läsa av en plats ofta genom specifika metoder medan de som brukar platsen läser av den på ett mer känslomässigt sätt. Genom att låta människor vara med i formgivningen kan vi ta del av och lära från deras perspektiv.

EN PLATS FÖR ALLA

Det var viktigt att installationen passade alla och att dra en tråd var något som lockade både stora och små. En tråd kan bindas väldigt enkelt eller mycket avancerat och det var upp till besökarna hur mycket de ville anstränga sig. Det var nog en av anledningarna till att så många vågade binda en tråd. Det var dessutom en aktivitet som kunde utföras enskilt eller genom att sammarbeta. Vi gav även en möjlighet för besökarna att bara uppleva platsen genom att iaktta installationen. Solstolar och fika gjorde att vissa av besökarna stannade upp längre på platsen och det gav en mer avslappnad stämning.

TIDPUNKT

Installationen stod uppe i slutet av maj då det var god chans till fint väder och folk gärna vistas utomhus. Det är såklart möjligt att ha tillfälliga projekt andra säsonger men då kan andra krav ställas på marknadsföring. Vi tror att det fina vädret bidrog till det höga besöksantalet då många var ute och promenerade i stan och upptäckte den röda tråden. Installationen var öppen kl. 10-19 och under den tiden kom det regelbundet besökare. Om vi hade haft kortare öppettider hade vi kanske inte nått lika många besökare.

Besökarna kunde välja mellan att iaktta eller själva bidra till väven.

OVÄNTADE UTMANINGAR

Under arbetet med installationen Energiväven stötte vi på svårigheter och problem som vi inte var förberedda på. Nedan diskuterar vi kring de största utmaningarna vi ställdes inför och vilka lärdomar de gett oss.

TILLSTÅND

I arbetet med vår tillfälliga installation Energiväven gick mycket tid till att i samarbete med Norrköpings kommun hitta en lämplig plats att utföra den på. Som tidigare nämnts pratar Tina Saaby⁵ om att det behöver bli enklare att få tillstånd för tillfälliga projekt i städer och att det är något de arbetar med i Köpenhamn. Vi ville skapa något konkret i Östra Saltängen och en av förutsättningarna för att kunna göra det var just att få tillstånd att vara i området och att få möjlighet att bjuda in allmänheten dit. Norrköpings kommun skötte kontakten med de olika markägarna och med hjälp från kommunen förväntade vi oss inte att processen skulle ta så lång tid. Trots deras hjälp var den byråkratiska processen att få tillstånd ett av de mest tidskrävande momenten under arbetet.

I Sverige har vi ett regelsystem som tydligt säger vad man får och inte får göra i offentliga miljöer och det krävs tillstånd om man vill genomföra ett projekt på en offentlig plats. Dessa kan ta lång tid att utfärda och på så sätt stå i vägen för de tillfälliga aktiviteterna. Utifrån vårt arbete har vi förstått att för att skapa fler tillfälliga aktiviteter i staden krävs en enklare och snabbare process när det gäller tillstånd. Att det finns frihet och möjlighet till att vara spontan är viktigt för de tillfälliga aktiviteterna.

MARKNADSFÖRING

Marknadsföring var en stor del av vårt tillfälliga projekt. Innan installationen öppnade funderade vi över om vi hade informerat tillräckligt om projektet och vi fruktade att ingen skulle hitta ut till installationen. Detta är en problematik som man måste brottas med när man har aktiviteter i områden där folk inte rör sig så ofta. I vårt fall blev marknadsföringen en större del än vi tänkt oss och om vi skulle gjort om projektet skulle vi lägga mer tid på marknadsföring i ett tidigare skede.

Vi kunde använda oss av olika marknadsföringsmetoder tack vare sponsring från Norrköpings kommun. De skickade ut ett press-

meddelande och satte in en annons i Norrköpings Tidningar. Fredrik Wallin⁶ påpekar dock att de kunde ha jobbat mer med marknadsföring och lockat fler besökare genom att ha andra event i området samtidigt. På Refshaleøen i Köpenhamn finns det många olika aktiviteter som tillsammans skapar en större attraktionskraft till området. Det hade kunnat bli en liknande situation i Östra Saltängen om det hade varit fler evenemang samtidigt. Genom att väva in vårt projekt i ett större sammanhang hade kanske området och projektet fått en starkare dragningskraft.

Bishop and Williams (2012) beskriver sociala medier som ett sätt att sprida informationen om tillfälliga projekt. Instagram och Facebook är stora sociala medier som kan sprida budskap snabbt. Vi använde båda dessa medier med en tanke att det skulle bli vår mest effektiva marknadsföringsmetod. Det hade dock inte den effekt som vi förutspått då vi endast nådde ut till våra vänner varav de allra flesta bor i andra städer än Norrköping. Det hade kunnat fungera bättre om det funnits något större sammanhang på Facebook att koppla projektet till. Lyckas man hitta det tror vi att sociala medier kan vara en bra metod för effektiv marknadsföring. Vi kan dock konstatera att vår mest framgångsrika marknadsföring var den röda tråden och affischerna utmed den populära kajpromenaden.

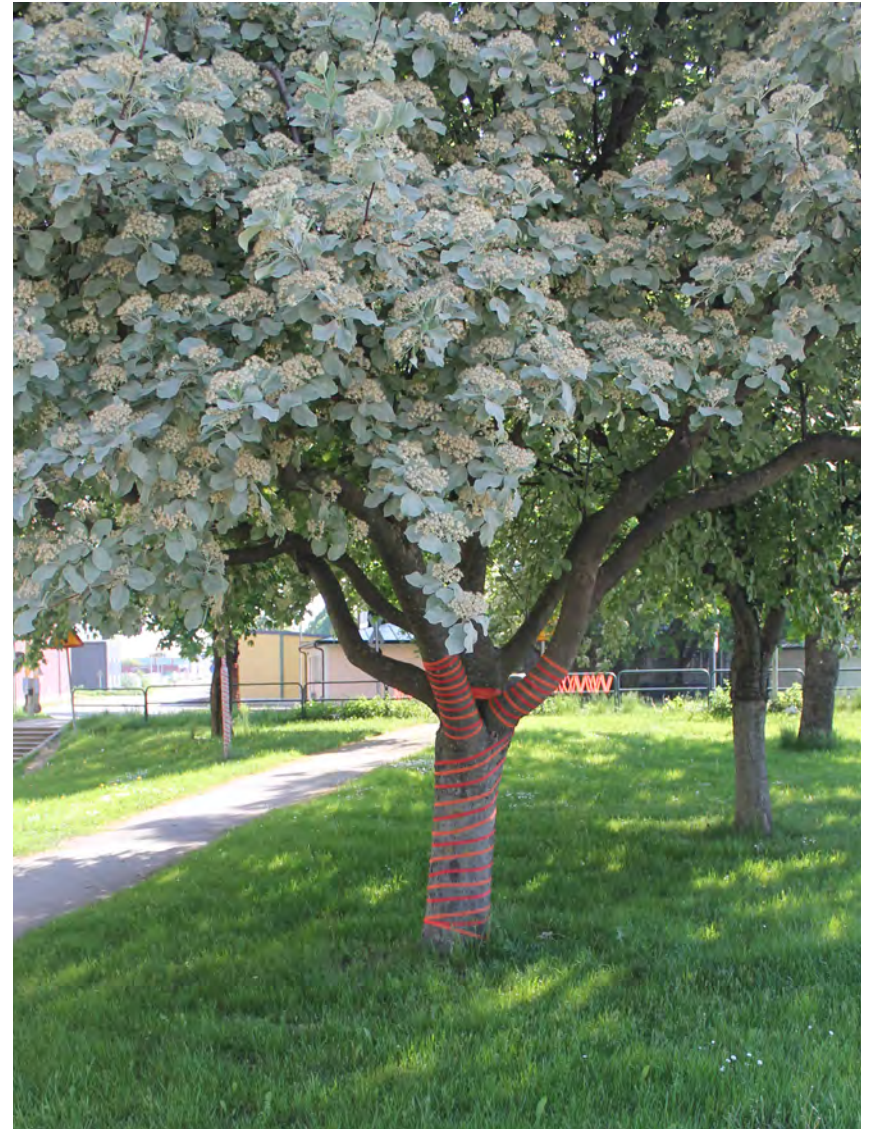
SLITAGE OCH VANDALISERING

Under installationstiden oroade vi oss för hur slitage och vandalisering skulle påverka projektet när vi inte var på plats. Det visade sig att slingan från stan höll mindre bra medan installationen på Gamla gasverket klarade sig bättre. En anledning till det var förmodligen att Gamla gasverket var inhägnad och låst de timmar vi inte var på plats. Den röda tråden var mer utsatt i en miljö där mycket folk rör sig och de märkband som användes är inte heller anpassade för stadsmiljö. Varje morgon fick vi göra en reparationsrunda utmed kajpromenaden för att hålla slingan i skick. Det var viktigt att slingan höll då den var den största anledningen till att folk lockades vidare från staden. Den röda tråden var inte tänkt att provocera vilket kanske räddade den från vandalisering. Det kan även

⁵Tina Saaby, stadsarkitekt, Köpenhamns kommun. Samtal den 5 mars 2014.

⁶Fredrik Wallin, projektledare Östra Saltängen, Norrköpings kommun. Mail den 27 augusti 2014.

varit ett tecken på att folk uppskattade färginslaget i staden som slingan bidrog med. Hade installation varit uppe under en längre tid hade ett mer hållbart material lämpat sig bättre. Det kan dock vara svårare att återvinna ett hållfastare material. Undéhn (2012) skriver att det finns en risk, i dagens slit- och slängsamhälle, att tillfälliga projekt kasseras när de är klara och på så sätt skapar mycket avfall. Detta håller vi med om och anser att det är viktigt att kunna återvinna de material som används. Märkbanden som vi använde bestod till största del av cellulosa vilket betyder att det kunde återvinnas efter att installationen monterats ned.

Den röda tråden var den mest effektiva marknadsföringen.

DOKUMENTATION

Dilemmat och samtidigt tjugningen med tillfälliga projekt är att de inte kan besökas och upplevas i efterhand. Bishop och Williams (2012) menar att denna problematik innebär en risk att de inte dokumenteras tillräckligt för att det ska vara möjligt att ta del av dem i framtiden. Om tillfälliga projekt ska kunna användas som ett verktyg i stadsplanering är det viktigt att kunna gå tillbaka och dra lärdom av resultatet från dem. Genom att observera och dokumentera vad som händer på platsen och besökarnas reaktioner ges en kunskap om hur en plats kan användas. Det kan också fungera som inspiration till framtida projekt.

Då vi arbetade med vårt examensarbete var det en självklarhet att dokumentera för att kunna beskriva vad vi gjort. När det gäller andra tillfälliga projekt är det kanske mindre självklart och därför en betydelsefull aspekt att tänka på. Förutom dokumentation i form av foton och kommentarer så kan man se en del av marknadsföringen inför vår installation som ett sätt att dokumentera. Blogginläggen som vi skrev innan installationen finns kvar på internet och går att besöka i efterhand. Kommunen bad oss även lägga upp ett blogginlägg efter installationen för att folk skulle kunna läsa om vad som hänt. Även de tidningsartiklar som skrevs i samband med installationen blev ett sätt att dokumentera den på. Genom dokumentation kan man nå ut till människor som inte har möjlighet att besöka dem under den tid de existerar och projektet lever då kvar även när installationen inte längre står uppe.

POSITIVARE SYN PÅ PLATSEN

Fredrik Wallin⁷ berättar att installationen haft en positiv inverkan på Norrköpings kommuns arbete. Stadsdelen Östra Saltängen uppmärksammades positivt i media och Wallin hoppas att arbetet med utvecklingen av området nu kan upplevas som nytänkande och modernt. De flesta tidningsartiklar som publicerats tidigare har en negativ klang och kritiserar kommunens planer för området. Vår installation ställde Östra Saltängen i ett nytt ljus. Den stod i kontrast till det som platsen handlat om tidigare och fokus lades istället på lekfullhet och kreativitet. Kanske var det detta som gjorde att installationen blev så lyckad och kanske skapade den ett framtidshopp för platsen. Trots allt negativt som skrivits och diskuterats kring denna plats finns det en spänning och nyfikenhet i att det händer något nytt.

Utifrån kommentarer och samtal med besökare kom det fram att många hade fått en mer positiv bild av platsen. Flera personer upptäckte den för första gången och blev nyfikna på utvecklingen av området. Syftet med arbetet var att uppmärksamma platsen och det anser vi att vi lyckades med, både genom att folk besökte den men även genom artikarna i tidningarna där folk kunde ta del av platsen utan att vara där. Den positiva uppmärksamheten gör att vår installation kan ses som ett svar på vår frågeställning kring hur man gör en plats attraktiv med tillfällig landskapsarkitektur. Det finns självklart också andra sätt att göra detta på.

Vi hoppas att vi har skapat en medvetenhet och ett engagemang kring det som sker i området. Installationen var ett sätt att locka in folk i Östra Saltängen och på så sätt levandegöra området innan exploatering. Vi hoppas att vi med Energiväven har sått ett frö som Norrköpings kommun låter gro genom att våga satsa på tillfälliga projekt som väcker experimentlust och skapar ett större folkligt engagemang i området. Vågar de göra det finns det stor chans att Östra Saltängen kan bli en betydelsefull och attraktiv del av staden redan innan det börjar bebyggas.

FRAMTIDEN

Tillfällig landskapsarkitektur som ett verktyg i framtida stadsplanering tror vi kan vara en nyckel till att skapa en mer levande stad. Det krävs dock ett större mod till att lägga resurser och tid på tillfälliga projekt. Vi tror att ju fler tillfälliga projekt som genomförs desto större förståelse skapas för vilken investering de kan vara för framtiden. Det kan leda till att man vågar skapa en stad med experimentanda där det finns möjlighet att kliva utanför ramarna ibland.

Det finns mycket kvar att utforska kring tillfällighet i staden. En fråga som skulle vara intressant att undersöka vidare är hur man som landskapsarkitekt och stadsplanerare kan skapa platser som möjliggör för att spontana aktiviteter lättare ska kunna uppstå. Det kan vara i utvecklingsområden där det ofta tar lång tid från planeringsskede till byggstart men även i stadens mer centrala offentliga rum. Folk tycker det är spännande med oväntade inslag i stadsmiljön och den nyfikenheten var en drivande faktor när besökare lockades ut till Energiväven. Något som skulle vara spännande att studera ytterligare är hur denna nyfikenhet kan tas vara på och användas i skapandet av offentliga stadsrum.

Vi hoppas att vi kommer få höra mer och framförallt se mer av tillfällig landskapsarkitektur i Sverige. Det är betydelsefullt att vi vågar använda tillfälliga projekt som katalysatorer för att skapa liv i staden. Med vår installation har vi lärt oss att våga släppa kravet på funktioner och se möjligheterna med en större experimentanda i stadsutveckling. Med fler tillfälliga projekt skapas en dynamisk och mer anpassningsbar stad.

Tillfällig landskapsarkitektur är förgänglig men är ändå en investering för framtiden.

The background of the image is white, overlaid with several thin, diagonal lines. These lines are primarily in shades of red, orange, and green, creating a dynamic, abstract pattern. The lines vary in thickness and orientation, some running from the top-left towards the bottom-right, and others from the bottom-left towards the top-right. The word "REFERENSER" is positioned in the lower right quadrant of the image.

REFERENSER

Arbetets museum (u.å.a). Kris & Vision 1930-40-talet. <http://www.krisovision.se/utforska/fordjupningstexter/1930-40-talet/> [2014-08-12]

Arbetets museum (u.å.b). Kris & Vision 1950-talet. <http://www.krisovision.se/utforska/fordjupningstexter/1950-talet/> [2014-08-12]

Arbetets museum (u.å.c). Kris & Vision - 2010-talet. <http://www.krisovision.se/utforska/fordjupningstexter/2010-talet/> [2014-08-12]

Arnstberg, K-O. & Bergström, I. (2010) *Bostaden i staden: Europa planerar för stadsboende och stadsliv*. Stockholm: Forskningsrådet Formas.

Balmori, D. (2010). *A landscape manifesto*. New Haven: Yale University Press.

Bishop, P. & Williams, L. (2012). *The Temporary City*. New York: Routledge.

Calderon, C. (2011). En ny form för offentliga rum som börjar i det tillfälliga. Arkitektur, nr 1, ss. 12-13.

Gitlow, A. (2010). *Reward the Curious: Jan Vormann and Sébastien Preschoux Discuss Their Vibrant Lego and String Installations*. XLR8R. Vol. 133. ss. 50-51.

Hausenberg (2008). *Midlertidige aktiviteter som verktøy i byudviklingen*. http://www.byplanlab.dk/plan09/www.plan09.dk/NR/rdonlyres/8FD8DB97-2465-4115-B9F4-158EBE770601/0/Midlertidige_aktiviteter_Hausenberg.pdf [2014-09-23]

Jacobs, J (1961). *The Death and Life of Great American Cities*. New York: Random House.

Jodidio, P (2011). *Temporary architecture now!* Cologne: Taschen.w

Keyzer, K. (2012). Häng med i tiden! *Tidningen trä*. [Elektronisk], nr.

3, s. 9. Tillgänglig: http://www.tidningentra.se/MediaBinaryLoader.axd?MediaArchive_FileID=8416882d-fc1e-4110-ade3-cb056e8135df&FileName=Tr%c3%a4%2c+2012%2c+Nr+3.pdf [2014-09-23]

Københavns Kommune (u.å). *Mulighed for midlertidige anvendelser*. [Elektronisk] København: Teknik- og Miljøforvaltningen Tillgänglig: http://www.eukn.dk/eukn/documents/D10478____KBHs%20kommune%20Mulighed%20for%20midlertidige%20anvendelser.pdf [2014-09-23]

Lynch, K. (1960) *The image of the city*. Cambridge: MIT Press.

Malmberg, A. (1983). *Stad i nöd i lust - Norrköping 600 år*. Norrköping: Sörlins förlag.

Nationalencyklopedin. (2014a). Tillfälligt. [Elektronisk] <http://www.ne.se/sve/tillfallig> [2014-09-23]

Nationalencyklopedin. (2014b). Landskapsarkitektur. [Elektronisk] Tillgänglig: <http://www.ne.se/landskapsarkitektur> [2014-09-23]

Norrköpings Hamn & Stuveri (u.å.). *Hamnens historia*. <http://www.nhs.se/hamnfakta/historik> [2014-04-24]

Norrköpings kommun (2011). *Norrköping - 25 exempel från en kunskapsstad*. [Elektronisk] Norrköping: Norrköpings kommun. [Broschyr] Tillgänglig: <http://www.norrkoping.se/bo-miljo/stadsutveckling/nyheter/2011/norrkoping-25-exempel-fra/25-exempel-nov-2011-webb-.pdf> [2014-08-12]

Norrköpings kommun (2012). *Stadsbyggnadsvision Saltängen*. [Elektronisk] Norrköping: Stadsbyggnadskontoret. Tillgänglig: http://www.norrkoping.se/bo-miljo/stadsutveckling/projekt/saltangen/Stadsbyggnadsvision_webb.pdf [2014-08-12]

Norrköpings kommun (2013). *Program för Östra Saltängen*.
[Elektronisk] Norrköping: Stadsbyggnadskontoret. Tillgänglig: [http://www.norrkoping.se/bo-miljo/stadsutveckling/detaljplaner/saltangen/skeppsdockan-1-\(ostra-sal/Saltangen-webb.pdf](http://www.norrkoping.se/bo-miljo/stadsutveckling/detaljplaner/saltangen/skeppsdockan-1-(ostra-sal/Saltangen-webb.pdf) [2014-08-12]

Overmeyer, K. (2007). *Urban Pioneers: Temporary Use and Urban Development in Berlin*. Berlin: Jovis.

Time out (2012). *Tangle*. <http://www.au.timeout.com/melbourne/aroundtown/events/2195/tangle> [2014-09-24]

Turist Norrköping (u.å.). Norrköpings Energiverk. *Norrköpingprojekt's Blog* [Blogg] <http://norrkopingprojekt.wordpress.com/historia/norrkopings-naringsliv-efter-textilindustrin-under-bearbetning/norrkopings-energiverk/> [2014-09-24]

Undéhn, C. (2012). Temporär arkitektur: Lättare, snabbare, billigare. *RUM - tidskriften om arkitektur, inredning och design*, nr 10, ss. 86-95.

Upplev Norrköping (u.å.). *Norrköpings historia*. <http://www.upplev.norrkoping.se/filer/Norrkopingshistoria.pdf> [2014-08-12]

Författarna strax innan installationen klipptes ned.